

TEOLÓGIA

AZ ISTEN ORSZÁGA

Krisztus hármasszülése

*

A köztünk lévő és eljövendő Isten országa

*

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Vasadi Péterrel a Jézusban megjelent Isten országáról

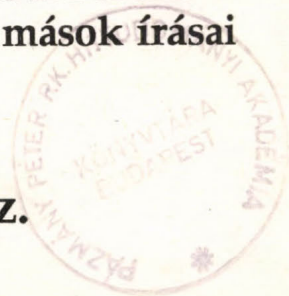
*

Kérdőjelek a mai hívőkben

A világi hívek az egyház közösségében

von Balthasar, Hans Urs — Bolberitz Pál —
Brückner Ákos Előd — Fila Béla — Gál Ferenc —
Kerekes Károly — Lukács László és mások írásai

XXVI. évf. 1992. 4. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXVI. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1992. NOVEMBER

RÓNAY LÁSZLÓ: „Sol melius nitet.” 194
LUKÁCS LÁSZLÓ Sch.P.: Krisztus hármasszülése 196

TANULMÁNYOK

HANS URS von BALTHASAR: Isten Országá és az egyház
(fordította: *Bánhegyi B. Miksa*) 199
GÁL FERENC: Jézus új és örök szövetsége 204
KEREKES KÁROLY O.Cist.: Isten országá Jézus képnelyvén 208
BOLBERITZ PÁL: Az eljövendő Ország 212

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

VASADI PÉTER KÖLTŐVEL

Isten országá — Jézus Krisztus (*Zimányi Ágnes*) 217

KÖRKÉP

FILA BÉLA: Isten országának értelmezései — történeti áttekintés 222
TARJÁNYI BÉLA: Isten országá és az emberi társadalom 227
SZÉLL MARGIT: Az igazságosság, szeretet és béke országá 233
NYIREDY MAURUS OSB: „...Reménységben élünk” (Róm 8,24) 238
BODA LÁSZLÓ: Isten országá az erkölcssteológia szemszögéből 242

TEOLÓGIAI — LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

BRÜCKNER ÁKOS ELŐD O. Cist.: A világi hívők részvétele az egyházi élet
közösségében 246
BÁN ENDRE: Kérdőjelek a mai hívőkben 251
MIHÁLYI GILBERT O.Praem.: Az Egyházmegyei Pasztorális Tanács —
A kommunió-egyház együttműködésének egyik fóruma 254

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

**Az én országom nem e világból való (Jn 18,36)
Jöjjön el a te országod (Mt 6,10)**

Jézus örömhírében a „legizgatóbb”, „legnyugtalanítóbb” üzenet és felszólítás: elközelt az Isten országa, — térjete meg és higgyetek az üdvösség jóhírének. Az elközeltetés, a közelebb érkezés nem az ószövetségi törvény megtartásának, nem a parancsok teljesítésének és nem is az emberi erőlködésnek, hanem Isten szuverén akaratának teljesevé. Az Atya meghív országába, nekünk pedig imádkoznunk kell, hogy uralma teljességgel elérkezzen. Ez az uralom nem azonos a qumrami szektától hirdetett „ítélkezés korával”. Nem Istennek bosszúja és ítélete a bűnösök felett, ellenkezőleg: az üdvösséget hozza el a megtért bűnösök számára. Az irgalmas és szerető Atya mindenkit meghív országába. Ezért lett „jó hír”, „örömhír” minden ember számára az evangélium.

Isten országa radikális döntés elé állít. Választanunk kell az ő országa vagy evilág uralma, evilág szolgálata között. Két úrnak nem lehet szolgálni. Döntenünk kell, hogy Istenhez vagy a világhoz köt-e szívünk. Isten jó, szép és igaz világa felé kell fordulnunk. Istenhez fordulásunkban az ő akarata alá kell önmagunkat rendelnünk. Az ország felé tekintésünk, Istenért hozott döntésünk visszavonhatatlan kell, hogy legyen. Nem szabad „hátra tekintenünk” (Lk 9,62), fejünket nem hajthatjuk evilág rabszolgaságába. A hívő ember kész ugyan a világban élve a viláért dolgozni, testvéreiért áldozatokat hozni, de nem feledkezik meg róla, hogy már itt a földön Isten országának elközeleztette. Hogy valóban az lehessen, meg kell térnie! Nem külső formák szerint, nem zsákba öltözött, fején hamuval, — hanem szíve mélyén hitben, reményben és szeretetben. Jézus arról az Isten országáról beszélt, mely még előtte áll és mégis jelen van. Jelen van hatékony kegyelmi erejével, Isten megmásíthatatlan üdvösségtervének kibontakoztatásában. Jövő és jelen Jézus igehirdetésében egybefonódik. Az ország el fog érkezni mégis, már itt, köztünk is hatékony. Jelen van Jézus üdvöthozó tetteiben, szavában, csodás erejében és feltámadásában. Jézus maga az „idők nagy jele” (vö. Lk 12,54-56), vele elkezdődött a beteljesülés. Evangéliuma nem „periódusokról”, időszakokról ad hírt, hanem a sajátosan egybefonódó „még nem” és „már igen” valóságát tárja elé. Jézus a jelen és jövő közti feszültséget nem is akarta feloldani, mivel az „üdvös feszültséget” jelent számunkra.

Jelenünk a jövő reményisége felé mutat: a szem nem látta, fül nem hallotta beteljesülés felé. S bár még „siralomvölgyben” élünk, szemünkkel mégis az ORSZÁG felé tekintünk, ahol Isten „velünk fog lakni... letöröl szemünkről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom” (Jel 21,3-4).

A „végső idő”, az eszkaton azonban már elkezdődött. A Feltámadott legyőzte a halált, kitarta az élet kapuját. Krisztus jelen uralma és eljövendő országlása között a kapcsolat szétszakíthatatlan. Mégis, veszélyt jelenthet számunkra, ha a „közbeeső időben”, a mi „korszakunkban” Isten uralmát és országát azonosítanánk az egyházzal, a Feltámadottba vetett hitet vallók közösségével. Egyházunk nem „földi Isten országa”. Nem ok nélkül imádkozzuk szüntelen: „jöjjön el a Te országod!” Egyházunk — Krisztustól útjára indított, de földi valóság. Útja vándorút, örömteli és fájdalmas szakaszokkal. Benne igazak és megtérésre hívott bűnösök élnek, az „országban” a kegyelem erejében megigazultak, a „szentek” lesznek a polgárok.

Nem lehet tehát azonosítani, de szét sem lehet szakítani az egyházat az Isten eljövendő országától. Jézus tanítása egyik végletet sem tűri. Az egyház az Isten országa, végső uralma felé rendelt, afelé törekvő és mutató közösség. „Jelfunkciója” van. Célja, határa és ítéltje: Isten uralma. Efelé mutat, efelé vezet. Nem „hozza el” Isten országát, de imádkozik annak eljöveteleért. Hirdeti, hogy az ország a Feltámadottban már „megjelent” köztünk, növekedését, teljessé válását pedig maga Isten biztosítja. „Munkásokat” hív szólójébe, együttműködőket, építőket, de a növekedést, az „áldást” maga Isten adja. Az evilágban élő — de nem e világból való — egyház átmeneti, előkészítő jellegű. Rendeltetése, hogy az eljövendő Országra hívja fel a figyelmet, afelé mutasson. S amíg az ország „eljön”, — hirdeti annak evangéliumát, az üdvösségről szóló örömhírt.

„Átmeneti időben” élünk. Ebben az „időszakban” a hit ébresztése, a remény erősítése és a szeretet elmélyítése a feladatunk. A szeretet és szolgálat „jелеként” kell élnünk, hogy közel- s távolállók figyelmességünk: Elközelt az Isten országa.

Sz. A.

Rónay László

„SOL MELIUS NITET”

Homályosuló klasszikai-filológiai ismereteimből, ki tudja miért, fel-felmerül egy császárkori sírfelirat szövege: „Adveniente dei famulo Frederico sol melius nitet”. Hevenyészett fordításban: Isten szolgája, Frigyes születésekor, eljövetelekor, a nap is szebben fénylik.

Elgondolom néhanapján azoknak lelkiállapotát, akik ilyen hálás szeretettel, ekkora várakozással gondoltak az érkezőre. A várakozás amúgy is a legtelítettebb állapotok egyike. Az emberiség szemléletének egyik legjellemzőbb összetevője. Eleink is, mi is mindent megteszünk, mindent kitalálunk, hogy megállítsuk a kérlelhetetlenül múlt időt, s annak legalább egy metszetét megjelenítsük. Ez minden művészet célja. Regénybe merevíteni egy sorsot, versbe egy vágyat. Festményen megjeleníteni jeleneteket, arcképeket. Drámában érdekek, személyiségek összeütközését. Vígjátékba varázsolni a derű ritka perceit. S valami hasonló cél vezérli a tudósokat is, amikor képletekbe foglalva felismeréseiket és eredményeiket kiszakítják a jelenségeket a változástól, hogy egyszer és mindenkorra állóképszerűen idézzék őket kortársaik és utódjaik elé. Más kérdés, hogy e törekvésüket sem mindig kíséri siker: kiderül, hogy az anyag, a mozgás sokkal bonyolultabb, semmint az adott pillanatban sejteni lehet; újra kezdődnek a kísérletek, növekszik a várakozók izgalma és reménysége.

Bizonyos korokban és korszakokban nemcsak az izolált személyiség figyeli megfeszítetten a jeleket, várakozik, idegsejtjeiben érezve a változás közeledtét. A történelem ismeri a kollektív várakozás korszakait is. Ezekben az évtizedekben szokatlan nyugtalanság keríti hatalmába a lelkeket, mindenki érzi: közel van az idő, el kell jönnie a nagy személyiségnek, a bölcs tanítónak, aki értelmezi és rendszerbe foglalja a kor zavaros, de az új érzésvilág felé mutató eszméit. Ez a megfogalmazhatatlan, mégis valóságos várakozás jellemezte azt az időszakot, amely Jézus születését, fellépését előzte meg. „Jön, közelít, nagyobb nálamnál, akit ti nagyoknak hiszték, s ő lesz az igazi” — mondta Keresztelő Szent János újra meg újra, s az emberek, akik szavára megkeresztelkedtek, hogy megújuljanak, hogy készségesen fogadhassák be az új tanítást, hittek is neki, nem is. De feszülten figyeltek, mert tudták, készülődik a Jó Hír, itt az idő, valaki, akire várnak: „adveniens”, megérkezik, s amint eljő, a nap is szebben süt majd s fényében megláthatják a homályban lévő vagy oda rejtett igazságot.

A várakozásnak ezt a csodálatos bizonytalanságát legszebben és leghitelesebben egy magát mindig felvilágosultnak, hitetlennek valló író, Márai Sándor ábrázolta *Harminc ezüstpénz* című regényében, mintegy annak bizonyítékaként, hogy a Jó Hír mindenkit megérint, mindenkinek köze van hozzá. A szkeptikusnak is, aki sokat tapasztalt, s ironikusan jegyzi meg: látott ő már különbeket is. Amikor magára marad, mégis fürkészni kezdi az ég peremét, hátha mégis feltűnik a csillag. Az árulóknak is, az erőszakban bízónak is, aki legyőzhetetlenül erősnek mondja magát, titokban mégis megerősíti az őrséget, figyelőket rendel a magaslatokra, hátha hadsereggel érkezik a Jó Hír tudója. Még a közömbösöket is magával ragadja a közhangulat, lopva lesnek maguk köré, azt latolgatva, nem kellene-e alakot, gondolkodásmódot változtatniuk. Eltökélten hajolnak könyveik fölé az írástudók és írásmagyarázók, akik mindig bölcsőbbek, mindent jobban tudnak, s most megborzonganak, mert sejteni kezdik leírt, azaz megállított igazságaik kérésztűségeit.

Ó, ezek az emberi igazságok! Mennyi erőszak és vér tapad némelyikhez! Milyen sokszor igyekeznek igazsággá tenni egy eszmét, gondolatot manipulációval, hangoskodással, elsöprő demagógiával! Milyen gyarlóak a mi kis igazságaink, amelyek körül táncot járunk a politika színpadán! Mindig a saját köreinkben várjuk a szabadítót! Úgy hisszük, úgy reméljük, egy szép napon diadalmasan bevonul majd, kinyilatkoztatja tanait és mel-

lékesen elsöpri ellenségeinket, maga mellé emel bennünket kiválasztottjait, igazságot szolgáltat, vagyont, kitüntetésekkel osztogat. Megfeledezünk arról, hogy csak akkor ismerhetjük fel, érthetjük meg, láthatjuk át, ha megszabadulunk kötöttségeinktől, magunkra öltve az „új embert”, elfogadva egy új gondolkodás- és cselekvésmód összes következményeit. Ez a legnehezebb. Te volnál az igazi? Nem inkább valaki más jön majd, olyan valaki, aki a mi mértékeink szerint cselekszik és mér?

Váramozunk. S miközben a köszöntés szavait formázzuk. Valahogy úgy, ahogy Parancs János *A látogatókhoz* című versében: „Éhség és szomjúság gyötör; — messzi csillagok fénye ígéz, — s itt lent a porban kell, — célokat nem ismerve, — magamra hagyottan, tévetegeten botorkálnom.”

Vagy mégsem volnánk annyira magunkra utalva? Egyedül, elhagyottan? S a várakozás telített éjszakájába egyszerre bevilágít a fény, amelyről Füst Milán írt: „És sokáig botorkált egy vak alagútban, a sötétben, — S eljutott végül a napfényre, — Gyönyörű szép hajnalidőben”. (*Az igazi bírósághoz!*)

Az igazság napfényre kerül. De csak akkor, ha megismerjük a csillagok járásának természetét. Legalábbis a betlehemi csillagét.

Életem örök titka vagy: Megérteni, hogy felfoghatatlan vagy, a legnagyobb boldogság annak, aki szerethet Téged.

Lelki szemem megvakul, ha végtelenségedre tekint: Te vagy mindenben minden és végtelenség sötétje ölel körül, nyomasztóbban, mint bármely földi éjszakán. Ezért fogok Jézus Krisztus Istene, az Ő szívére nézni, mert Tőle tudom meg, hogy Te szeretsz engem. És egy kérésem volna: Tedd szívemet Fiad szívéhez hasonlóvá, a szeretetben olyan tágassá, és gazdaggá, hogy testvéreim, — legalább egy közülük beléphessen hozzám, és így megértse, hogy szereted őt. Urunk Jézus Krisztus Istene, engedd, hogy az Ő Szívében megtaláljalak Téged.

Ami bennem él, az a Te ígéd, és róla írva van: Az Úr ígéje örökké megmarad. Te magad vagy az én ismeretem, világosságom, és minden tapasztalásom, Te vagy az egyetlen olyan tudás Istene, amely örök és végnélküli Boldogság. Mint emberi törvények Istene, csak úgy lehetsz az én Istenem, ha egyben a szeretetem Istene vagy!

Nem a félelem, a semmi, a halál szabadít meg attól, hogy elmerüljek a világ dolgaiban, — amint a mai filozófusok állítják —, hanem a Te szereteted.

Karl Rahner

A kölcsönös szeretetben egyesült családok számára nagyon egyszerű és *tiszta öröm napja a karácsony*... Ez az örömünk annál mélyebb lesz, minél bizonyosabban érezzük, hogy valóságos családot alkotunk embertársainkkal, és ez a szeretet annak a szeretetnek lesz a kisugárzása, amellyel Isten szerette a világot: Fián, Gyermekein keresztül, aki ezen a napon megszületett számunkra.

Örömünk *tisztasága* és mások szenvedése nem áll ellentétben. Egy test vagyunk és általunk máris erősebb gyökereket ereszt az emberiségben a *karácsony öröme*.

René Voillaume

Lukács László

KRISZTUS HÁRMAS SZÜLETÉSE

Karácsonykor három szentmisét mond az egyház: az éjfélit, a „pásztorokét”, majd az ünnepi misét. A középkor híres misztikusa, Johannes Tauler evvel kapcsolatban Jézus hármasszületéséről elmélkedik. Krisztus születése a Szentháromságban, a történelemben — és bennünk.

„Fiam vagy Te, örök szülöttem”

Jézus föllépését, az általa nekünk adott kinyilatkoztatást Isten úgy készítette elő, hogy szilárdan megalapozta az egyistenhitet az ószövetség népében. Jézus és a tanítását továbbadó apostoli egyház gondosan kerülte még a szóhasználatát is a környező politeista mitológiáknak, nehogy bárki félreérthesse vallomását, hogy ő a Fiú, akinek Atyja van, s kettejük szeretetéből származik a Szentlélek.

A keresztyének mindig sziklaszilárdan ragaszkodtak a monoteizmushoz. Ezen belül kellett tudomásul venniük, hogy Isten: Szentháromság, „egyetlen lényegben és három személyben”, hármassan birtokolva az egyetlen istenséget. Ő a Szeretet, adásnak és befogadásnak örök „folyamata”. Isten: Atya, aki örök szeretetében öröktől egészen odaadja önmagát. Isten: Fiú, aki örök szeretettel öröktől egészen befogadja az Atyát. Isten: Atya és Fiú szeretetének Lelke, a szeretet örök körforgása.

A teremtés ebbe az örök szeretetfolyamatba kapcsolja bele a világot. Mégpedig a Fiún keresztül: az Ő képmására vagyunk alkotva, hozzá hasonlóan fogadjuk be az Atyát. S a Lélek gondoskodik róla, hogy a Fiúban és a Fiú által az egész emberiség bekapcsolódhassék a szeretetnek örök, isteni szeretetáramába. „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”, mondja Tamási Áron. Mondatát némileg konkretizálhatjuk: azért vagyunk a világon, hogy megismerjük Isten szeretetét, s annak részesévé váljunk — már itt a földön, s majd odaát, az örök boldogságban.

Az Egyszülött Fiú elsőszülötté lesz, s mi, a „sokan”, akikért feláldozta önmagát, akiket testvéreivé fogadott, általa részesülünk az istengyermekség ajándékában. Keresztyén az, aki tudja, kicsoda: Jézus testvére, Isten gyermeke, s ennek tudatában, ebben a személyes közösségekben kíván élni, elvállalva az evvel járó életformát és követelményeket. „Légy az, aki vagy”, figyelmeztették az ősegyházban a megkeresztelteteket. Az Istenfiú örök születése saját isteni születésünkre emlékeztet, ennek egyre teljesebb elfogadását s beteljesülését sürgeti. A kegyelemmel megajándékozott ember a „Szentlélek templomává” lesz. Mindennapi elmélkedésünk és imádságunk ezt a felismerést érlelheti s e valóság megszületését segítheti elő.

„Az Ige Testté lett és közöttünk lakott”

Isten Fia emberré lett — egy palesztinai falucskában, kétezer évvel ezelőtt. Tér- és időbeli, társadalmi és biológiai, faji és nemzeti adottságok és kötöttségek határozzák meg a sorsát, egyéniségét, ugyanúgy, mint bármelyikünkét. A karácsonyi képek és történetek szívesen időznek el a minden ember születésére jellemző részleteknél: magatehetetlen, gondozásra szoruló csöppnyi kis élet, mint bármelyik csecsemőé. Egészen kiszolgáltatta magát nekünk: hagyta, hogy gondoskodhassunk róla, hagyta, hogy szembeforduljunk vele. Elvállalta az emberi életet, minden esetlegességével és kisszerűségével, néha mégis felragyogó örömeivel. Elvállalta az emberi halált is, minden iszonyatával, végső elsötétülésével és elhagyottságával.

„Étele az Atya akaratának teljesítése volt.” Nem ragaszkodott semmihez sem, csak Atyja iránti szeretetéhez: Isten legyen minden mindenében. Így valósulhatott meg benne, az ő sorsában; személyében az Ország, az a Mennyek Országja, amelyet nyilvános

fellépése során hirdetett. A Mennyek Országáa eszerint létrejöhet már itt a földön is. Jézussal imádkozhatjuk: jöjjön el a Te országod. S vele munkálkodhatunk is ennek az országnak létrejöttén. Elsősorban önmagunkban: minél jobban magunkévá tesszük az Ő lelkületét, annál közelebbi rokonságba kerülünk vele — anyja lehetünk és testvérei. Nemcsak a mennyben lehet mennyei módon élni, hanem itt a földön is, véges és bűnös világunkban.

A megtestesülés nem a Fiú magányos, bár hősie és merész expedíciója. A teljes Szentháromság „önfeláldozó” szeretetét veszi igénybe. Elmélkedésünk többnyire megáll Jézus életénél. Azon tűnődünk el, milyen lehetett neki már csecsemőként megízlelnie az emberi gonoszságot, milyen lehetett megtapasztalnia az emberléttel együttjáró kötöttségeket, fáradságot és fájdalmat, az emberi gonoszságnak reá zuhanó terhét, a szenvedést és a halált.

Karácsony további távlatokat nyit elénk: hogyan „élhette meg” mindezt az Atya, aki — ha egyáltalán beszélhetünk így Istenről — önmagánál is jobban szerette őt. S hogyan élhette meg a Szentlélek szeretetüknek ezt az áldozatát. A szeretet Lelke hogyan hidalhatta át azt a távolságot, amelyet tér és idő rakott a megtestesült Fiú és az Örök Atya közé.

„Isten radikálisan kicsinnyé lett” értünk, mondja róla Boros László. S hozzáteszi: „Az alázatot Krisztus az „új teremtés” alaptörvényévé tette”. A betlehemi idill Isten tudatosan, mégpedig értünk vállalt kicsinységének és jelentéktelenségének titkát állítja elénk. Az örök Szentháromságban a Fiú a második isteni személy, az Első, az Atya „után”. Istensége abban áll, hogy kapja önmagát az Atyától, s vissza is adja egészen, a szeretet örök isteni közösségében. Az embernek is isteni az eredete és a beteljesülése: a Fiún keresztül kapta mindenét, az Ő képmására lett, s akkor válik egészen, tehát istenien emberre, ha vissza is adja egészen, a szeretetnek immár isten-emberi közösségében.

„Bennünk lakó Szentlelke által”

Jézus születésekor vele ünnepeljük Máriát, az Istenszüdő Szűzanyát. Máriát, akiben megláthatta a világ: az ember képes arra, hogy szülőanyjává legyen az Istenfiának. Máriát, akiben előképét láthatja minden ember, hiszen mindnyájunkat arra hív Isten, hogy betöltsön Szentlelkével. Máriát, akihez hasonlóan léleekben mi is anyja és testvére lehetünk Jézusnak.

Angelus Silesius több párversében utal Jézusnak mindig megismétlődő, örök-mai születésére:

„Ha egyszer a szíved jászola lehetne,
Akkor Isten megint kisdedként megjelenne.”
(Kurdi Imre fordítása)

Gyakran idézik Karl Rahnernek azt a mondatát, hogy a jövő egyháza a misztikusoké lesz. Kár, hogy a misztikusok néhány alapvető felismerése nem válik jobban minden kereszténynek alapvető hitélményévé, személyiségét és Isten-kapcsolatát betöltő életérzéssé. Ilyen visszatérő témája a misztikusoknak a lélek szerető egyesülése Istennel. Redukált, elszegényített marad a kereszténységünk akkor, ha élményünket kivételes lelkek kivételes elragadtatásának, érzelmileg túlfűtött rajongásának tartjuk, nem pedig olyan szeretetkapcsolatnak, amelynek lehetősége mindnyájunknak adott.

Nagy Szent Gertrúd írja az „Isteni szeretet követe” című könyvében: „Egyszer beléptem az udvarba, leültem a halastó mellé, s elálmélkodtam a hely szépségén. Az átfolyó víz tisztasága, a fák zöldje, a madarak, főleg a galambok repülése, a hely nyugalma örömmel töltött el. Azon kezdtem tűnődni, mivel tehetném még teljesebbé ittlétem örömet. Arra gondoltam, jó lenne, ha akadna egy barátom, bizalmas és ragaszkodó, aki megédesítené magányomat. Ekkor magadra irányítottad gondolataimat, Istenem. Egyedül Te vagy az, aki ezt a szerepet betöltheted. Megmutattad, hogy szívem otthonodá

lehet. Ezért gondolataim sodrát hálás szívvel feléd fordítom, ahogyan a víz sodrása erre figyelmeztet. E fákhhoz hasonlóan a jótettek zöldjével kell virágoznom, meg kell erősöd-nöm a jóban, és gyarapítanom kell a jótetteimet. A szabadon repülő galambokhoz ha-sonlóan az égben kell szárnyalnom neked is. Így szívem olyan helyet biztosíthat neked, amely értékesebb minden kedvességnél. Egész nap ezek a gondolatok töltötték el a lel-kemet. Este, lefekvés előtt, amikor az imádsághoz letérdeltem, eszembe jutottak az Evangélium szavai: „Aki szeret engem és tanításomat megtartja, azt Atyám is szereti, el-megyünk hozzá és lakóhelyet veszünk nála.” Akkor megérezte a szívem, hogy eljöttél hozzám s betöltött jelenléted.”

Keresztény az, aki egyben Krisztussal. Aki fölfedezi az isteni Fiú örök születését a Szentháromságban, aki tudomásul veszi Jézus születését a történelemben, s aki rászánja magát erre a harmadik születésre is. Arra, amelyik az idők végezetéig tart, örök vajúdas-sal, örök agóniával. Arra, amelyiknek lehetősége megteremtődik minden újszülöttnen.

Az egyházatyák mondása szerint: Isten emberré lett, hogy az ember Istenné legyen. Nem a természetes evolúcióval, nem is titáni teljesítményével, hanem szeretetével, ame-lyet Istentől kapott, s amely kivirágozhat benne is. Ennek lehetőségét villantja fel min-den karácsony, ezért imádkozhatunk különösen ilyenkor. Például Szent Gertrúddal: „Szerелеmmel fogva tartalak, drága Jézusom; el sem engedlek; nem elég nekem, hogy megáldasz; téged akarlak, te vagy legjobb osztályrészem, te vagy reményem és várako-zásom. Életet adó szeretet, kelts életre az Isten eleven Igéjével, hisz magad vagy az Ige! Hozd rendbe bennem, ami elszakadt, elveszett a te szereteted számára. Szeretet Istene, te teremtettél, te is teremts újjá! Szeretet Istene! Gyermekeddé fogadtál, táplálj Szíved szeretetével! Szeretet Istene, ingyen szeretted, érdemem nélkül; add, hogy teljes szívvel, teljes elmével, teljes erővel szeresselek.”

* * *

*Milyen furcsa is vagy Te, ember!
Egyszer azért vagy elégedetlen, mert
Istened távol van tőled,
máskor meg azért, mivel túl közel jött
hozzád!
Egyszer az Isten fősége miatt panaszkodsz,
máskor azért, mert a földig alázkodott!
Tebened hiányzik az alázat, Ember!
Mikor hagysz fel már, hogy
önmagadat tekintsd a világ
központjának?
Mikor fogod megtanulni, hogy az Isten
végtelen?
Végtelen, amikor a mennyben uralkodik,
és végtelen akkor is, amikor itt szolgál
a földön...
amikor a bűnösöket akarja megnyerni...
mert akkor a legmeggyőzőbb számukra,
amikor tehetetlen Gyermekké
alacsonyította magát!*

J. H. Newmann karácsonyi beszédéből

TANULMÁNYOK

Hans Urs von Balthasar

ISTEN ORSZÁGA ÉS AZ EGYHÁZ

Arra a kérdésre, hogy hogyan viszonylik egymáshoz Isten Országá és Krisztus Egyháza, a történelem folyamán különbözőképpen válaszoltak. Loisy ismert mondása szerint Jézus Isten Országát hirdette, azonban helyette az egyház jött él. Az egyház történelme folyamán ismételtlen próbálkoztak azzal, hogy a két fogalmat az azonosítás határáig közelítsék egymáshoz: a Konstantin-féle Istenkirályságban (Euszébiosz), nagyjából Agostonnál is (*Civitas Dei*), majd újra a Frank Birodalomban, ahol Nagy Károly úgy értelmezi a maga uralmát, mint az isteni királyságban való részesedést. Joachimtól kezdve az egyház messzemenően (a földön várt) tökéletes ország előzménye. Ez a gondolat azután az idealizmusban érvényesül Kanttól Hegelig, s közben megfelelnek Krisztus egyháznak végérvényes jelentéséről. De az ország, a látható egyházzal ellentétben, könnyebben eltolható a hit vagy a vallásos lelkület érzelmes bensőségessége irányában (Pascal és bizonyos mértékben Luther tanítása a két országról, megint más módon a Tübingeni Iskola egyes képviselői, s ismét más értelemben azok a protestánsok, akik pietista módon az országon a jámbor hívők közösségét értik.) Röviden megkíséréljük fölmutatni az Újszövetség legfontosabb nézeteit az Ország és az egyház viszonyáról. Ebből azt fogjuk látni, hogy az Ország és az Egyház viszonyának röviden fölvázolt történelmi fejlődése többnyire nagyon egyoldalú szemléletet mutat.

1. JÉZUS ÉS AZ ISTEN ORSZÁGA. Jézus tanítása lényegében az Isten „küszöbönálló” Országáról szóló tanítás (Máté mindig a „mennyei országa” kifejezést használja), mellyel az Isten királyságáról alkotott ószövetségi gondolat hosszú történetéhez kapcsolódik. Izrael legkésőbb a királyok korától azt tartja Istenéről, hogy ő a nép igazi királya (a földi királyt fiának mondja: 2Sám 7,14), aki egyre inkább minden népé, sőt az egész teremtésé lesz. Amikor Izraelt a száműzetés ítélete sújtotta, a próféták új szövetséget hirdetnek, elsődlegesen az eszkatologikus jövőre vonatkozóan: lesz új egyiptomi kivonulás (Dtlz 43,15), a régi törvény a szívekbe iratik (Jer 31,31 skk), Isten lelke kiárad mindenkire (Jo 3,1 skk). A kései zsidóság nemzeti és politikai korlátozott voltát Jézus nem említi, azonban Izraelnek a végső időkre vonatkozó várakozása Őbenne kezdeti, de valóságos jelenlétre talált. Példabeszédei erről szólnak: az Ország, amely külsőleg megfoghatatlan, valóban el van vetve a világ szántóföldjébe, fel fog nőni, ereje — mint a kovász — mindent át fog jární.

Jézus azonban tudja, hogy az Ország teljes eljövetele — ami az Atyára tartozik (Lk 12,32) — csak akkor következik majd be, ha ő maga is teljesítette küldetését (szenved és feltámad). Mégis, kezdettől fogva maga köré gyűjti tanítványainak csapatát, hogy előtte járva hirdessék az Ország eljövetelét, s az Ország eljövetelének bizonyoságaképpen majd ugyanazokat a jeleket műveljék, mint amelyeket ő maga művel. Ez pedig azt mutatja, hogy Jézus, aki által valóban megjelent Isten országa, azt akarja, hogy az Ország hirdetése őutána is folytatódjék. Ami később, halála és föltámadása után lassanként fölveszi a krisztusi Egyház nevét, kezdettől fogva az a közösség, amelyet Jézus először ideiglenesen, de azután végérvényesen és minden néphez küld, hogy hirdesse Istennek vele, de csak küldetésének teljesítése után elérkezett Országát.

2. ORSZÁG ÉS EGYHÁZ. Mivel az Atya küldötte, Jézus önmagát alapvetően az érkezésben lévő, küldetésének teljesítésével pedig valóságosan elérkezett Országaként éli meg, ezért az általa alapított közösség is teljes joggal mondja magáról, hogy Isten Ország, mindenekelőtt Krisztus Ország. Mindaddig tehette ezt, amíg önmagát lényegében misszionáriusnak értelmezte, amíg önmagát érthette azon a térségen, amelybe valóban érkezett az Ország hitben, reményben és szeretetben, a keresztség szentségében és az Eucharisztia ünneplésében, — ugyanakkor azonban az egész világot teljessé tevő eszkatologikus eljövételre való várakozásban. E közösség igehirdetése a Jézusban való hitet terjesztette. Ennek a hitnek magába kellett foglalnia életet, halált és föltámadást, hogy a Jézussal megkezdődött, de a történelem folyamán kiteljesedő Országba vetett igaz hit lehessen.

Így érthető, hogy az „Isten Országát” lassan egyenlővé tették „Krisztus Országával” (Ef 5,5), de az is, hogy „Krisztus Országát” a történelem folyamán kiteljesedő valóságának látták, amely az idők végeztével, valamennyi, Istennel szemben ellenséges hatalom legyőzése után, bele fog torkollani az Atyaisten Országába (1Kor 15, 24-28). Érthető, hogy a Lélek, amelynek Krisztust követően kell uralkodnia, éppúgy nevezhető „Isten Lelkének”, mint „Krisztus Lelkének” (Róm 8,9). Akit nem „Isten Lelke vezet”, az nem lesz „Isten Országának örököse” (Gal 5,18.21; vö. 1Kor 6,9.10), éppúgy nem, mint ahogy egész általánosan „test és vér nem örökölheti Isten országát”, mert „a romlandóság nem örökölheti a romolhatatlanságot” (1Kor 15,50). Ez a kifejezőmód az Ószövetségből lett átvéve. Igazában Krisztus az Ország Ura (Kol 1,13), viszont a beteljesedéskor, amikor már „megsemmisített minden hatalmat és erőt”, átadja ezt az Országot az Atyának (1Kor 15,24). Hogy azonban a Fiú ezáltal semmiképpen sem lesz trónfosztott, azt Pál külön hangsúlyozza, az Apokalipszis pedig többször igazolja. Például azt mondja a Bárányról, hogy mindörökké az Atya trónján áll, továbbá, hogy az Atyának és a Fiúnak ugyanazok a dicséző énekek hangzanak el (Jel 5,13): „Urunké és Fölkentjéé a világ uralma” (Jel 11,15).

Ennek ellenére a húsvét utáni írásokban mindenütt ott van az Egyház, amely határozottan elkülönül Istennek és Krisztusnak az Országától, amelyet hirdet, s amelynek ugyanakkor magában hordja csíráját, de csupán azért, hogy gondoskodjék annak a világban való fölnövekedéséről. Ebben az értelemben nevezi a Lumen Gentium az Egyházat „Krisztusban mintegy szakramentumnak, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének” (LG 1). Átala „nyer minden ember meghívást a Krisztussal való egységre.” Krisztus pedig „a világ (és nem az Egyház) világossága” (LG 3). Amennyiben Krisztus Egyháza „hűségesen megtartja a szeretet, az alázatosság és az önmehtagadás parancsát”, megkapja a „küldetést” is, hogy hirdesse és megalapítsa minden nép között Krisztus és Isten Országát. Így lesz ennek az Orzágnak csírája és kezdete a földön” (LG 5). Az Egyházat „a Szentlélek űzi és hajtja, hogy vele együtt munkálkodjék, és így váljék valóra az Isten terve, aki Krisztust tette meg az üdvösség szerzőjének az egész világ számára” (LG 17). Ebben a szemléletben a második Vatikáni zsinat hűségesen adja vissza az ősegyház nézetét az egyház és az Ország viszonyáról.

Ez a szemlélet végső akcentusát a jánosi iratokban nyeri el. Elvéve ezek is alkalmazták „Isten Országának” hagyományos fogalmát (Jn 3,3), azonban a fő hangsúly a Jézus Krisztusban — mégpedig az élő, meghaló és föltámadó Úrban — megjelent „kegyelem” és „igazság” végérvényességén van. S ezzel János evangélista megadja azoknak a szinoptikus kijelentéseknek igazi jelentőségét, hogy Jézusban, mégpedig a történelmi Jézusban lényegében már jelen van Isten Ország (vö. Mt 12,28; Lk 11,20). Ez nem mond el- lent annak, János is tudja: az Orzágnak Jézusban elérkezett jelenvalósága a történelem folyamán a Szentlélek működésével bontakozik majd ki (Jn 16,7-11). s a Lélekkel együttműködők szavahihetőségéért Jézus külön imádkozik, „hogy felismerje a világ, hogy te küldtél engem, Atyám” (Jn 17,23).

Ebből kiindulva érthető meg az Egyház története folyamán megjelenő, fentebb vázolt magyarázatok, amelyek az Ország és Egyház megkezdődött azonosságának és megmaradó különbözőségének titkát másképp és másképp hangsúlyozzák. Aki csupán az Istennek eszkatologikus Országát tekinti, az a kellesténél jobban relativizálja az egyházat, sőt el is hanyagolhatja. Így nem veszi tekintetbe misszionáriusi és eszköz-funkcióját, amelyet csak akkor tud keresztény módon teljesíteni, ha az a tudat lelkesíti, hogy a benne élő Úr küldi az egész világra Isten Országának hirdetésére. És mert ez a küldetés a küldött egész egzisztenciáját kívánja, az „egész világ” kifejezésen viszont a történelmi világ teljes valósága értendő, semmiképpen sem lehet ebben a küldetésben elválasztani a hit bensőséges voltát a politikai és gazdasági dimenziótól. Nem hirdette utópiát, hogy tudniillik az Egyház képes lenne a földi világot tökéletes Isten-országgá alakítani, s tudatában annak is, hogy az Ország hirdetése az ellenséges világban csak üldöztetés és véres tanúságtétel közepette lehetséges, az Egyház küldetése — amint azt a „Gaudium et spes” megkísérelte megmutatni — semmiképpen sem választható el a világ külső struktúráinak Krisztus Lelkének erejében végzendő megváltoztatásától. Így tehát a társadalmi igazságosság mellett való elkötelezettség, amely az Ószövetségben jellemző és lényeges dolog, valamint kategórikus parancs a szegények és elnyomottak vonatkozásában — az egyház újszövetségi küldetéséből sem iktatható ki. A „politikai teológia” újra rámutat erre a momentumra, de Izrael ószövetségi küldetésén túlmenően, amely folytatódik az egyház újszövetségi küldetésében, lényegesen újat nem mond. Abban azonban különbözik az utóbbi az előbbtől, hogy Krisztus „legyőzte a világot” (Jn 16,37), „a világ fejedelme már megfíttetett” (Jn 16,11), az égből letaszított a földre „testvéreink vádlója”, aki csak azért képes oly nagy dühvel támadni, mert „tudja, hogy csak kevés ideje van” (Jel 12,10-12). A világtörténelmi harc csak azért tombol olyan vadul az egyház és a világ között, mert a történelem Ura az Atya jobbán ülven megengedheti magának, „hogy arra várjon, hogy lába alá alázza valamennyi ellenségét” (Zsid 10,13).

3. A KÖZELI IDŐPONTRA VONATKOZÓ VÁRAKOZÁS KÉRDÉSÉHEZ. Tudjuk, hogy Jézusnak a szinoptikusoknál található néhány kijelentése sok nehézséget okoz. Közülük egyiket-másikat talán meg tudjuk oldani egzegetikus fontolgatással, de némelyik megoldhatatlannak látszik. Mit jelent Mt 9,1-ben és a párhuzamos helyeken: „Bizony mondom nektek, a jelenlévők közül néhányan nem halnak meg addig, amíg meg nem látják Isten hatalommal megvalósuló uralmát?” Vagy mit jelent Jézusnak a végső dologokról mondott beszéde összefüggésében a következő mondat: „Bizony mondom nektek, el nem múlik ez a nemzedék, amíg mindez meg nem történik?” (Mk 13,30 és párhuzamos helyek; Lukácsnál nincs meg a „mindez” szó). Mit jelent Mt 10,23-ban? „Amikor egyik városban üldöznek benneteket, meneküljetek a másikba. Bizony mondom nektek, nem járátok végig Izrael városait, amíg el nem jön az Emberfia.” — A válasz, ha egyáltalán lehetséges, az egzegézisből kiindulva más és más lehet. Vegyük azonban legelőször figyelembe azt, hogy Jézusnak vannak más fontos kijelentései, amelyek elutasítják a számítgatásokat, vagy egyáltalán bármilyen adatszerű ismeretet Isten Országá eljövételéről. A legfontosabbak közül kettő: „Isten Országá nem jön el szembetűnő módon. Nem lehet azt mondani: nézd itt van vagy amott. Isten Országá köztetek van” (Lk 17,21). S ami a világ végét illeti: „Azt a napot vagy (Máténál: és) azt az órát senkisémm ismeri, a mennybéli angyalok sem, sőt még a Fiú sem, csak az Atya” (Mk 13,31 és a párhuzamos helyek). Vegyük hozzá még azt is, hogy Isten napjának eljövetele hasonlít a tolvajhoz, aki éjszaka jön, abban az órában, amikor senkisémm várja (Mt 24,43 és a párhuzamos helyek: átvette 1Tesz 5,2; 2Pt 3,10; Jel 3,3; 6,15).

Jó, ha először az Ószövetségre vetünk egy pillantást: ott Isten közeli eljövételének a meghirdetését két jelentésben találjuk. Mind a kettő együtt van Ezekielnél a 12,21-28-ban: „Izrael háza így beszél: A látomás, amit ez lát, csak távoli időre vonatkozik, csak távoli jövőről jövendől. Mondd meg hát nekik: Ezt mondja az Úr, az Isten: Szavaim nem késnek tovább. Amit mondok, az beteljesedik — mondja az Úr, az Isten” (Ez 12,27-28).

Ebben a szövegrészben először is találunk egy általános figyelmeztetést: Isten szavát nem odázhatja el az ember valami bizonytalan jövőre, s ezzel nem idegenítheti el önmagától. Ha Isten szól, akkor az mindig most és azonnal érvényes. Ez azonban nem csupán általában igaz, hiszen egészen határozott a második kijelentés is: Izraelt a közeli jövőben ténylegesen elhurcolják Babilonba. Az izraeliták azt mondják: „A napok múlnak, s a látomások nem válnak valóra.” Isten ellenben azt mondja: „Véget vetek ennek a mondásnak... Mondd meg nekik: Nem lesz többé hamis látomás, sem csalárd jóvendülés Izrael házában. Mert én, az Úr beszélek. Amit mondok, az valóra válik, késedelem nélkül. Igen, ti lázongó nemzedék, megéritek, hogy amit kimondok, azt valóra is váltom” (Ez 12,21-25). De magában a száműzetésben is felharsanhat a szó: „Hamarosan elérkezik igazságosságom” (Iz 51,5; vö. 56,1). Vagy a száműzetés után: „Fűjjetek riadót szent hegyemen! Rendüljön meg az ország minden lakója, mert elérkezik az Úr napja, már közel is van (Jo 2,1). Érthető, hogy az ilyen szavak (akár a világ végére, akár a Messiás eljövetelére vonatkoznak) a zsidó népben fölébreszthették a közeli időpontra vonatkozó apokaliptikus várakozást.

Jézus szavai azonban mégsem vezethetők le ebből, bár egyéb hatásokkal együtt ezek is befolyásolták az ősegyház bizonyos várakozását. A kettőt gondosan meg kell különböztetni egymástól. Az ősegyház közeli paruszia-várását sem tehetjük egyedül felelőssé Jézusnak így értelmezhető szavaiért. Már csak azért sem, mert Jézus számára — egyéb, egyértelmű szavai szerint — a várt már jelen van. „Sok próféta és igaz ember kívánta látni, amit ti láttok, de nem láthatta, és hallani, amit ti hallotok, de nem hallhatta. Boldog a ti szemetek, mert lát, és a ti fületek, mert hall” (Mt 13,17.16). „Ha én Isten Lelkével úzok ördögöt, akkor elérkezett hozzátok Isten Országá” (Mt 12,28). „Isten Országá köztetek van” (Lk 17,21). Honnan van Jézusnak ez a biztossága? Onnan, mondja teljes joggal Origenész, hogy Ő maga az „Ország”. „Autobaszileia”. Van azonban ebben a jelenlétben is egy vágyódó, aggódo, s ugyanakkor égő várakozás: „Keresztséggel kell megkeresztelkednem: mennyire várom, hogy beteljesedjék.” Kétségtelenül a keresztye ez a keresztség, s csak akkor valósul meg a másik szó: „Azért jöttem, hogy tüzet gyűjtsek a földön: mennyire szeretném, ha már föllobbanna! (Lk 12,50.49). Jézusban közöttünk van az Ország, Ő maga azonban várja annak beteljesedését; mert csak akkor valósul meg egészen, ha keresztye és feltámadása által teljessé lesz műve, a világ kiengesztelése. Csak akkor fogja az Atya úgy kimondani az Igét, amelyet a világgal közölni akart, s aki a Fiú, hogy az — az elküldött Szentlélekben — a világ számára érthető lehessen. Jánosnál a kereszt és a feltámadás együtt jelentik a megdicsőülést: a Fiúét, de az Atyáét is a Fiú által. Ez teológiailag teljesen helyes. Amikor Jézus várakozása egy közeli időpontra vonatkozik, akkor az a világból való kilépését, fölemeltetését (analémpszisz Lk 9,51) jelenti, amely teljessé teszi küldetését. Mivel azonban ez a küldetés abban áll, hogy hordozza a világ bűnét annak egész nagyságában — a múltat, jelent, jövőt —, feltámadása által a szó valódi értelmében „a világ végére” jut, ahol az „Emberfiának a jele” várja a még vándorúton lévő emberiséget. Ha tehát változatlanul érvényben hagyjuk Jézusnak a közeli paruzsiára vonatkozó szavait, akkor tévedés nélkül hirdethette „az őt körülállóknak” feltámadását és az ezzel számára bekövetkezett világvéget: mind a kettőben meg fogják látni rövidesen az elérkező, Krisztusban beteljesedett Országot. Ez nem mond ellent a másik kijelentésének, amelyben megtilt minden időpontszámítgatást, mert ő egészen az Atya kezébe tette le a számára eljövendő órát, s ezért nem is akarja ismerni azt. Ugyanolyan igazsággal és tévedés nélkül mondhatja tehát: „Azt a napot és azt az órát senki sem ismeri, a mennybéli angyalok sem, sőt még a Fiú sem, csak az Atya” (Lk 13,32). Jézusban egybeesik az Ószövetség közeli időpontra vonatkozó várakozásának két oldala: Mivel nem kísérli meg elővételezni az Atya óráját, az Atya akaratának mindig ugyanaz a formális sürgőssége és immanenciája. Ez az akarat azonban egy közeli, mert emberi jövőben a kategzochén órának, a kereszt órájának materiális akaratává lesz.

Mivel a tanítványok a maguk — néha értetlenkedő — módján éltek meg az Úr közeli paruzsiájának várását, nem meglepő, hogy az számukra az egyháznak egy közeli paruz-

sziára vonatkozó várakozása másik alakjává lett. Ha Jézus várta a maga beteljesedését, amely legmélyebb megalázásában és legmagasabb fölmagasztalásában állott, akkor az ősegyház is várhatta saját beteljesedését, amelyet az Úr példája nyomán a maga életidejére szűkített le. A keresztények első nemzedéke azonban nem azonos az egész egyházzal: ennek egészen más élettartam van kimérve, mint az egyes embernek. Már az első Korintusi levélben megírhatta Pál — s ez nem okozott neki problémát —, hogy Jézus egyszerre jelent meg 500 testvérnek, akik közül néhányan már elszenderedtek (1Kor 15,6), s nem érték meg az utolsó napot. Hogy ő abban reménykedik, hogy megéri, az a korai levelekből világos, azonban a későbbi levelekben ez a motívum diszkrétén háttérbe szorul. Csak az Újszövetségnek egy késői helyén, a 2Pt 3-ban történik kísérlet valamilyen magyarázatfélére, hogy miért nem tért még vissza az Úr; egyébként túlsúlyba kerül az a tanítás, amit már az Evangélium is ismer, hogy az Úr olyan órában fog visszatérni, „amit nem ismertek”, sőt olyan órában, „amikor nem is várjátok”. S mindehhez kapcsolódik az a buzdítás, hogy mindig készen kell állnunk erre az órára. Ebben kell a keresztényeknek különbözniök a többi embertől: „Hiszen magatok is tudjátok, hogy az Úr napja úgy jön el, mint éjjel a tolvaj. Amikor azt hangoztatják: Béke és biztonság, akkor éri őket hirtelen a pusztulás... De ti, testvérek, nem jártok sötétben, hogy az a nap tolvaj módjára lephessen meg... Ne is aludjunk hát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok” (1Tesz 5,2-6). Ez az állandó éberség viszont nagyon jól megfér a földi munka folytatásával: A közeli paruzsiára való várakozás nem lehet azonos a tétlenséggel (2Tesz 3,11 ssk). Az egyház várakozásában az Ószövetség előbbi, formális elemén van a hangsúly. Amit Izrael tesz: az Úr szavainak teljesítését holnapra, a távoli jövőre halasztja, — az tilos a keresztényeknek, hiszen Krisztus példát adott. S az „Úr napjának” ezen formális immanenciáján belül ott van mindig a lehetséges materiális elem is, mert ahogyan véges az ember, ugyanúgy véges a világ és vele a földi egyház is. S ez egyáltalán nem azt mondja, hogy Isten egy váratlan és hirtelen véget készít elő. A maga számára minden ember többé-kevésbé váratlanul hal meg, s az emberiség kezében ott a lehetőség, hogy egyetlen éjszaka előkészítse önmagának az „Utolsó Napot”. S akkor a Bírónak nem kell külön ezért lefáradnia az égből a földre, mert akkor egyszerre előtte áll majd az egész világ.

A fordítás — némi rövidítéssel — Hans Urs von Balthasarnak, a közelmúltban elhunyt neves teológusnak (élete végén bíboros) az Internationale Katholische Zeitschrift 1986.2. számában közölt tanulmánya alapján készült.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

A TEOLÓGIA folyóirat 1993. évi témái és a kézirat beküldési határideje:

1. szám: JÉZUS, A TÖKÉLETES EMBER (1992. november 1-ig)
2. szám: BIBLIÁRÓL MINDENKINEK (1993. február 1-ig)
3. szám: SZEXUALITÁS, EMBERSÉG, KERESZTÉNYSÉG (május 1-ig)
4. szám: DIALÓGUSKÉSZSÉG AZ EGYHÁZBAN (július 1-ig)

JÉZUS ÚJ ÉS ÖRÖK SZÖVETSÉGE

Isten országának és az Eucharisztiaának a kapcsolatánál két nyilvánvaló dologból kell kiindulni. Az egyik az, hogy Jézus bejelentése szerint az Isten országa az ő működésével érkezett el (Mk 1,15; Mt 4,17), tehát, ahol Jézus műve folytatódik, ott az Isten országa alakul. A másik tény pedig az, hogy az egyház igehirdetésének és kegyelmi életének középpontja az Eucharisztia ünneplése, a szentmise, amelyben benne van az utolsó vacsora emlékezete és a keresztdíszat megjelenítése. Ha viszont Krisztus éppen az Eucharisziában van jelen legjobban a megváltás misztériumával együtt, akkor ott jelen kell lennie az Isten országának is, amit ő úgy jelentett be, mint eljövételének programját. A szavak és a tények értelmezésénél tehát vissza kell mennünk Krisztushoz, viszont őt, tetteit és tanítását csak az apostoli egyház tanításából és életéből ismerjük meg. Az újszövetségi Szentírás sem más, mint az ősegyház hitének a rögzítése.

1. Az apostoli egyház önértelmezése adja az első lépést Krisztus művének megismeréséhez. Az apostolok testülete és a körük sereglett hívők tömege nem egy Jézustól elhagyott, magára maradt csoport képét tükrözi, amely jobb megoldás híján várja Jézus újra eljövését. Ők inkább úgy érzik magukat, mint a feltámadt Krisztustól összegyűjtött közösség, amelynek van mondanivalója, amely kifelé is tanúsítja hitét, amely gyarapszik és Isten új népének tudja magát. Jézusra úgy tekint, mint akiben teljesedtek az Őszövetségi jövendölések, aki valóban az Isten Fia, és akiben a megváltás műve teljessé vált. Az új egyház egyúttal az ígéretek örököse, nem azon a címen, hogy Ábrahám leszármazottai, hanem azon, hogy Ábrahám hitének beteljesítői. A régi kiválasztás és meghívás tehát szellemi módon és egyetemesen teljesedett benne. Ez az egyház cselekvő közösség: tudja, hogy Krisztusról tanúskodnia kell, Jeruzsálemtől kezdve a föld végső határáig (ApCsel 1,8), sőt a népeket Krisztus tanítványává kell tennie (Mt 28,20), mert Isten mindenkit meghívott az üdvösségre.

Számukra a hit nemcsak azt jelenti, hogy átveszik Krisztus tanítását vagy a róla szóló tanítást, hanem életközösségben vannak vele, mint a szőlővesszők a szőlőtővel és mint a test tagjai a fővel. Az apostolok alkotják az összekötő kapcsot mind a földi, mind a feltámadt Krisztushoz, hiszen ők a szemtanúk és a hivatalos megbízottak. Ezért a hívők „kitartanak az apostolok tanításában és közösségében” (ApCsel 3,42). Egybetartozásukat kifelé a „kenyértörés” közössége (uo.) és az „Ur vacsorájának” megülése (1Kor 11,20) teszi láthatóvá. Ezt már nem viszik be a jeruzsálemi templomba, hanem saját összejöveteleiken ünneplik, s majd élesen elhatárolják a pogány áldozati lakomáktól is (1Kor 10,20). A kenyértörést, az utolsó vacsora emlékezetét nem úgy ülték meg és nem úgy idézték fel, mint Jézus búcsúvacsoráját, mint szomorú emléket, hanem mint valóságos üdvrendi cselekményt, amely az eljövendő időkre mutat: Ezt tegyétek az én emlékezetemre... Itt tehát programról, a jövő alakításáról volt szó. Érezték, hogy olyan valamit tesznek, aminek jelen kell lennie az egyházban, s amin keresztül megélik a megváltás kegyelmeit. Ahogy az evangéliumokban és a Korintusi levélben megkapjuk az utolsó vacsora leírását, az tükrözi a meggyőződést, hogy szövetségben vannak Istennel, s ezt a szövetséget Krisztus vére pecsételte meg. A szavak „új és örök szövetséget” emlegetnek, s ez kifejezi a többletet a régi szövetséggel szemben. Azt is tudták, hogy nem valami kitalált újdonsághoz kötötték magukat, hanem az az új szövetség valósult meg, amelyről Jer 31,33 beszélt. Az örök szövetség pedig azt jelentette nekik, hogy ezt Isten nem vonja vissza és az emberi gyarlóság sem fogja kikezdeni.

Az utolsó vacsora emlékezetének kifejezett parancsa világossá tette azt is, hogy Jézus gondolt a halála utáni időkre, s gondoskodott a legfontosabbról: arról, hogy egyházában megmaradjanak azok az erők és adományok, amelyek földi működése idején felszínre

jöttek, mint Isten országának erői és adományai. Ő úgy mutatkozott be, mint aki elveszi a világ bűneit, aki megennyhíti azokat, akik az élet terhét hordozzák, ő az Atya szeretetének biztosítója, ő a világosság, a feltámadás és az élet. Az adományok csak úgy maradhattak meg egyházában, ha áldozati sorsában, teljes önátadásban teszi maradandóvá jelenlétét. Ez a lényege az Eucharisztiaának. Az egyház csak a nagypéntek és a húsvét misztériumából erősíthette meg reményét. Itt tudnunk kell, hogy az adományok olyan bőségekben maradtak meg az egyházban, amilyent Krisztus vérenek kiontása és önként vállalt engesztelő vértanúsága feltételez. Hogy az egyház mennyire tudatában volt ennek, arról meggyőző János evangéliuma, amelyben az utolsó vacsora leírása ezekkel a szavakkal kezdődik: „Jézus tudta, hogy elérkezett az óra, amikor a világból vissza kell térnie az Atyához: mivel szerette övéit, akik a világban maradtak, mindvégig szerette őket” (Jn 13,1).

Az egyház meg volt győződve, hogy a kenyértörésben Jézus kultikus jelenlétét hordozza, a megdicsőült Megváltót és vele együtt a Lélek erejét és adományait. Ezért az ünneplést elnevezte hálaadásnak, Eucharisztiaának. A hálaadás az Atyára irányul, hiszen végső fokon ő adta Fiát áldozatul a világért (Jn 3,16). Bármennyire fönséges tudat volt az, hogy az oltáron van Krisztus teste és vére, a hívő figyelem nem állt meg ennél, hanem tovább tekintett az Atyára, minden javak szerzőjére. Igazolódni kellett annak, hogy a vallás lényege nem az, amit mi teszünk, hanem az, amit Istentől kapunk. Mi csak a felhatalmazás és az adomány erejében tehetünk valamit. Ezért a kenyértörés ünneplése nem válhatott varázscselekménnyé. A kultikus cselekmény nem arra való, hogy befolyásolja az eget, hanem azt fejezi ki, hogy kitarulunk a közeledő Isten előtt és készek vagyunk megtenni akaratát. Ezért a liturgia az egyházban mindig „szent szolgálat” volt. Az ünnep és az öröm nem csapott át érzelmi kitörésbe, mint a pogány ünneplés. Pál apostol szavai a komolyságot és az áldozat drámáját tükrözik: „Valahányszor a kenyeret eszitek és e kehelyből iszok, az Úr halálát hirdetitek, amíg el nem jön” (1Kor 11,26). Az Eucharisztia tehát a sajátos virrasztás kifejezése. Osztoznunk kell Krisztus halálában, hogy feltámadásának is részesei legyünk, mindent oda kell adni, hogy mindent visszakapjunk, meg kell halni a bűnnek, hogy Istennek éljünk, le kell vetni a régi embert, hogy magunkra öltünk az újat.

A virrasztás addig tart, amíg Krisztus el nem jön. Az egyház élete tehát Krisztus feltámadása és második eljövetele között zajlik. Ez az idő már egészen benne van az örökkévalóságban: onnan kapta értelmét és onnan várja megoldását. Érdekes megfigyelni, hogy az Eucharisztia napi ünneplése csak ott vált hagyománnyá, ahol elfogadták az apostoli utódlást. A keleti egyház sem bolygatta meg az Eucharisztia hitét, az áldozati jellegét és a valóságos jelenlétét, mert ott is folytatódik az apostoli hatalom és küldetés. Csak az lehetett teljesjogú apostol, aki látta a feltámadt Krisztust és így tudott tanúskodni mellette. Az Eucharisztiaának azt a sajátosságát, hogy benne várjuk Krisztust, „amíg el nem jön”, semmi mással igazában nem lehet pótolni. Az áldozatban éppen az fejeződik ki, hogy „meghalt bűneinkért és feltámadt megigazulásunkra” (Róm 4,25). Az egyház apostoliságának az a mondanivalója is megvan, hogy az idő teljességében élünk. Krisztus a keresztdáozatban az emberiség nevében minden tiszteletet, hódolatot és engedelmességet megadott az Atyának, amit a teremtmény egyáltalán adhat, viszont feltámadásában az Atya is megadott az emberiségnek mindent, ami belefért a teremtményi keretbe. Az üdvösség biztosítója csak ez a feltétlen kölcsönösség lehet. A hit szilárdsága éppen abból táplálkozik, hogy megvan az elvi befejezettség mind az Isten részéről, mind az ember részéről. Amikor az apostolok megkapták a hatalmat, hogy „ezt tegyék az ő emlékeztérére”, akkor az egyház valóban az üdvösség hordozója lett, nemcsak hirdetője. Az egyéni hívő nincs kitéve bizonytalanságnak, mert tudja, hogy az egyháznak ebben a cselekményében őrá is vonatkozik az apostol szava: „Ha az Atya saját Fiát nem kímélte, hanem értünk áldozatul adta, hogyne ajándékozna nekünk vele együtt mindent?” (Róm 8,32) Együttal azt is tudja, hogy az Eucharisztia vételében Krisztussal együtt áldozattá válik, ezért hódolata teljes lehet.

Krisztus tudta, hogy az ő számára az időnek súlya van. Volt ugyan alkalom, amikor emlegette, hogy még „nem jött el az ő órája”, de az sem volt üres járat. Csak azt akarta kiemelni, hogy „*órájának*” döntő jelentősége lesz, s az egyház ideje ebből fog kiindulni. Ezért a „*mi óránk mindig itt van*” (Jn 7,6). Erdemes azon elgondolkozni, hogy Jézus Krisztusnak elég volt 2-3 esztendő a működéséhez, s abban értelmet adott az egész történelemnek, sőt az egész teremtett létnek. Isten országának jelenléte éppen ebben nyilvánul meg. Az élet minden mozzanatában tudjuk, hogy van végső megoldás a szegények gazdagok lesznek, akik sírnak, vigasztalást találnak, akiket üldöznek, azok uralkodni fognak, akik a bárány szelidségével járnak, azokon nem fog ki a farkas dűhe, akiknek semmijük sincs, azoknak mindenük megvan (2Kor 6,10). Amikor az Eucharisziát ünnepeljük, Krisztus várásában ezekre a megoldásokra figyelünk. Élünk a világ dolgaival, de mintha nem élnénk vele (1Kor 7,31). Ugyanakkor ez a szellemi fölény nem vezet egykedvűséghez. A földi érdekeket azért kell relativizálni, hogy komolyan vegyük az Isten iránt és az emberek iránt való kötelességet, ahogy azt Krisztus áldozata állandóan szemünk elé tárja.

2. Az utolsó vacsora eseményét és Krisztus szavait ma is úgy kell magyarázni, ahogy az ősegyház magára alkalmazta. Itt abból kell kiindulni, hogy a szenvedés ideje jelentette Krisztus „*óráját*”, azért ott minden tetten és minden szón külön nyomaték van. Nem véletlen az, hogy Jézus földi életének befejezésül létrehozza az ünnepi *asztalközösséget* tanítványaival. Mint vendéglátó, tisztelettel megmossa lábukat, úgy fogadja őket, mint testvéreket, mint „*akiket az Atya szeret*”. Azután jelzi, hogy itt teljesedik a jövődőlés a húsvéti bárányról, megvalósul a szabadulás, amit az egyiptomi csodák jelképeznek, itt van igehirdetés, főpapi ima- és zoltáréneklés, de az igazi keretet már nem az őszövétségi előírás adja hozzá, hanem az, hogy minden előképe az örök élet lakomájának. „Többé nem eszem a húsvéti bárányt, amíg be nem teljesedik Isten országában... Nem iszom a szőlő terméséből, amíg el nem jön az Isten országa” (Lk 22,16-18). Az apostolok felfogták Jézus szándékát, azért már a jeruzsálemi egyházi közösség a kenyértörés szertartásában érezte magát igazán Krisztus nyájának. Amikor Krisztus a kenyeret és a bort úgy nyújtotta tanítványainak, mint saját áldozati testét és véréit, akkor kifejezte, hogy ez a lakoma hatékony előkép. Vagyis nemcsak emlékeztet a ránk váró örök asztalközösségre, hanem rejtett módon már itt megadja hozzá a jogcímet és az alkalmasságot: „*Aki eszi testemet és issza véretem, annak örök élete van*” (Jn 6,54).

Gyakorlati eligazításul szolgálhat az is, hogy az Eucharisztia ünneplése kétezer év távolában is megmaradt szent, sőt legszentebb cselekménynek. Az Úr vacsorájából ma sem lett a mi vacsoránk, pedig már Pál apostol korintusi levele tanúsítja, hogy az emberi gyarlóság ezt is megkörnyékezte. A hívők tudatában ma is benne van, hogy az embernek „*meg kell vizsgálnia magát*”, mielőtt ennék ebből a kenyérből. A cselekményt ma is bűnbánattal kezdjük és áldozás előtt jelét adjuk az egymással való kiengesztelődésnek és békének, mert csak így reméljük, hogy Krisztus békéjének részesei leszünk. Nem kell sok képzelőerő ahhoz, hogy ebben meglássuk az Isten országának földi jeleit. Itt mindig kinyilvánul, hogy a mellettem lévő ember az a testvér, akiért Krisztus meghalt (Róm 14,15) és akit felkarolt, bármilyen körülmények között is él.

Az Eucharisztia közösségi ünneplésének tehát megvan a nevelő ereje, s ez sokszor hatékonyabb, mint a törvény és a beszéd. Krisztus jelenlétének és szeretetének tudatát nem lehet semmi emberi értékkel pótolni. Ő itt úgy van jelen, mint aki ad, magához emel és gazdagít. Ezért nem csodálkozhatunk azon sem, hogy az egyház évszázadok folyamán mindig igyekezett belevinni az ünnepélyességnek, a hódolatnak, az emelkedettségnek a jeleit. Igazában a művészet minden ága meghívót kapott a templomba, az istentiszteleti cselekménybe. Hozzájárult az a meggyőződés is, hogy a szent szolgálat igazában előcsarnoka annak a hódolatnak, amit Krisztus egyháza nevében megvalósít a mennyei szentélyben. A mise szövegei kifejezésre juttatják, hogy a „*szentek közösségében*” emlékezünk Krisztus halálára és feltámadására, s kéréseinkbe belefoglaljuk az élőket és a meghaltakat, vagyis mindazokat, akik meghívást kaptak az Atya házába.

A teológiában és az igehirdetésben is jelentkeznek divatos módszerek vagy árnyalatok. Azelőtt a moralizálás volt első helyen, ma pedig a mérközés a világi társadalom

áramlataival: szabadság, demokrácia, szociális igazság az egyházban. Ezeknek is megvan a maguk helye, de valósággá csak akkor válnak, ha a természetfölötti misztérium élményéből táplálkoznak. A földi egyház nem azonos az Isten országával, hanem csak hirdeti és valósítja azt, amit Krisztus rábízott. Ezért mindig a benne lévő kegyelmi tartalmat kell tükrözni és életté váltani.

A másik alapvető fogalom, amit Jézus az utolsó vacsorán kiemelt: az új és örök szövetség. A Szentírásban két változat maradt ránk. Máté és Márk a „szövetség vérééről” beszél, amely „sokakért kiontatik”. Ők tehát a sinai szövetséghez nyúlnak vissza, s Krisztus vérével azzal az áldozati vérral állítják párhuzamba, amellyel Mózes meghintette a népet. A „sokakért” való kiontás pedig arra céloz, hogy Krisztus áldozatába az ószövetségi népen kívül a pogány népek is bele vannak foglalva. Iz 53-ban is ez az értelme „Jahve szolgája” szenvedésének. Lukács és Pál az „új szövetség” vérééről beszélnek, tehát ők nyilvánvalóan Jer 31,31-33 teljesedésére gondolnak, ahol Isten különlegesen elkötelezi magát, hogy megbocsátja népe bűneit és szívükbe oltja törvényét. Ez a vér „értetek ömlik ki”, s a pogányokból lett keresztények számára éppen ez volt az örömhír. A szövetség újdonsága tehát egyetemességében, hatékonyságában és végleges elkötelezettségében van. A szövetség és az Isten országa ugyan nem azonos fogalom, de egymást feltételezik. A szövetség helyreállítja a rendet, az embert készsége teszi Isten uralmának elismerésére, s ezzel szolgálja Isten országát. Ez a szövetség Jézus kereszthalála által lép életbe, hiszen az véglegesen kinyilvánítja az Atya szeretetét és Krisztus odaadását övéi iránt. A szerződés jogi hangulatát felváltotta az Atya és a gyermek viszonya és a Krisztussal fennálló testvériség. Mindkettőt a Szentlélek kiáradása teszi elevenné. Ezért Szent Pál már úgy fogalmaz, hogy az Isten országa belső tartalma szerint „igazságosság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17).

Végül még egy jelentős összefüggést találunk az Eucharisztia ünneplése és az Isten országa között: Itt a névtelen, hétköznapi ember is szerephez jut, sőt az ország őbenne valósul. Nem véletlen, hogy a modern filozófiában olyan gondolkodók foglalkoztak a mindennapi ember létélményével, mint E. Husserl és M. Heidegger. Ha egyáltalán van szellemi megismerés, ahol a valóságot tudatosítjuk, akkor annak az alapvető meggyőződésben és szellemi törekvésben felszínre kell törni. Az egyházban az a helyzet, hogy az emberek milliói járulnak folyamatosan az Úr asztalához, bűnbánattal és hódolattal. Abban a tudatban, hogy annak a vendégei, aki elvette a világ bűneit és aki az örök élet lakomájára is hívja őket. Sőt, ez a földi áldozás az örök lakoma záloga. Ebben a névtelen és minden szenzációtól mentes folyamatban valósul meg Krisztus jövedőlése, hogy az Isten országa olyan, mint a kovász, mint a kelő vetés vagy a bokorra terebélyesedő mustármag. Benne van a földi történelemben, de nem mint idegen test, hanem mint legnemesebb emberségünk biztosítója. Nem csak a kiváltságosak osztályrésze, hanem elsősorban azoknak szól, akik elfáradtak az élet terhének hordozásában. Nem járunk messze az igazságtól, ha megállapítjuk, hogy az Eucharisztia volt mindig a „népegyház” jelleg biztosítója. S a II. Vatikáni zsinat karizmatikus erejét is elsősorban az bizonyítja, hogy újra be tudta vonni az egész egyházi közösséget az Eucharisztia ünneplésébe.

A filozófia és a lélektan foglalkozik a „beleélés” és a „beleérzés” fogalmával, mert ezek nélkül igazi emberi kommunikáció nem lehetséges. Egymás megértéséhez és elfogadásához szükség van arra, hogy azt fogjuk fel, amit a másik személy egész magatartásával kifejez, de magunkat is úgy kell kifejezni, hogy ráálljunk a címzett sajátos hullámhosszára. A megtestesülés misztériuma igazolta, hogy Isten emberi módon tudja magát kifejezni, a keresztdíjat pedig azt mutatta ki, hogy bele tudja magát élni halálra szánt helyzetünkbe. Viszont ezzel nekünk is megadta a lehetőséget, hogy felemelkedjünk gondolataihoz és terveihez.

Akik az Eucharisziát ünneplik, azok nem azért jönnek össze, hogy a vallásról beszéljenek, hanem azért, hogy megéljék a vallás igazi ajándékát, a személyes találkozást Istennel. Ebben a természetfölötti légkörben kell alkalmassá tenni magunkat arra, hogy Isten országáért imádkozzunk és munkálkodjunk.

Kerekes Károly O.Cist.

ISTEN ORSZÁGA JÉZUS KÉPNYELVÉN

Jézus sohasem tanított képek, hasonlatok, példabeszédek nélkül (vö. Mt 13,34). Különösen nem szólt ezek nélkül az Isten országáról. A következőkben megpróbáljuk végigkísérni Isten országa fejlődését a magtól a gyümölcsig, illetve a „felülről való” születéstől az „alászálláson” át a „fent való” megdicsőülésig.

ISTEN ORSZÁGA MISZTÉRIUM, hittitok, amelyet maga Jézus fogalmaz meg és fejt ki: szavaiban és tetteiben, életében és halálában, feltámadásában és megdicsőülésében — fokozatosan. Ez a misztérium lényegében a személyes Jézus Krisztushoz, tehát az Újszövetséghez tartozik. Hogy az Ószövetségben mi jelzi előre ezt a hittitkot, azt teljes bizonyossággal csak az Újszövetségből tudjuk meg, pontosabban magából Jézus Krisztusból. Erre is áll: A valóság Krisztus, az Ószövetség csak árnyéka (sziluettje) az újnak (vö. Kol 2,17).

Az Ószövetségben az Isten országa kifejezés seholsem szerepel, ha eltekintünk a közvetlenül Krisztus előtti időből származó és görögül íródott deuterokanonikus Bölcsesség könyv 10,10-től, ahol Jákobról mondja az ószövetségi bölcs: „Megmutatta neki Isten országát, és szent dolgokkal ismertette meg.” — Az Ószövetség egyéb helyein a Jahve királyról szóló részek inkább csak a pogány népek királyaiával való összehasonlításban mutatják meg Jahve abszolút fenségét, a minden más királyi hatalom felett valóságát. És hogy Izraelnek Jahve a királya akkor is, ha egy-egy földi képviselője áll a nép élén. (Tudjuk, hogy a próféták mindig kritikusan tekintettek a földi királyokra.)

Az Ószövetségben Isten országának előre jelzései, sziluettjei három irányban mutatnak előre Isten országára. — 1. Isten népe *szent papi királyság*: „A papi királyságom és szent népem lesztek” (Kiv 19,6). — 2. Isten országa királyai a *jópásztor-királyságot* jelenítik meg: „Mint a pásztor, úgy legelteti nyáját. Karjaiba veszi bárányait, ölében hordozza őket, és nagy gonddal vezeti az anyajuhokat” (Iz 40,11). — 3. Ez a királyság az *Emberfia eszkatologikus országa*, uralma, úrsága: „Láttam az éjjeli látomásomban, az ég felhőiben valaki közeledett. Olyan volt mint az Emberfia. Amikor az Ósöreghez ért, színe elé vezették. Hatalmat, méltóságot és királyságot adott neki. Minden népnek, nemzetnek és nyelvnek neki kellett szolgálnia. Hatalma örök hatalom volt, nem enyészik el soha, és királysága nem megy veszendőbe” (Dán 7,13-14).

Maga Jézus mindjárt működésének megkezdésekor tanításának középpontjába állítja az Isten országát: „Közel van már az Isten országa, térjete meg, és higgyetek az evangéliumban” (Mk 1,14). Tudjuk, hogy Máté evangéliuma Isten országa helyett, a rabbinikus szóhasználatot követve, következetesen a mennyek országáról beszél. Az apostolok is ezt a feladatot kapják Jézustól: „Menjetek és hirdessétek: Közel van a mennyek országa” (Mt 10,7).

Jézus evangéliumi kinyilatkoztatása alapján három alapvető kérdést kell tisztáznunk: I. Mi az Isten országa? — II. Hogyan lehet azt megszerezni, — III. és mi lesz annak végső gyümölcse, tökéletes megvalósulása?

I. MI AZ ISTEN ORSZÁGA? — Biztos, hogy nem térben, időben, anyagban meghatározható valóság. Evilági életünk csak hasonlatokat tud felmutatni érzékeltetésére. Maga az ország szó itt nem élettelenül sztatikus, hanem élőben mozgó dinamikus értelemben alkalmazható rá: országolás, uralkodás, királykodás, valami eszményi királyi magatartás és élettevékenység, és egyben méltóság is. De mindez a bibliai értelemben vett Isten országához csak valamelyes analógiát adhat, hasonlóságot szolgáltatathat.

Mit mond erről az országról maga Jézus Krisztus? — Ő mindig így vezeti be az Isten országáról szóló tanítását: „Hasonló a mennyek országa...” Az evangéliumokban elszór-
tan is találunk ilyen Jézus ajkáról ellesett hasonlatokat, a *Máté evangélium* azonban egy
külön hasonlat-gyűjteménnyel szolgál a 13. fejezetben. Ebben nem kevesebb mint *hét pa-
rabolát, képnyelvi tanítást* gyűjt össze az evangélista. Maga a hetes szám is arra utalhat,
hogy itt valami teljességet, tökéletességet talál az üdvösség jóhírének olvasója illetve
hallgatója: a búzát és a konkolyt, a mustármagot és a kovászt, a rejtett kincset és az igaz-
gyöngyöt, és végül a hálót.

Minden egyes kép — hogyha hittel szemléljük — szinte a szívárvány egy-egy új szí-
nében ragyogtatja elénk a tündöklő napot (az Isten országát), amely egyszerre látomás
és valóság, élmény és eszmény, megfoghatatlanság és bizonyosság, — mint magának Jé-
zus Krisztusnak istenembersége. Úgy is mondhatnánk, hogy az egyes képek, mint egyre
tökéletesebb karaktervonások, egyre előbb valóságnak a képét rajzolják elénk. Mint ké-
sőbb látni fogjuk egy személyét, aki maga a testi érinthetősége (misztériuma) az Isten
országának, az Isten teremtményben is megélhető-megtapasztalható úrságnak.

1. A búza és a konkoly, mint jó mag és rossz mag. — A magvetés ősképből kiindulva
és azt a bevezetőben részletesen ki is fejtve, mutatja be Jézus az Isten országa sorsát az
emberszívekben. Az első hasonlatpár (a búza és a konkoly) arra mutat rá, hogy Isten
országa — úrsága, uralmának megnyilvánulása — állandó szembefeszülésben áll itt a
földön egy másik úrsági-uralkodási törekvessel: a jó mag a rosszal, a búza a konkollyal,
végeredményben Isten üdvözítő műve a sátán gáncsoló tevékenységével. (A sátán nevé-
nek jelentése: gáncsoló, átdobó, átejtő.) A rossz mag képi jelentéséhez kezdettől fogva a
bűnbeesés után adott ősevangéliumban (Ter 3,15) megígért Asszony-Ivadékkal
szembenálló kígyófajzat társul mind a pátriárkai ígéretekben a Ter 15,5-től a Róm 4,18-
ig, mind a kiemelkedő módon az Iz 1,9-et idéző Róm 9,29-ig: „Ha a Seregek Ura nem
hagyott volna nekünk (jó) magot, olyanok lettünk volna, mint Szodoma, és Gomorrához
hasonlóan jártunk volna.” És ez a jó mag hol a Krisztust előképező Izsákra, illetve Jákob-
ra (Izraelre), hol meg az Isten újszövetségi népét előre jelző ószövetségi választott népre
vonatkozik, szemben az istenellenes földi és földöntúli hatalmakkal. És ebből a szembe-
feszülésből a világ végéig marad bőven megoldhatatlan, kiküszöbölhetetlen szenvedés,
pusztító kór, tragédia. Maga Jézus sem ad gyógymódot a kiküszöbölésre, csak a gyü-
mölcöző elviselésre. Az egyetlen lehetséges üdvösséges (gyümölcöző) gyógymód —
már amennyiben lehetséges — a Jézus követésében, a vele való egygyéválásban rejlik. A
képi magyarázatot itt megadja Jézus a Mt 13,36-43-ban; de jó emlékezetbe idéznünk egy-
mondatos tanítását is a Lk 21,19-ből: „A türelemben (= állhatatosságban) bírjátok majd
az életet.” — A gáncsokodástól tehát nem kell félni, de fel kell készülni rá. A jó mag és
a rossz mag véglegesen csak az „aratás” nagy napján választódik külön. Addig türelem,
illetve állhatatosság! Ehhez erőforrás Jézus ígérete: „Akkor az igazak ragyognak majd
mint a nap, Atyjuk országában” (Mt 13,43).

2. A mustármag és a kovász. — A második hasonlatpár az Isten országában működő
erők titokzatos forrásaira, ezek látszólagos kicsinségére és emberi mérték szerint jelen-
téktelen voltára mutat rá. A mustármag az ószövetségi szövegekben nem szerepel.
Egyértelműen újszövetségi és kifejezetten Jézustól kiválasztott képe az eljövendő Isten
országának. A paradicsomi életfához az emberi gőg és bűn képe kapcsolódik. Jézusnak
a nép által (és a pilátusi keresztfeliraton is) használt mellékneve a „Názáreti”. Ez azon-
ban csak a beavatottak gondolatában társítja az Iz 11,1-ben szereplő, a Jessze gyökerén
sarjadt gyenge kis ágacskát (nécer), amely egyszerre jelöli a Messiás Királyt és a messiási
Isten országát. Ezt a jelentéktelen kicsinséget (amely Izajásnál Dávidot és a dávidi ki-
rályságot idézi) Jézus parabolája a kicsinyke mustármagban jeleníti meg, amely akkora
fává nő, hogy az ég madarai fészkelhetnek rajta. — A kovász képe, mint a gyors romlás
és gyors életre emelés (halál és feltámadás) jele az Ószövetségben általában negatív tar-

talmú, mint például Jézus más helyen mondott szavaiban: „Óvakodjatok a farizeusok kovászatól” (Mt 16,6), itt az Isten országa képen egyértelműen pozitív. De ne felejtjük el az öreg Simeon szavát sem a gyermek Jézusban felismert Isten országáról: „Sokaknak romlására és sokaknak föltámadására lesz” (Lk 2,34).

3. A rejtett kincs és az igazgyöngy. — A harmadik hasonlatpár az Isten országa-úrsága semmi mással össze nem hasonlítható, vele össze nem mérhető értékére mutat rá: ezért mindent érdemes kockáztatni, mindent érdemes odaadni. Maga a *rejtett kincs* kifejezés az Ószövetségnek csak a késői, főként bölcsességi könyveiben fordul elő, mint az Isten országára utaló képnyelvi megközelítés előképi formája. A Jézus által használt rejtett kincs kifejezés az Isten országáról talán a Péld 2,4-ben vetítődik előre körvonalakban: „Ha mint ezüst után, úgy kutatsz utána (a Bölcsesség után), és mint a kincsnek úgy keresed a nyomát, akkor érted meg az Úrnak félelmét és nyered el az Úrnak ismeretét.” A kép belső tartalma azonban mindenképpen az Iz 45,3; „Neked adom a rejtett kincseket és a rejtkek helyek gazdagságát, hogy megtudd, én vagyok az Úr, aki neveden szólítalak.” — A *drágagyöngy* mint Isten országához vezető hasonlat szintén a késő ószövetségi iratokban jelenik meg, de csak gyéren. Például a Péld 31,10-ben az erős asszony dicséretében: „Erős asszonyt ki talál, értéke a drágagyöngyét messze meghaladja.” A gyöngyös ékszer lehet hízelgő megvesztegetés is (uo. 16,8), meg a tudós ajkak bölcsessége is (uo. 20,15). Egyértelműen pozitív jelentést és kifejezetten a megvalósult (eszkatológiai) Isten országára utaló bibliai szóhasználatot csak az újszövetségi Apokalipszisben találunk az igazgyöngyről a mennyei Jeruzsálem leírásában, ahol „a 12 kapu 12 drágagyöngy, mindegyik kapu egy-egy drágagyöngyből” (Jel 21,21).

4. A háló. — A hetedik hasonlat ugyanolyan összefoglaló kép, mint Ábrahám kiválasztásánál a hetedik részaldás a Ter 12,3-ban: „Benned nyer áldást a föld minden nemzetsége”, vagy a szentlelkes ajándékok hetedikje az Iz 11,2-ben: „Az Úr félelmében telik öröme.” Egyszóval a háló: az Isten országa egyetemességének, az eredeti értelemben vett katolicitásnak a képnyelvi kifejezése. — Maga a háló nemcsak mint munkaeszköz, hanem mint képnyelvi kifejezés is többször előfordul az Ószövetségben, de egyetlen kivétellel mindig negatív tartalmat jelöl, a ravaszság, a gonoszság hálójába kerítést. Még az Úr ajkán a választott népre vonatkozó képes beszéd is a bűnös nép büntetésére való behálózásról szól (Oz 7,12). Egyébként jellemző, hogy az Isten országát részben vagy egészben megjelenítő képek általában ambivalensek, két irányban is érvényes jelzést hordoznak: az Isten országára és a sátán országára, illetve annak létmódjára és működésére egyaránt. Csak éppen ellenkező előjellel. — Ne feledjük: Isten országa misztérium. Ha úgy tetszik: a szuverén isteni kegyelem és a szabad emberi döntés „drámája”. Izgalmas dráma képe az is, hogy a hálóba került halak hogyan kerülnek a „java”, és hogyan a „hitványa” kategóriába (Mt 13,47-50).

Ezek után tehát mi az Isten országa? — Az, amit (pontosabban akit) ezek a hasonlatok megjelenítenek. Ez pedig nem más, mint az istenember Jézus Krisztus misztériumi teste, ahogy az mind a földön élő egyházban, mind az Atya jobbán való megdicsőülésben királyi uralmát, úrságát gyakorolja.

II. HOGYAN LEHET MEGSZEREZNI AZ ISTEN ORSZÁGÁT? — Már az elsőként felvetett kérdésre adott válasz harmadik kérdéspárjából (elrejtett kincs és igazgyöngy) nyilvánvaló, hogy Isten országának nagy az értéke és nagy az ára. Jézus szavaiból megtudjuk azt is, hogy a fentebb leírt Isten országának már a meghirdetése is egy teljesen új korszakhoz és teljesen új magatartáshoz kapcsolódik. Tudniillik az ószövetségi elképzelésekkel szemben, amelyek csak a Keresztelő Jánosig való tájékozódásra voltak érvényben, itt egy másik következik. Attól kezdve, hogy Isten országának ezt az új megfogalmazását hirdetik, tudomásul kell venni, hogy „senki sem juthat be abba erőfeszítés nél-

kül" (Lk 16,16). Olyannyira, hogy „Keresztelő János napjaitól fogva a mennyek országa erőszakot szenved, és az erőszakosak ragadják el azt" (Mt 11,12).

Ez az „erőfeszítés" és ez az „erőszak" nem egyszerűen emberi elszánás és nekibuzdulás. Bár az is. Erre utal Jézus komoly figyelmeztetése a Lk 9,62-ben: „Senki, aki kezét az eke szarvára tette és hátratekint, nem méltó az Isten országára". — Az emberi erőfeszítéseken túl isteni, szentlelkes erőre van szükség az Isten országának megszerzéséhez, ezt hirdetik a Jézus nyomában járó apostolok, így Pál és Barnabás is, akik „erőt öntöttek a tanítványok lelkébe, buzdították őket, hogy tartsanak ki a hitben, mert sok viszontagságon át kell bemennünk Isten országába". (Ez az a bizonyos hívás „aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét mindennap, és kövessen engem" (Lk 9,23).

Különleges akadályt jelentenek az Isten országa-úrsága megszerzésében az evilági javak, a gazdagság különböző formái: „Milyen nehezen jut be a gazdag Isten országába!" És: „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak Isten országába jutni" (Mt 19,24). Viszont az önként vállalt szegénység és a gyermeki lelkület elsajátítása biztos út Isten országa elnyeréséhez: „Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyek országa". (Mt 5,3). És: „Ha meg nem változtok és olyanok nem lesztek mint a gyermek, nem mentek be a mennyek országába" (Mt 18,3).

Mindezekből nyilvánvaló, hogy ha meg akarjuk szerezni az Isten országát: „át kell változnunk", ki kell lépnünk ebből a világból, és be kell lépnünk egy „más" világba. A kilépés: „Bizony mondom nektek, senki sem hagyja el otthonát, feleségét, testvéreit, szüleit, gyermekeit Isten országáért anélkül, hogy sokkal többet ne kapna a világon, a más világon pedig az örök életet" (Lk 18,29-30). A belépés értelme: Isten országában „a feltámadás után nem nőülnek s férjhez sem mennek, hanem úgy élnek, mint Isten angyalai a mennyben" (Mt 22,30).

III. MI LESZ ISTEN ORSZAGÁNAK VÉGSŐ GYÜMÖLCSE, TÖKÉLETES MEGVALÓSULÁSA? — Abból indultunk ki, hogy Isten országa misztérium, hittitok: az ember megérintheti Istent, mert az Isten megérintette az embert. Előbbi fejtegetésünkéből (hogy hogyan lehet megszerezni az Isten országát) világos, hogy az embernek ki kell lépnie a maga tökéletlen világából, és mindenestül az Isten világa felé kell fordulnia. Prófétaival az Ószövetség nyelvén ez a teshuba, az Újszövetség nyelvén a metanoia, általánosan használt latin eredetű szavunkkal a konverzió: testestül-lelkestül Isten felé fordulás. Ez (a konverzió) a misztériumnak az ember felőli oldala. Jézus legelső tanítása erről szól: „Az idő betelt. Közel van az Isten országa. Térjete meg, és higgyetek az üdvösség jóhírében". De mit mond ugyanó (Krisztus) az Isten országa misztériumának az Isten felőli oldaláról? — Erről olvashatunk a Jn 3,3-ban.

„Bizony, bizony mondom neked, ha valaki újra nem születik belülről, nem látja meg az Isten országát." Olyasvalakivel beszél itt Jézus erről a misztériumról — tudjuk, Nikodémusról van szó —, aki „mester Izraelben". Bölcs rabbi, a nagytanács tagja, jeles írástudó. Aki tehát jól ismeri az ószövetségi kinyilatkoztatást. De ha Isten országáról hall, azt ő csak a földi megvalósulás dávidi dimenzióiban és Izrael sovinszta nagyravágásában tudja elképzelni. Az Isten országában való uralkodást pedig — ha egyáltalán képes belőle felfogni valamit — csak az Abrahámtól való leszármazás és a Dávid családjához való tartozás rendjében tarthatná lehetségesnek. Mi már tudjuk, hogy bibliai értelemben ez „földhöz ragadt" szemlélet. Ez a tudós rabbi viszont nem sejtí, hogy Jézus itt új teremtést, új Genezist hirdet.

A hatnapos keretben előadott teremtés előtt „Isten Lelke lebegett a vizek fölött" (Ter 1,2). Az élet eleme a földön a víz, amely itt „alul" van. A mennyei élet eleme viszont a lélek, amely „felül" van. A földi élet vízből születik, a mennyei viszont tűzből, a (Szent)lélekből. Isten országának elkezdődéséhez nem elegendő a vízből való születés, mondja Jézus, hanem ahhoz „felülről" a Szentlélektől kell születni! Az új élethez új születés, új teremtés szükséges. Kulcsszó itt a teremtés előtti állapotra utaló „ánóthen" (= felülről) szentírásí szó, amire mind a Jeruzsálemi Biblia, mind az Ökumenikus Biblia for-

dítói külön is felhívták a figyelmünket. Bizonyára azért, hogy elejét vegyék többek között a távlattalan „reinkarnációs” (újászületéses-újramegtestesüléses) hiedelmeknek. Hiszen az újramegtestesülések akármilyen hosszú sora sem vezethet el a „felülről”, a Szentlélektől, illetve a Szentlélekből való születéshez. Jézus itt erről beszél!

Minden idők egyik legnagyobb szentírásmagyarázó lángelméje, Origenész innen jutott el az Isten országának, Isten mindenek fölött való királyi uralmának hitünk szerint egyedül helyes bibliai értelmezéséhez, amit ő Jézus Krisztus „autobaszileiá”-jának nevez. Ez annyit jelent, hogy Isten országa maga a köztünk testben megjelent Jézus Krisztus, fogantatva a Szentlélektől és születve Szűz Máriától, testi halála és megdicsőülése által viszont megnyitva azt az „új teremtést”, amelynek végső gyümölcse és tökéletes megvalósulása Szent Pál fejtegetéseinek végső kicsengése: „Akkor Isten lesz minden mindenben” (1Kor 15,28).

A bevezetésben hangsúlyoztuk, hogy Isten országa misztérium, hittitok. Befejezésül azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy megvalósulása *eszkatologikus*, vagyis a végső dolgokhoz tartozó, a maga teljességében csak Jézus világvégi eljövetelekor megvalósuló dologról van itt szó. Mégpedig két síkon. Egyrészt a jelen eszkatológiájában, amely a benne továbbélő Krisztus teste, másrészt a jövő eszkatológiájában, amely már az evilági élet utáni megdicsőült állapot, az elveszithetetlen boldog örök élet. (Az eszkatológiának ezt a két síkját eschaton praesens és eschaton futurum latin kifejezésekkel is szokták jelölni.) *Az Isten országa már elkezdődött* a jelen eszkatológiájában — Jézus történelmi megjelenésében, egyháztestében — mibennünk, akik vízből és Szentlélekből („felülről”) a keresztesség által beleszülettünk Krisztusba, már igenis elkezdődött a bűn, a halál és a sátán erejének megtörése. Ennek a jelei az egyházban mint Krisztus-testben végbemenő csodák, amikor „a vakok látnak, a sánták járnak, a süketek hallanak,... a gonoszlelkek megfutamodnak: tudjátok meg, hogy elközelgett az Isten országa” (Mt 11,5; Lk 9,1-2 stb.). — *A jövő eszkatológiájában* pedig, ahová már egyszerűen nem ér el a bűn és a sátán hatalma, „nem lesz (nem lehet) többé halál, sem gyász, sem jalkiáltás, sem jajgatás, sem félelem. Ami eddig volt, az elmúlt” (Jel 21,4). A megvalósult Isten országának már ez a negatív oldalról való apokaliptikus megközelítése is kimondhatatlan vigaszt jelenthet nekünk.

Mégis, talán lelkesítőbb lehet számunkra a szentpáli pozitív megfogalmazás: „Isten országa... igazság, béke és öröm a Szentlélekben” (Róm 14,17). És mindeneknek a legvégén — ezt már ismerjük —: „Isten lesz minden mindenben” (1Kor 15,28).

Ilyen távlatokat nyit elénk a megvalósult Isten országa — Jézus képnelyvén.

Bolberitz Pál

AZ ELJÖVENDŐ ORSZÁG

Isten országának örömhíre Jézus ighirdetésének legfontosabb témája. Személyében és tetteiben a megígért üdvösség a *jelen* valóságává lett, de mégis *eljövendő*. Jézus nyilvános működésének kezdetén egyértelműen kijelentette: „Az idő betelt: közel van az Isten országa” (Mk 1,15). Az „idő” (kairosz) ebben az összefüggésben a jelenre vonatkozó, meghatározott ún. „alkalmas idő”-t jelenti.¹ Vagyis az Isten üdvözítő tetteit rögzítő „idők” sorozata betelt, Jézus Krisztus történelembe lépésével célhoz érkezett. Óáltala Isten országa itt van közöttünk.

ITT-LÉT ÉS JÖVŐ. Jézus evangéliuma sajátosan az üdvösség (ami az Isten országának tartalma) „ittlétére”, jelenlétére vonatkozik (Lk 17,21). Ez a „jelen”-idő kezdettől fog-

va az egész történelem célja: „Sok próféta és igaz ember kívánta látni, amit ti láttok, de nem láthatta és hallani, amit ti hallotok, de nem hallhatta” (Mt 13,17). Krisztus kortársai nem mindnyájan értették meg az üdvösség elérézéséről szóló jó hírt. Nem tudtak szabadulni koruk apokaliptikus Messiás várásától, mely Isten országának eljövételét a világ és a pogány népek fölött tartandó ítélettel összekapcsoltan gondolta el. Ez után jön majd el — gondolták — a Messiás-király földi uralma és a választott nép politikai világhatalma. János kereszteselési mozgalmának tömegeket mozgató ereje is ebből a meggyőződésből fakadhatott.² Jézus elutasította Isten országának ezt az elképzelését. Nem mondta magát Messiásnak, hanem Emberfiának, hiszen akik megsejtették benne a Messiást, türelmetlenül várták, mikor valósítja meg földi világhuralmát és mutatja meg dicsőségének teljességét.

Jézus Krisztus személye az ittlévő Isten országa és az üdvösség jele. Ő nem csak hirdeti, hanem meg is jeleníti Isten királyságát. Pilátus előtt királynak mondja magát, akinek országa nem evilágból való (Jn 18,33-40). Később az apostoli igehirdetés a próféták Dávid fiára vonatkozó jóvendöléseinek megvalósulását őbenne látja (vö. Iz 9,11; Mík 5,11; Jer 23,5; Ez 17,25). Ő az, aki Atyjának, Dávidnak trónján ül (Mt 21,9; Mk 12,37; Lk 11,22; Róm 1,3) és uralma örökké tart (Lk 1,32). Hatalmasabb Dávidnál, így lesz teljessé benne a 110. zsoltár ígérete (Mt 12,36). Az Emberfia kifejezés — melyet Jézus önmagára alkalmazott — még jobban megvilágítja a személyében megvalósuló üdvösség jellegét. Az ún. „logionok”-ban³ gyakran előfordul az Emberfia elnevezés. „Az ősi galileai Henoch hagyomány említést tesz szintén az ún. rejtőzködő Emberfiáról, aki öröktől fogva a mennyekben van, majd egy napon megjelenik nagy hatalommal és dicsőséggel és ítéletet tart Isten ellenségei fölött. Jézus a rejtőzködő Emberfia. Önmagáról tett kijelentései megegyeznek a rejtőzködő Emberfia képével. Valóban, elrejtve él az emberek között, népének körében, a kereszteselési mozgalomban tanítványjaival, — észrevétlenül, akárhányszor megtámadva és kigúnyolva (Lk 7,34, 11,31; Mt 9,9). Ő a rejtőzködő Emberfia, aki mégis úr a Tóra fölött. Teljes hatalmat tulajdonít magának, ítéletet tart, bűnöket bocsát meg (Mt 2,10,28; Jn 5,27). Megátkozzák, üldözik (Lk 6,22, 12,10), mégis, népének jövője és az emberiség örök sorsa attól függ, hogy személyével kapcsolatban ki milyen állást foglal (Mt 8,38; Lk 12,8). Gyenge, hazátlan és elárult (Lk 9,58, 22,48), aki azért jött, hogy megkeresse az elveszetteket, megszabadítsa a rabságban sínylődőket, továbbá, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem azért, hogy ő szolgáljon és életét adja sokakért (Lk 19,10; Mt 10,45). Az ő szavának hatalma van, amire csak igennel vagy nemmel lehet válaszolni.”⁴

Jézus nemcsak tanításában, hanem *tetteiben* is megjelenítette és megvalósította Isten országát, az üdvösség ittlétét. Isten királyságának realizálása Jézus tetteiben (ami Isten uralmának kiterjesztése a gonoszlélek, a betegség, a bűn, a halál és a természet fölött), az üdvösség teljességét, vagyis valóságos felszabadulást jelentett. Jézus ördögűzéseivel végleg legyőzte a gonoszlélek zsarnoki uralmát, melyet az emberek és a világ fölött gyakorolt. „Ha én Isten ujjával kiűzöm az ördögöket, akkor eljött közétek Isten országa” (Mk 3,27). Mikor gyógyított, nemcsak a betegségtől szabadított meg, hanem a bűntől is, így egészen felszabadította az embert. Az Ószövetség szemléletében a betegség a szenvedés és a halál a bűn büntetése. Eszerint, aki győzedelmeskedik e hatalmak fölött, az a bűnt is legyőzte, következményeivel együtt. Jézus többször utal arra, hogy a testi egészség visszanyerése az egész ember üdvösségét is jelenti (lásd: Mk 2,9,10). A természetben tett csodái pedig azt jelezték, hogy felszabadulást hozott a természet elemeinek szolgásgba taszító rabsága alól. Mikor lecsendesítette a tengert, az apostolok megsejtették benne Isten hatalmas erejét (Mt 8,23-26). Üdvösséget megjelenítő tevékenysége abban érte el csúcspontját, hogy a kereszten, önmagának feláldozásával, bűntől való tökéletes szabadulást szerzett az embereknek. Mivel bűnt nem ismert, a halál sem győzedelmeskedhetett fölötte, hanem ő győzte le a halált (2Tim 1,10). Váltásul adta magát mindenkiért (1Tim 2,6). „Bűneinkért halált szenvedett és megigazulásunkért föltámadt” (Róm 4,25). „Benne van vére által szerzett megváltásunk és bűneink bocsánata” (Ef 1,7).

Ám az újszövetségi Szentírás Isten országának nemcsak ittletét, hanem *eljövendő jelleget* is hangsúlyozza. Különféle összefüggésekben, de mégis egyértelműen kidomborodik, hogy Isten országának végső kiteljesedése az *eszkatologikus* jövőben lesz. Aki megtartja Isten törvényét, nagy lesz a mennyek országában (Mt 5,20). A bűnnel szemben hártározottan kell fellépnie az embernek, mert jobb fél szemmel bemenni az Isten országába, mint két szemmel a pokolba jutni (Mk 9,47). Az Úr imádságában Isten országa a jövőbeli üdvösség nagy ajándéka, amit szüntelenül kérni kell: „Jöjjön el a te országod” (Mt 6,10). A hegyibeszédben megjelölt boldogság a beteljesedett Isten országának boldogsága, melyet már rejtetten azok birtokolnak, akik a világon hisznek Jézus szavának és megtartják parancsait. Isten országa végső formájában Krisztus második eljövételével köszönt be, mikor az ítéleten a jókat és gonoszokat elválasztják és Jézusban nyilvánvalóvá lesz Isten mindent betöltő uralma (Mk 9,1; Mt 16,28). Addig az óráig az emberiség történelme a küzdelem ideje, melyben a már legyőzött, de hatalommal még rendelkező gonoszlélek befolyása érvényesíti hatását. Krisztus Jézusban Isten országa jelenvalóvá lett, de csak feltámadásában és megdicsőülésében nyerte el megígért végső formáját. Ördögűzései, csodái hatalmas fénycsóva gyanánt világították meg egy-egy pillanatra kortársai szemében az üdvösség már kész mozaikképét, a végérvényes üdvösséget, melyben már nincs bűn, betegség, halál. Krisztus által már megvalósult az új teremtés, melyben ő uralkodik (2Kor 5,17; 1Kor 15,24).

Isten országa már *itt van, mégis eljövendő*. Isten országának erre a dinamikus, már meglévő, rejtettek kibontakozó, ám ugyanakkor eljövendő, végső kifejtésében még magára várató jellegére utalnak azok a *példabeszédek* is, amelyek ezt az országot észrevétlenül érlelődő vetőmaghoz (Mk 4,26), a tésztában elkevert kovászhoz (Mt 13,33), a kicsiny, de lombos növényé terebélyesedő mustármaghoz (Mk 4,30-32) hasonlítják. A konkolyt és búzának együtt kell növekednie az aratásig. Addig nem tépik ki a konkolyt, nehogy vele együtt a búza is elpusztuljon. A nagy aratáson, az ítéleten majd végleg elválasztják a jót a rossztól. Ezt követi a beteljesedés (Mt 13,24-30). Isten országának, a Krisztusban beteljesedett üdvösségnek birtoklása az emberi boldogság foglalata. Felülmúl minden evilági értelemben vett boldogságvágyat. Hasonlít a királyi lakomához, vagy menyegzős asztalhoz. A meghívásban Isten egyetemes üdvözítő szándéka nyilvánul meg (Mt 22,1-10; Lk 14,15-21). Rejtett birtoklása is már olyan nagy kincs, amiért érdemes mindent feláldozni (Mt 13,44-46). Tehát „a bibliai remény olyan jövőre irányul, ami már megkezdődött és a jelenben gyökerezik”.⁵

KÖZBEESŐ IDŐ. A bibliai szóhasználat a jövőről szólva *kétféle kifejezési formát* alkalmaz. Az *eszkatologikus* beszédforma a jelen eseményeit a jövőbe vetíti ki. Ami a jelenben van, az majd a jövőben éri el kiteljesedését. Vagyis a jelenből kiindulva értelmezi a jövőt. Ezzel szemben az ún. *apokaliptikus* kijelentések a jövő „már kész” képéből indulnak ki. Az Isten-készítette, idő fölötti kész jövő képét (amiről egyes választottak titokzatos ki nyilatkoztatást, apokalüpsizist kaptak) belevetítik a jelenbe. Az apokaliptikusok tehát a „már kész” jövő ismeretében értelmezik a jelen eseményeit. Nézetük szerint a jelennek a kész jövő mintájára kell átalakulnia.⁶ E szemlélet ismeretében könnyebben érthető, hogy miért várták sokan az apokaliptikus irodalom hatására: ítélő Messiásnak kell eljőnie ahhoz, hogy beköszönthessen az új eon (korszak). Hiszen a bűnös jelenből a „már kész”, szép jövő modellje szerinti átalakulás csak radikális formában, ítélet és katasztrófák kíséretében történhetett volna meg.

A *szinoptikus* evangéliumok tükrében Jézus az Isten országa jövőjéről szóló kijelentéseiben mindkét bibliai műfajt alkalmazza. Eszkatologikus stílusban tanított Isten királyságáról, ami a jövőben éri el kiteljesedését, de csak a jelen valóságából, vagyis a Krisztus-eseményből érthető meg. Apokaliptikus beszédformában szólt az utolsó ítéletről, a világ vége előjeleiről, továbbá saját dicsőséges második eljövételéről, ami a történelem végén lesz. Jézus, mikor a jövőről szóló kérdésekben apokaliptikus műfajban fejezte ki magát, nem adta fel eszkatologikus szemléletét. Ezért sem értették meg őt a zsidó nép vallási

vezetői, sőt még tanítványai is félreértették szavait. Ismeretes, hogy az ószövetségi próféta eszkatológia fokozatosan alakult át apokaliptikává, nevezetesen akkor, amikor a zsidó nép már nem számíthatott az idealizált dávidi királyság boldog evilági jövőjének megvalósulására és átadta helyét annak a szemléletnek, mely egy túlvilági Isten országa váratlan megvalósulását várta a Messiás közvetítésével. Csodálkoztak tehát Jézus tanításán, aki az ő vallási beszédformájukban szólt a végső dolgokról, és azt állította, hogy amit mond és tesz, az történelmi valóság. Személyében valóban eljött a Messiás, aki ítéletet mond azok fölött, akik nem hisznek benne. Igehirdetésének tartalma az, hogy az új eon már itt van, és hogy Isten országa közöttük van. Csakhogy Jézus mindezt *nem olyan formában* fejezte ki, amint a kortársak várták. Szavai szerint ugyanis a bűnös eon az ő működése által befejeződött, a gonoszság erői és hatalmasságai fölött már kimondták az ítéletet. A jövő, az Isten országa már itt van, de nem politikai, hanem *kegyelmi valóságként*. A megváltás „eredménye” ezért nem látható, hanem csak hatásaiban észlelhető. A történelemben és az emberekben mint természetfeletti erő működik. Jézus föltámadását is megjövendöli (Mk 10,34; Mt 27,63; Lk 24,6). Még az „ő nemzedéke” látni fogja az Emberfia dicsőséges eljövételét, s ha majd feltámadt halottaiból, mindeneket magához vonz és új népet szerez (Jn 12,32).

Amit a zsidó kortársak vártak, az a Krisztus-eseményben *kegyelmi valósággá* lett. Az apokaliptikus formában felvázolt transzcendens jövő a *kegyelmi* rendben *már itt van*. Jézus üzenete azonban csak számára örömhír (euangelion), akik hisznek őbenne és nem akarják saját akaratukat, elképzeléseiket, reménységeiket „ráerőszakolni” Isten akaratára. Az evangélium jóhírébe vetett hit tehát annak a reménységnek szilárd alapja, amely bizakodással tekint az új, eljövendő Isten országa felé, mely a világ végén minden ember számára ítélettel, hatalommal és dicsőséggel érkezik el. — Összefoglalva tehát azt mondhatjuk, hogy Jézus a szinoptikus evangéliumok tükrében apokaliptikus formában szól, de a próféta eszkatológiát továbbfejlesztve (hiszen transzcendens, természetfeletti, örökké tartó jövőt ígér) beszél a végső dolgokról, a jelen történelmi és *kegyelmi* realitásából kiindulva értelmezi a jövőt. Am a „közbeeső” időben a Krisztusban hívőknek virasztaniok kell. Éberem, készenlében kell várnunk Krisztus második eljövételét.⁷ Számunkra a „közbeeső idő” azért adatott, hogy minden ember meghallhassa Jézus hívó szavát, megismerje Isten üdvözítő akaratát és állást foglalhasson mellette vagy ellene. Jézus eszkatologikus üzenete tehát nem a végidő apokaliptikus „leleplezése”, hanem komoly *figyelmeztetés* arra, hogy állandó készenlében várjuk az ő dicsőséges eljövételét. Az apokaliptikus „közeli-várakozás” helyett a jelen üdvrendben inkább az eszkatologikus „folyvást-várakozás” állapotában kell élnünk.⁸ Így lesz Jézus jövő-próféciája jelenbeni, és a „közbeeső idő”-ben mindnyájunkat segítő vigasz-prédikáció.⁹

A VÉGKIFEJLET. Az ősegyház hitét sajátosan jellemezte az eszkatologikus várakozás a *paruziára*.¹⁰ Krisztus feltámadása ígéret és biztosíték volt számukra, hogy — szavai szerint — majd újból eljön, teljes hatalommal és dicsőséggel. A szinoptikus evangéliumok az Emberfia második eljövételéről beszélnek. Az ősegyház úgy értelmezte ezt a kijelentést, hogy az Emberfia azonos a keresztrefeszített és feltámadt Krisztussal. Pál apostol írja, hogy a tesszalónikai hívek a *mennyből* várják a halottaiból föltámasztott Isten Fiát, a názáreti Jézust, aki majd megment minket az eljövendő haragtól (1Tesz 1,10). Krisztus föltámadásának hite tehát közvetlenül második eljövételére, a paruziára irányítja reménységüket. Az ítéletre nem rettegéssel, hanem bizakodással tekintenek, mert Krisztus feltámadása megmenti őket Isten haragjától. Úgy vélik, hogy minden jelenbeni szenvedés, megpróbáltatás, katasztrófa már az eljövendő isteni ítélet előjele, ami a hívőket virasztásra és kitartásra serkenti. Hasonló értelemben figyelmezteti Pál a korintusi híveket is: ne vegyék magukhoz méltatlanul az „Úr testét”, hiszen ezzel az Isten haragvó ítéletét hívják ki maguk ellen. Nézete szerint ezért van köztük sok gyöngye és beteg, sőt egyesek közülük „már holtak”. Ám ha őszintén ítélik meg magukat és bűnbánatot tartanak, akkor nem lesz részük az ítéletben. Ha engesztelő lélekkel vállalják a megpróbáltatásokat,

ha elfogadják az Úr kezéből a jelen szenvedéseit, melyeket bűneikkel magukra vontak, akkor nyugodtak lehetnek, mert ha még földi életünkben „az Úr ítéel meg minket, azt javulásunkra teszi, hogy e világgal el ne kárhozzunk” (1Kor 11,32). A Jelenések könyve is — apokaliptikus szemléletének megfelelően — a közösségi végítélet jövőjének oldaláról tekint a jelenre és ebben az értelemben figyelmezteti az „egyházakat” (vö. Jel 2,23, 22,12).

A „világ vége” mint kozmikus jelenség, kevésbé érdeklí az apostoli kor egyházát. Ezt az eseményt elsősorban *vallási* szempontból értelmezték. Az 1. tesszalonikai levél 4,13-18-ban szemléletes leírást olvashatunk a *világ végétől*. Ha elvonatkoztatunk az apokaliptikus műfaj kifejezési formáitól (vö. a „főangyal kiáltása”, „Isten harsonazengése”, „felhőkön elragadtatunk”) a tanítás magvát e kijelentésben találjuk: „Így mindenkor az Úrral leszünk” (1Tesz 4,18). A hívők nagy vigasztalása az a jövő, hogy örökké együtt lehetnek az Úrral, aki a Kyrios, a föltámadott, az Isten jobbán lévő Jézus, aki majd „megjelenik” (Kol 1,7), vagyis személyesen „kinyilatkoztatja magát” (2Tesz 1,7; 1Kor 1,7).

Föltámadásuk után örökké együtt lesznek a megdicsőült Krisztussal (Fil 3,21). A pasztorális levelekben Pál apostol hangsúlyozza, hogy Krisztus második eljövetele „epiphania” lesz, vagyis Jézus isteni dicsőségében jön el, de azt is kiemeli, hogy valóságos testben jelenik majd meg (vö. 1Tim 6,14; Tit 2,13; 2Tim 1,10).

A Krisztusban hívők *feltámadásáról* szólva az apostol azt tanítja, hogy a feltámadás élők és megholtak számára egyaránt valóságos átalakulást jelent. A „végső harsonaszóra” a holtak feltámadnak és akik még élnek, hirtelen átalakulnak. A romlandó átalakul romolhatatlanná, a halandó halhatatlanná (1Kor 15,53). „Test és vér nem örökölheti Isten országát, sem a romlandóság a romolhatatlanságot” (1Kor 15,50) E szavak kétségtelen az új teremtésről és az Isten életébe való személyes bekapcsolódásról szólnak, így helyesen értelmezik Jézus eszkatologikus üzenetét. A feltámadásban, az „új ég” és „új föld” világában mind egyéni, mind közösségi vonatkozásban kiteljesedik az ember Krisztus-akta megváltása, az Isten országa és annak tartalma, az üdvösség. Ám a megváltás már a jelenben működő kegyelmi adomány, a Szentlélek működése által élő és éltető valóság, hiszen Isten országa „itt van”. Ugyanakkor a remény alapja is, hogy végkifejletében elveszítethetetlen ajándékként birtokolhassuk azt, amit most még csak „törékeny cserépedényben” hordozunk.

Jegyzetek: 1. Zerwick, J.: *Analysis Philologica N.T.-i graeci*, Romae, 1953. p.79. — 2. Staufer, E.: *Jesus Gestalt und Geschichte*, Franche, Bern 1957. p.118. — 3. *Logion*: Jézus eredeti mondásait megőrző legősibb hagyomány, amelyekből az evangéliumok szerzői is merítettek. — 4. Staufer, E.: uo. p.123-124. — 5. Schoonenberg: *Ich glaube an das ewige Leben*, Concilium, 1969. p.43. — 6. Rahner, K.: *Theologische Prinzipien der Hermeneutik eschatologischer Aussagen*, Schriften zur Theologie, IV. p. 418. — 7. Vö. Brown, R.E.: *How Much Did Jesus Know?* Catholic Biblical Quartely, n.29. 1967. pp. 315-345. — 8. Schürmann, H., a neves Lukács Evangélium szakértő találó kifejezése a „közbeeső idő” megvilágítására. — 9. Schmackenburg, R.: *Christliche Existenz nach dem Neuen Testament*, II. Kösel, 1968. p. 164-165. — 10. Rahner K.: *Teológiai Kiszótár*, Szent István Társ. Bp. 1980. vö. Paruzia, p.556, 557.

* * *

Szerkesztőségünk mindenekelőtt azokkal a kéziratokkal foglalkozik, melyeket a közreműködő szerzők felkérésre írnak. Az önként jelentkezőktől kérjük, hogy tervezett írásaikat, illetőleg azok vázlatát a jelzett határidők előtt ÖT HÓNAPPAL szíveskedjenek a szerkesztőségbe eljuttatni.

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Vasadi Péter költővel

ISTEN ORSZÁGA — JÉZUS KRISZTUS

— Szeretném, ha a lélekben megvalósuló, a bennünk lévő Isten-országról beszélgetnénk. Térjete meg, mert itt van az Isten országa! Hogyan látja, hogyan éli meg Ön, milyennek mondja Jézus ezt az országot?

— Válaszaimat ne egy teológus, hanem egy író gondolataiként fogja föl, s ezekben természetesen teológiai meggyőződések is vannak. Ma még az a természetes, hogy a teológus teológusi módon, az író pedig művészi módon gondolkodik, holott az volna kívánatos, ha a teológus tudná, mi a művészi és a művész, hogy mi a teológiai. Jézus mindenkor a bennünk fölmerülő kérdésekre válaszol, ezért a szavait nagyon komolyan kell vennünk. Nem véletlenül használja pontosan azokat a szavakat, amelyeket használ. A Szentírásból kiderül, hogy milyen Isten országa. Lássunk néhány jellemző kifejezést: Isten országa köztetek van... Ez utóbbi két szó döntően határozza meg, hogy mi az, és hol van. És hogy nem szembetűnő módon jön el. Nem ennél vagy annál a valakinél van, nem ezen vagy azon a helyen kezdődik. Jézus azt mondja, Isten országát nem lehet megragadni, s ha valaki konkrét helyre vagy személyre mutat, hogy ez az ország nála van, ne higgyünk neki. Lehetnek és vannak is hamis próféták, akiknek érdekükben áll megtevésztetni minket. Jézus azonban „lebegtetí” a bizonyosságot.

— Tehát akkor mit gondoljunk?

— Nem lehetséges, hogy a „köztünk van” azt jelenti: a megteremtődő légkörben, az akarat-egységben, az egyház-közösségben, a szeretetben, a szeretetünkben jön létre? Itt és most kezdődik meg, nem pedig valamikor. Azt mondhatjuk, maga Jézus Isten országa. Keresztény gondolkodásunknak szembe kellene néznie megrögzöttségeivel. Ha ki-mondjuk, Jézus Krisztus, akkor legtöbbször egy stilizált külsejű, szakállas embert látnak. Hogy zsidó embert-e, ez már nem biztos... De a föltámadott Jézus nem emberi alakjában, hanem dimenzionálisan van velünk, mint Isten országa. Ezért vagyunk „benne”, ezért lehetünk benne. El tud képzelni olyan Jézus-képet, amelyben benne jár?

— Elég nehezen.

— Ugye! Ezek azok a pontok, ahol azt hiszem, szükséges volna a bennünk lévő, misztikus eredetű, átfogó érzékenységünket működtetni, s kiterjesztetni vele fogalmainkat. A föltámadott Jézus mindenütt van. „Hitben és igazságban.” És mégis abban az egy, meghatározott pontban, testben, az Oltáriszentségben. Állandó paradoxitás kíséri az Úr életét, mert Isten-ember. Ezért itt semmiféle emberhez szabott képiség nem vezethet eredményre, csakis a föltámadott Krisztusról szóló képiség, hogy úgy mondjam. Kiejtjük, hogy Isten országa, létezését mégsem vesszük komolyan: mi az, hogy ország? Magyar-ország például, a hatáiraival, a földrajzával, városaival, folyóival. Ha országnak mondjuk Istenét is, akkor az egy spirituális megjelenésű ország lehet, s határtalan Szeretet.

Az a bajom a szokásos katolikus gondolkodásmóddal, hogy szívesen automatikus, nem szeret újítani, átélni, bár mondja, sőt szajkózza a teológiai igazságokat. Ha átélné, akkor ott az „ország” létrejönne. Isten országa képes arra, hogy személy legyen. Ugye, nem megyünk a fogalmak mélyére. Nem vesszük komolyan tulajdon fölfedezéseinket. S

nem csiszoljuk őket. Nem kérjük számon a megfelelő ábrázolásokat. Jézus azt sugallja, ha meg akarjuk ismerni Isten országát, felejtjük el a csak evilággal kapcsolatos fogalmainkat, és reá hallgassunk. „Ne emberi módon gondolkodjunk.” S lássunk, teszem hozzá. Értsünk. Jézus azt mondja: én megváltottam a világot. Azaz megváltottam. Az ő evangéliumának más nyelvtana, más aurája, más értékelése van.

Keressétek Isten országát és annak igazságát... Vagyis nem olyan könnyű belebotlani. De amit keresni kell, az közel is van. Íme, a hit misztériuma. A hit az embert új és új fogalmi utakra készíteti, ugyanakkor a változatlanban erősíti meg. Isten országa — dicsőség. Ha ezt a magyar irodalom szemantikai szabályai szerint értem, akkor ez képzelet. De nem lehet más, mivel a szavak között láthatatlan határ húzódik, az isteni létértelmezés. Ez az innen és túl különbsége. Jézus dicsősége országol abban az országban. Az isteni lét-értelmezés így tör be fogalmaink közé, mégsem szabad *egyeztetnünk*, hanem fogadjuk be e fogalmakat tördelő szellemi erőket.

Isten országa Isten öröme is. Az öröm egy ország. Bejutsz Isten örömébe, mintha egy hely lenne. Magyarul így nem beszélünk. Egy előszobába juthatsz be, vagy egy kertbe... Nem, Isten örömébe is bejuthatsz. Óriási dolog. Aki azt mondta, bejuthatsz Isten örömébe, az tudta, hogy ez az öröm egy kvázi-ország. A sötétségben ülő nép világossága. Ahol Jézus megjelenik, teret és időt követel magának, de ebbe a térbe mindenütt-et, az időbe pedig időtlenséget olt. Végtelenít. Épp ez készíteti az elmét arra, hogy földi keretekben is folyton meghaljdja az evilági gondolkodást.

Virraszatok! Ezt a közel-lévőt virrasztással keressétek. Vagyis az éberség világossága mellett találj meg; mert el is mehetsz mellette.

— *Sokan valószínűleg azt gondolnák, én ezt nem értem...*

— Mi az, hogy érteni? Nézzük csak, és ha megértené, tegyük föl, akkor már tudja is? Ezek az igék ugyanazt jelentenék? Érti az ember a misztériumot? Nem az értésről kell lemondanunk, hanem arról, hogy makacsul azt higgyük, csak az eszünkkel értünk. Ez materializmus. Jézus nem mondta, bár mondhatta volna, hogy a bőrünknek is van szerepe a megértésben. Viszont figyeljen az ő *testi* érintéseire. Vajon mit gondolhatott a vak, akinek megkente a szemét és látni kezdett? Semmit. Leborult. *Ér-tett!* Arról van szó, hogy pozitívista fogalmaink rabságban tartanak minket, és nem hagyjuk magunkat innen kiszabadítani. Pedig az ember a létevel ért, és ért meg. A létünk pedig misztériumokra áhítozik. Az egész embernek kell érteni akarnia, ehhez azonban rá kell hagyatkoznia, testestül-lelkestül a megértendőre. Hogy értsek, a titkot, a szót, a dolgot, a lelkiállapotot elkezdem szemlélni. És majd megértem. A logika hozzásegíthet ehhez, de el is távolíthat tőle. Az emberi jelenség maga, úgy, ahogyan van, megértésre való. Így vagyunk egymással is.

Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok, mondja Jézus. Nemcsak a tanítványokra vonatkozik ez, ránk is. Az, amit Jézustól láthatunk, boldogít. Gondoljon a szentségimáadásra. Ebben a lélek imádja Urát. Lehet erről a mozzanatról valami érdemlegeset mondani? Mintha folséges zenét hallgatnánk. *Néznénk.* Ahogy az a breton parasztember, aki órákat ült szemben az Oltáriszentséggel. Mikor rákérdeztek, azt mondta: én nézem őt, ő néz engem. Hogyan nézhetett ez az ember! Milyen alapon utasítjuk az ilyesmit a fantázia birodalmába? És ha valóban oda tartozik, akkor nem igaz? Nem léteznek? Jó lenne meggondolnunk, a keresztény élethez elég fontosnak tartjuk-e a képzelőerőt (amely ha nincs, nem tudunk szeretni, jegyzi meg Graham Green), vagy csak akadálnak, mely folyton elterel. Mindig beleütközünk kisszerű, fogyatékos, gyanakvó gondolkodásunkba, amely leszűkíti az ember köreit. Van valami képesség az emberben, amit nem Istentől kapott?

— *Térjünk vissza az evangéliumi szöveghez. Mit mond még Jézus Isten országáról?*

— Jézus belső indításból választja ki hasonlatait, metaforáit. Ilyen a kenyeret megkelesztő kovász, az óriás fáva növevő mustármag. Isten országának dinamizmusa is kifejeződik bennük. És a csúcsa mindennek a nyolc boldogság. Ezek, mint a paraméterek, Isten országának polgárát jelenítik meg. Aki befelé figyel, bízva a ráadásban. Ez boldog, amikor sír. Pedig boldogtalanságában sír az ember.

— *Akkor mit tudunk az ilyen képekkel, logikával kezdeni?*

— Kezdeni? Az igaz dolgokkal — ilyen a művészet is — semmit sem lehet kezdeni. Mert valahogyan épp ők a kezdet. Az újrakezdet. Erő és fény van bennük. A boldogot, aki sír, nem garantálja egy félmillió, és nem fog nyomban megoldódní minden baja. Nem kap mást, csak Krisztus kegyelmét és figyelmét. Slussz, be van fejezve! De ez a sírás ugyanúgy megrendíti az eget, mint a breton paraszt tekintete. Ahogyan a nagy vers sem attól nagy, mert az értelem csúcsa, hanem azért, mert enyhíti nyomorunkat. Onmagában hordja azt, hogy nélkülözhetetlen. A nagyformátumú dolgok nem lakatnak jól minket, de nélkülük biztosan meghalunk. Boldog, aki sír, ezzel valóban semmit sem lehet kezdeni. De aki már sírt valaha, tudja, hogy igaz.

A nyolc boldogság nekem olyan, mint amikor megszólal egy világ-harsona. Hangjára elcsöndesedünk. Ez a hang *mindent* megértet. Anélkül, hogy magyarázna. Emberi létünk buktatóit, nehézségeit, szomorúságát, kínjait. Jézus nem azt mondta, hogy aki nevet, az szükségképp boldogtalan, de azért az evangélium tudja, hogy aki most zokog, majd ujjongani fog, s aki most ujjong, majd fog sírni is. Ez a *belső arány* fölbillentí emberi meggyőződéseinket, mert Jézus mindent, ami csak emberi, megkérdőjelez. S ugyanakkor Isten abszolút, elvárhatatlan szuverenitását hangoztatja. A tékozló fiú megértésében nem arról van-e szó, hogy a nyolc boldogság benne, a megtérőben teljesedik? A tékozló fiú már tudja, hogy aki sír, valóban boldog. Neki már irgalmaztak. A tékozlóval összefüggésben azt mondjuk: „vigyázz, bűnös, mert te is a disznóvájúnál köthetsz ki!” Persze, vigyázni kell. Viszont Isten a megtérő tékozlót királyi rangra emeli, ez is a történethez tartozik, holott az erre méltatlan! Ebben az országban a méltatlanoké, a gyermekeké az öröm. Vagyis bizonyos értelemben nem szabad fölnöttekké válnunk.

— *Mit tart erről a gyermekségről?*

— Aki igazán gyermek, az Jézusban az. A gyermek közel van az ősihez, a megsejtett-hez. A gyermekből az ártatlanság valamiképpen nem vészett ki. És — a legtágabb értelemben — ezt az egyház képes bennünk megőrizni. Fogadni Jézust azzal a természetességgel, ahogyan jön, ez az igazi gyermekség. Azért itt nagy erőfeszítésekről van szó. A szelídségről, az oldottságról, a lélek sikereiről és kudarcairól, nagy-nagy bizalomról. Igen szeretem Pázmány Péter műveit. Nyelvének nyersességét, bőségét, gazdagságát. A megcsontosodott fölnöttek már gyakran tizenhat évesen elveszítik a szerelem iránti fogékonyságukat, ez az öreg bíboros, nagy államférfi, szenvedélyes magyar és szónok pedig izzik az istenszerelemtől, akárcsak az ember-csoda, Pál apostol. Ilyenek Isten gyermekei. Az egyház talán nem is más, mint ennek a lelki, szellemi állapotnak, a gyermekségnek a műhelye. Ha nem erre nevel, hibázik. Nem különös dolog, hogy egy országért, amely úgy van, hogy „nincs”, dolgozik egy hatalmas evilági műhely, azért, hogy ennek a csöndben elrejlő országnak gyermekei lehessünk? Amelyben, minden ellenkező hírrel szemben, nincs uniformizmus, mert a fölnött személyiség dominál? Az egyház nem azonos Isten országával, de ez a munka szentségi, mert Isten országát építi.

— *Lehet erre valamilyen bizonyítékot találni?*

— Számomra az ország egyik legékesebb bizonyítéka a lábmosás ténye és liturgiája. Ebben van minden magyarázat. Az, hogy az Úr a Szolga, s épp szolgaságában a legnagyobb. Nem ismer személyválogatást. Aki nyújtja neki, annak megmossa a lábát. Megtörlő és megcsókolja. Ez a csókra-hajlás a misztérium pillanata. A lábmosás az ország szimbolikus alkotmánya. A minden rosszat elfödő szeretet tette. Feledése a megosztottságoknak, a kétkedéseknek, a csibészségeknek, a ravasz gyávaságoknak, a hatalom-imádatnak, a szemrehányásoknak, a sokfajta könnyűségnek, a velünk született butaságoknak. Csak ez a csók van, semmi más. A szabadságban szétáradó szeretet. Ez az új magatartás. Ennél újabb sosem lesz.

— *Szépen beszélt az Isten országáról. Mégis, az áteredő büntől terhelt emberi értelem akadékoskodik, és megkívánja, hogy egyszeri és visszafordíthatatlan életünkben, mely épp ezért óriási lehetőség, már itt a földön boldogok legyünk. Földi életünkben is vágyunk valamiféle beteljesülésre és olykor nehéz azt elfogadni, hogy most sírunk és csak a túlvilágot nevetünk.*

— Azt hiszi, Jézus ezt nem tudta? Mégis, örökre mondta, amit mondott. Ha valahol, itt sír az ember, csak itt, de már itt is boldogként. Jézus nem állítja élesen szembe az itt-et és a túl-t, mint mi. Magából most az egyházi ember szólalt meg. Figyeli, hogyan beszél?

— *Figyelem. De nem az egyházi ember beszél belőlem. Olykor magam is sírok...*

— Mindenki sír. A sírásunk talán a legtitokzatosabb emberi beszéd. Szavakkal elmondhatatlan. Beismerés van benne, bánat, az a kívánságunk, hogy legyen perújra-fölvétel. És remény. Bizony, vannak bűneink s nyomorúság kíséri az embert.

— *És erről ne beszéljünk?*

— Beszéljünk. De minek? Tudjuk, kik vagyunk. Ki vagyok. Jézus mégis fejemre teszi a kezét és azt mondja, boldog vagy, amikor sírsz. Ez megtisztít. De a kor divatja szerint keresnünk kell valamit, ami beárnyékolja az árnyéktalan dolgokat. Ez a kor különösen nehezen tűri a tisztaságot, mert mindenféle értelemben szennyezett. De Jézus tudta, mi lakik az emberben. Azt mondta, én az orvosotok vagyok, mert ti betegek vagytok. Gyerekek hozzám, és én örök forrást fakasztok bennetek. Ez a lényeg, nem az, hogy az ember kiszikkadt. Van valaki, aki nemcsak megitatja, hanem forrássá is teszi. Az élettapasztalatok szoktak minket megkeseríteni. És azoknak a tapasztalatai, akik Isten országának kirtartó hívei? Ők nem esnek át súlyos tapasztalatokon? Nekik nem hal meg senkijük? Ők nem betegszenek meg? Nem követnek el bűnt? A gyötrődő, hiteles keresztényekre, a szerzetesekre, a betegápolókra, a néma szolgálók névtelen sokaságára gondolok, akik nem verik nagydobra a hú-de-nagy-lelküket, hanem elrejtőznek az igazi alázatban.

Ha a földolgozatlan tapasztalatok vesznek erőt rajtunk, és nem a hit, akkor viszonylagosítunk. A hit a nagy tapasztalat, bármí történjék. És nemcsak annyi, hogy a sokfajta meggyőződés között van egy, amely nekem a legfontosabb, hanem a hit már maga Isten országa. Beburkol minket, kívül-belül. A világot a hit fölnagyítja és közel hozza, nem pedig eltávolítja és elhomályosítja. A hit beférkőzik a szemünkbe, a szívünkbe, és élessé teszi a látást is, a gondolkodást is. Az isteni folytonosan változtat az ember életén. Ez nem úgy megy, hogy valaki jómódú, Opel Corsája, halastava, nem-tudom-mije van, és ráadásul még hihet is. A hit nem tűr rivalitást, bár szelíd. De végül is mindenkinek döntenie kell, és a belső megalkuvások lassanként alámoshatják életünket. Csak langyosan ne... Valaki egyszer megkérdezte tőlem, hogy van az, hogy hiszek, mégis írok verset? Azt vélte az illető, aki hisz, fölhagy a világgal, összekulcsolja a kezét, naphosszat szipog és bámulja a plafont. Örület... Isten nem vesz el az életünkből, hanem hozzáad olyat, ami-

ről még csak nem is álmodunk. A hitemtől nem leszek satnyább vagy melább, és nem leszek vak arra, milyen gyors ütemben romlik az élet minősége. Épp ellenkezőleg.

Miért van az, hogy a megkezdődött Isten országában oly erős a hierarchikus és egyéb tagolódás? Egyesek valóban lent vannak, mások följebb, az egyik szebb, gazdagabb, a másik okosabb...

— Az ember kész helyzetbe érkezik. Minden helyzet kihívás. Szerintem nem az a lényeg, hogy ez a helyzet jó vagy rossz, hanem hogy bármilyen kihívás. Egy látszólag jó helyzet ilyen értelemben lehet nagyon is rossz. A start meg van határozva, emelkedni azonban az egekig lehet, ez a lényeg... A hierarchia a kialakult rend fokozatait mutatja. A legnagyobbakat ez sosem zavarta. Sem az, hogy benne voltak, sem az, hogy nem voltak benne a hierarchiában. Az igazi döntések színhelye — a szív. Ilyen értelemben a művészetben is van hierarchia: biztosan tudjuk, ki nagy, ki nem, ki a legnagyobb. A világ, amelyben élünk, nem Isten országát, hanem a magáét akarja. Hogy ez Isten nélkül mit mutat, láthatjuk. Belevihet az egyetemes pusztulásba, kicsiben is, nagyban is. Akinek a hit, az istenire vethető pillantás nem okoz nagyobb örömet, mint az ötös lottó, az az ötös lottónak fog hódolni. Lehet ezt is. Ha a hit nem képes az embert boldogítani, az ember lassan leválik róla. S akkor jönnek pótlások, a karrier, a Corsa, a video, a tarka-barka bálványimádás... Itt verseny van, és nekem nagyon tetszik ez a verseny.

— *Biztos, hogy mindenki tudja, miről van szó?*

— Nézze, az ember életében legalább egyszer szembe kerül a megváltás teljes, drámai súlyával. Ha jól dönt, akkor már nem a vállalt elkötelezettség viszi a kereszthez, hanem a tisztánlátás. És egyszerre megpillantja mások életében is a keresztet. Az Opel Corsák többé már nem tudják eltakarni azt aényt, hogy a vezetőik is keresztre vannak feszítve, hiába titkolják. Mi meg tudjuk, hogy a föltámadás csak keresztről lehetséges. A házasságban is vannak sötét éjszakák. Mivel a házasság szentség, a sötét éjszakái sötétebbek, mint azt a kötésen kívüli el tudná képzelni. És ezekből valahogy ki kell evickélni. A házasság — nyers erővel — leélhetetlen. Krisztus azonban segít kibogozni az emberben rejlő borzalmakat, az önzés gubancait, elnyugtatja a megértésért való vergődéseket, és az én-ek spontán harcait mellékessé teszi. Fokról fokra, szelíden mutat meg valamit, ami a küzdők közös kincse lesz. Ami azelőtt sistergett, most tükröző felület lesz. A két én már nem öli egymást, hanem észrevétlenül összefonódik. És Krisztusban az addiginál is személyesebbek lesznek, külön-külön is.

Végül se a magányos, se a közösségbeli életére nem létezik más megoldás, nincs semmiféle más mód, más út, más jövő, más rend, más elgondolás, más erő, csak a szeretet. Vagyis Isten országá, aki Jézus Krisztus.

Zimányi Ágnes

„A világiak apostoli tevékenysége részesedés magának az Egyháznak üdvözítő küldetésében, erre az apostolkodásra maga az Úr rendeli őket a keresztséggel és a bérmálással... A világiaknak főképpen az a feladat jut, hogy jelenlévővé és tevékenyvé tegyék az Egyházat azokon a helyeken, és olyan körülmények között, ahol csak általuk lehet az Egyház a föld sója” (Lumen gentium, 33). A Zsinatnak ez a tanítása minden hívővel érzékeltetni akarja hivatásuk nagyságát: nekik is a kötelességük, hogy Krisztus tanítványaivá tegyék a környezetükben élő embereket.

**II. János Pál pápa budapesti beszédéből
a teológiahallgatók számára
Budapest, 1991. aug. 21.**

KÖRKÉP

Fila Béla

ISTEN ORSZÁGÁNAK ÉRTELMEZÉSEI

Történeti áttekintés

Isten Országának üzenetét világosan és végérvényesen Urunk Jézus hirdette meg. Tanításának középpontja az Isten Országáról, pontosabban Isten Uralmáról szóló örömhír. Márk evangélista így foglalja össze Jézus prédikációjának lényegét: „Az idő betelt: Közel van Isten Országá. Térjete meg és higgyetek az üdvösség jóhírében” (Mk 1,15).

Isten Országá elsődlegesen Isten uralmát, hatalmát, méltóságát jelenti, másodlagosan pedig annak egyetemes, átfogó megvalósulását és kiterjedését jelzi. Jézus tevékenysége és személye szorosan összetartozik, — e kapcsolat egyedülálló és páratlan. Ezért az Isten Országáról szóló üzenet lényegi összefüggésbe hozható Jézus életével, halálával és feltámadásával. Jézus tevékenysége és személye jelenti teljes értelemben Isten Országának megvalósulását. Pál apostol leveleiben és János evangéliumában már nem Isten Országának tanítása áll a kereszteni igehirdetés középpontjában, hanem Jézus élete, halála és feltámadása, Jézus történeti és megdicsőült alakja.

Isten Országának fogalma a történelem folyamán a teológiai értelmezésben többször változott, különböző értelmezéseken ment keresztül, — az adott korszak szellemének, szellemi beállítottságának megfelelően. Isten Országának eredeti jézusi értelme átalakult, gazdagodott és teljesebb lett, néha el is távolodott az eredeti értelemtől, sőt olykor el is torzult. Igen jelentős teológiai feladat, hogy felvillantsuk Isten Országának eredeti értelmét, korszakos feltételeit, átváltozásait, különböző értelmezéseit. A mai egzegetikus, teológiatörténeti kutatások nyomán már felvázolható Isten Országának különböző értelmezése (vö. P. Hünermann, J. R. Geiselmann, H. Haag, H. Vorgrimler).

Ószövetségi előkészítés

Isten királyságáról, uralmáról az Ószövetség is tanúskodik, — bár Jahve királyságának gondolata nem tartozik Izrael legrégebbi és eredeti hittartalmához. Isten mint király, — ez az elgondolás fellelhető a legrégebbi keleti vallásokban. Isten nem gondolható el királyi uralma nélkül, ő uralkodik a népeken és a birodalmakon. Minden földi uralom végeredményben Isten uralmának konkrét megjelenési formája. A földi uralkodók Isten kiválasztott és felkent képviselői. Csak a királyság kora óta nevezi Izrael Jahvét királynak. Izrael vallási tapasztalatában később szervesen ötvöződik, hogy Jahve a Szabadító, az Úr, aki csodálatosan vezet, védi és megmenti népét. A Szövetség ládája Jahve trónja. A fogság utáni teológiai értelmezésben még szorosabban összefügg a Szövetség, a szabadulás hite és a teremtő Istenbe vetett hit. Jahve királyi uralmába vetett bizalom elmélyül. A próféták ritkán, de erőteljesen hangoztatják Jahve királyi uralmát. Ámosz szerint Isten elsősorban megítéli népét és a népeket. Izajás kifejezetten is megemlíti Jahve királyságát. A próféták írásaiban megjelennek a következő témák: Isten ítélete, üdvözítő tettei, új áldása, a béke birodalma, új szövetség, új exodus, Jahve új uralma, eszkatologikus királysága.

A judaizmus korának értelmezései

Isten királyi uralmának elgondolása a késői zsidóság, a judaizmus korában változón meggy keresztlül, amikor a Messiást mint politikai szabadítót, új és igazságos birodalom megalapítóját várják. Jahve a világ teremtő ura, akinek uralmát a nacionalista színezetű eszkatológia keretében politikai felszabadításként értelmezik. Jahve királyságának, uralmának érdekében a zsidók súlyos politikai és harci küzdelmeket vívnak (makkabeusok, kumrán, zelóták, Bar Kochba). Ebben az időszakban Isten királyságának háromféle értelmezése is feltűnik.

Amikor a rabbik újra átgondolják Izrael helyzetét, feladatát, akkor azt tanítják, hogy Izraelnek tanúságot kell tennie a népek előtt az igaz Isten tiszteletéről, a törvény megtartásáról, Jahve királyságáról. Izrael történelmileg magára vette Isten uralmának igáját, addig a napig, amíg Jahve dicsőségesen ki nem nyilvánítja önmagát a világ előtt. — Mások szerint Isten szuverén, szabad, végső és teljes uralma úgy fog megvalósulni, hogy mint köztes uralom megelőzi a Messiás uralma. Addig azonban bűnbánatot kell tartani, a Tórát kell tanulmányozni és jócselekedeteket kell gyakorolni. — A harmadik felfogásban Isten Országá apokaliptikus értelmezést kapott. Isten Országá nem más, mint a megdicsőült világ, a mennybe ragadtatott univerzum: józan mértéklettel erről tanuskodik Dávid könyve.

Jézus üzenete

Az Isten Országá kifejezés csaknem száz alkalommal fordul elő a szinoptikus evangéliumokban. Jézus tanítása erről a következő. Isten Országá közel van. Az alkalmas idő már itt van, beköszöntött. Jézus mindenkit meghívott Isten Országába. Az üdvösség napja nem ítélet, hanem irgalom, bűnbocsánat formájában virradt ránk. Isten uralmát csak el kell fogadni, mint ajándékot be kell fogadni. Uralma feltétlen jellegű, feltétlen odaadást és hódolatot követel. Jelentkezését csodás jelek, gyógyulások, ördögűzések kísérik. Jézus nemcsak meghirdette Isten uralmát, hanem azt is állította, hogy valójában benne és általa eljött közénk az Isten Országá.

Isten Országá Jézus által már itt van, de végső kinyilvánulása, dicsőségének lelepleződése még előttünk áll. A legdöntőbb esemény már megtörtént, itt és most érvényben van, bár a jelenben még csak jelek által ragadható meg. Isten Országának működése a jelenben különös módon, titokszerűen történik. A végső lelepleződés még hátra van, — eljövendő valóság.

Isten Országá tehát csak paradox módon tárható fel, nem azonosítható sem a teljesen megvalósult eszkatonnal, sem a jövőben bekövetkező végidővel, és nem merül ki a végidő radikális, közeli várásában sem. Isten uralmának igénye és követelményei eseményszerűen minden emberi, történelmi helyzetben kimutathatók, de minden helyzet csak jelzi Isten országát, annak végső, valóságos titkát. Tudományos meghatározást nem adhatunk róla. Jézus csak képekben és hasonlatokban szolt Isten Országának titkáról. Csak aki megtér, az fogja föl földi életében az Ország jelentését és hatását.

Az őskeresztények felfogása

Az első keresztények hitéről és tanúságtételéről az *újszövetségi Szentírás* számol be. Az őskeresztény igehirdetés központi tétele Jézusba, a Krisztusba, az Úrba, az Isten Fiába vetett hit volt. Az Isten Országának eredeti, jézusi üzenete átalakult a Jézus esemény ismeretében a Jézus Krisztusba vetett hitté. Isten Országá Jézusban valósult és nyilvánult meg. Isten Országá, uralma végérvényes, üdvözítő esemény, amelyben mindenki egyaránt részesedhet. Jézust már beragyogta Isten végső dicsősége és fényessége.

Isten Országának átalakult és elmélyültebb ismeretéről tanuskodik *Pál apostol teológiája*, akinél Isten uralma mint Krisztus uralma jelenik meg (1Kor 15,24; Kol 1,13). Jézus a

hit által jelen van és működik az egyházban, a közösségben, a tisztségviselőknél, a karizmatikusokban, a hívekben. Jézus Krisztus „ismeretének illata” az igehirdetés által árad ki.

Sajátos módon értelmezi Krisztus üzenetét *János evangélista* az ún. jelenben megvalósuló eszkatológiájában. Jézus személyéből már a jelenben eszkatologikus élet, világosság, ítélet, öröm, béke árad az egész világra. Jézus ismeretében már van kitekintésünk a végső, eszkatologikus eseményekre és dolgokra, a test feltámadására és az örök életre.

Krisztus szándéka szerint az egyházi közösség (vö. Eucharisztia) már Isten királyi uralmát, jelenlétét képviseli. Az egész világtörténelmet már úgy lehet értelmezni, mint az Isten Országáért vívott roppant küzdelmet (Jelenések könyve). *Márk evangéliuma* arról tanúskodik, hogy összefüggés van Isten Országának üzenete és Jézus feltámadása között: a feltámadott Jézus, a Messiás. *Máté evangéliumából* kitűnik, hogy Isten Országát képviselik az első krisztusi közösségek, az egyház. Isten Országát csak Isten Fiának visszatérésekor fog beteljesedni. *Lukács evangélista* üdvtörténeti korszakok alapján értelmezi Isten Országát. Jézus működése az idő teljességét, az idő központját jelenti. Tőle indul ki az egyház ideje és élete, amely majd a paruziában teljesebben be.

Különböző teológiai értelmezések

Az apostoli kor utáni teológusokat élen foglalkoztatta Isten Országának, a paruzia közeli eljövételének, várásának gondolata (Szent Ignác, Római Szent Kelemen), melybe apokaliptikus elképzelések is vegyültek (az ezeréves birodalom). Isten Országának evangéliumi tanítása sajátos spirituális színezetet kapott Alexandriai Kelemen és Origenész értelmezésében. Krisztus, az embert átistenítő Szó. Az Isten Országáért végzett ima ismeretét és bölcsességet közöl, bensőséges, lelki magatartásban valósul meg. Bölcséleti támpontot nyújtott ehhez a lelki értelmezéshez a kiáradás és a visszatérés újplatonikus értelmező sémája (Nüsszai Szent Gergely). Más oldalról közelíti meg Isten Országának értelmezését Caesareai Euszébiosz, amikor politikai teológia értelmezését kísérel meg. Az egy Istenbe vetett hitet vonatkozásba hozza a római birodalom monarchiájával. Szerinte a polis politeisztikus volt, Nagy Konstantin birodalma pedig Isten Országának utánzása. Euszébiosz (+ 399) írja egyháztörténetében, hogy amikor Domitianus császár 95-ben megkérdezte Jézus rokonait, hogy kicsoda Krisztus, mi az ő királysága, hogyan valósul az meg, akkor azok ezt válaszolták: „Az nem világi és földi ország, hanem mennyei és anyagi, mely a világ végén valósul meg, amikor majd Krisztus eljön dicsőségben ítélni élőket és holtakat és mindenkinek megfizet tettei szerint.” Ez a vélemény még az evangéliumok tanítását adja tovább, de a teológiai reflexióban már újra átgondolja és értelmezi Isten Országának jézusi üzenetét.

Az őskeresztény hagyományban Isten Országát mint a jövőben megjelenő valóság tűnik fel. Isten Országának megvalósulását komolyan várják, de a közeli megvalósulás késlekedik. Ekkor ingadozni kezd felfogásuk. Egyrészt az őskeresztények félnek „attól a nagy naptól”, másrészt imával, örömmel várják és előkészítik.

Ahogy halad az idő, és a keresztény hit belekerül a történelem sodrába, úgy Isten Országának egyre inkább evilági és jelenidőbeni értelme kerül előtérbe, a végső megvalósulás pedig kitolódik a világ végére.

A nyugati teológiai értelmezésben lassan feltűnik Isten Országának és az egyháznak azonosítása. Szent Ágoston úgy nyilatkozik az egyházzal, mint Krisztusnak, a mennyek Országának birodalmáról (regnum Christi), a küzdelem színteréről, melyben a keresztények küzdenek Krisztus Országának megvalósításáért. Ágoston a világban él, konkrét magatartást vesz figyelembe. Szerinte az egyház tagjai már Isten Országában élnek, azt képviselik, azért küzdenek. Isten Országát és az egyházat összefügg egymással, — ezen a vonalon haladnak tovább a római teológusok (Nagy Szent Gergely), amikor az Ország és az egyház kapcsolatából értelmezik a „péteri hivatalt”. Isten Országának egyházi értelmezése kerül előtérbe a „politikai teológia” értelmezéseként a frank birodalomban.

Nagy Károlyra úgy tekintenek egyes teológusok mint új Dávidra, aki az egyházban átvette „a királyi uralom gyepőlőjét”. Isten Országának gondolata bukkan föl a keresztes-hadjárat, valamint az investitúra eszmei háttérében, hiszen a királyok részesednek Krisztus királyságában. Isten Országának politikai értelmezésébe apokaliptikus elgondolások is beleszövődnek. VIII. Bonifác pápa radikálisan fejtette ki véleményét, amikor a császári-királyi törekvések ellenében a pápai hatalomra hivatkozva kijelentette, hogy „az üdvösség szükségének érdekében minden emberi teremtmény teljesen alá van vetve a Római Pápának” (Unam sanctam bulla). Konkrét formában értelmezték a középkori teológusok Isten Országát, amikor azt állították, hogy az egyház tagjai azonosak Isten Országának tagjaival. Náluk Isten Orzága realizztikusan, mint földi ország jelenik meg.

A középkori *politikai teológia képviselői* úgy gondolták, hogy Isten Orzága jelen van a konstantini, a bizánci vagy a karolingkori császárságban. Isten Országának a pápaság és a császárság általi képviselete azonban kudarcba fulladt, gyakorlatilag nem sikerült megvalósítani az eszményt. Ez aztán alkalmat adott kritikai, prófétai, forradalmi hangvételű értelmezésre. Isten Országának egészen újfajta várása, evilági konkrét formája nőtt ki a későbbi korokban ebből a kritikából, melynek két fontos tényezője volt. Az egyikben Isten Lelkének mindent megújító hite működött, a másikon pedig ihletett és elragadtatott emberek testvéri és nővéri közösségei kíséreltek meg új közösségeket létrehozni. A középkori teológusok úgy vélekedtek (R. von Deutz, Havelbergi Anzelm, Gioacchino de), hogy a végleges Isten Országát megelőzi az eljövendő Szellem birodalma. Spirituális beállítottságú ferences teológusok például Asszisi Szent Ferencre úgy tekintettek, mint új keresztes Jánosra, mint Illésre, mint az élő Isten angyalának jelére (Szent Bonaventura). Feltűnnek a testvéri, nővéri közösségek, különböző rajongó mozgalmak, melyek Isten Országát sajátosan értelmezik.

Isten Országának misztikus értelmezését adták a *középkori misztikusok* (pl. Eckhart mester). Szerintük Isten Orzága maga Isten, aki végtelen gazdagságával a lélek legmélyén jelen van. A középkor végén különböző elvárások, törekvések igyekeztek Isten Országát, az egyházat megújítani, — abban a meggyőződésben, hogy ez emberi tevékenységgel lehetséges. Ezek általában horizontális jellegű törekvések maradtak. Ilyen szellemi légkörben jelentkezett *Luther Márton és a reformáció*. Luther élesen megkülönböztetett két birodalmat, azokat elhatárolta a teokratikus katolikus egyházfelfogástól, valamint a rajongó mozgalmaktól. Isten Orzága — Luther szerint — lényegileg láthatatlan, szellemi uralom, amely a hitben történő megigazulásban, az evangélium hirdetésében jelenik meg. Isten uralmával szemben áll az evilági hatalom, amely Istennel szemben nem mindig egyértelműen foglal állást. Isten Országát nem lehet evilági körülmények között megvalósítani.

A *katolikus megújulás* sodrában fogalmazza meg *Loyolai Szent Ignác* határozott missziós tervét: minden erőt mozgósít Krisztus uralmának kiterjesztése érdekében, amelyet egyszerűen azonosít a katolikus egyházzal.

Az *újkor hajnalán Nicolaus Cusanus* Isten Országának egészen új típusú bölcsélet-teológiai értelmezését kísérli meg. Szerinte a valóság átfogó, egységes szemléletéből kell kiindulnunk, amelyben az ember és a világ mint az önmagát kifejező Isten funkciója jelennek meg. Isten magában foglalja mindazt (complicite), amit értelmünk különbözőként és ellentétként fog fel, benne egybeesik mindaz a sokféleség, ami a térbeli-időbeli világban kibontakozik (explicite). Ebben az elgondolásban nincs helye sem a történelemnek, sem az eszkatológiának. Cusanus nem véletlenül használ értelmezésében főképpen matematikai modelleket. Isten bár végtelen távol van tőlünk, ugyanakkor a jelenben egész közel van hozzánk, az ember szabadon él Isten előtt és Istenben. Isten Orzága egyetlen valóság, amelyről azonban csak mintaképi hasonlatunk van, és amely képes különböző hasonmásokban mutatkozni. Descartes szerint Isten Orzága és a Szellem birodalma szinonim fogalmak. *Descartes* kidolgozta a valóság olyan szerkezetét, amely önmagában belátható igazságokon nyugszik. Immanens rendszerének végső garanciája Isten. *Leibniz* a lehető legjobb világról értekezik, amelyet Istenre alapoz, aki biztosítja a világegyetem értelmezését és előre megállapított csodálatos összhangját. Ebben az értelmezésben min-

den tudomány és a teológia is szoros egységet alkotnak. *Kant* megkülönbözteti az elméleti és a gyakorlati észt. Szerinte Isten Országá az emberi társadalom erkölcsi törvények szerinti felépülésében valósul meg. Mivel az erkölcsi törvények feltétlen kötelező erejűek, ezért isteni parancsként értelmezhetők. Az egyház által kiépített társadalom történetileg a kinyilatkoztatásból ered, azonban a történelem folyamán a tiszta ész-hit által folytonosan tisztulnia kell. A kereszténység vallásos hitet képvisel, és amennyiben tisztuláson megy keresztül, egyre jobban megközelít egy szép ideált, Isten Országának eszkatológikus beteljesedését.

Fichte esztétikai alapon még erőteljesebben megközelíti az észlány-államát, melyben minden a szabadság és az individualitás birodalmának összhangjába került. Ebben Isten megjelenését észlelhetjük, ennek művelése a tudósok, a művészek, a papok és a látnokok feladata. *Hegel* is tárgyal az Atya, a Fiú és a Lélek birodalmáról, amely nem más, mint az önmagát kifelé kibontakoztató szellem önmagába térése — különböző fázisokon keresztül. A szellem birodalma az egyre jobban tudatosuló ismeretek birodalmával azonos, amely a közösségben, az államban is testet ölt. Isten Országá a szellem legmagasabbrendű alakzata, amelyben megragadhatóvá lesz a világ és a világtörténelem lényege. Ez magába foglalja a szabadság és az erkölcsösség kibontakozását.

Isten Országának ilyen *elvilágiasodott értelmezése* a kommunista társadalom marxi elgondolása, *E. Bloch* utópista bölcselete, amely erőteljesen elutasít minden teológiai értelmezést és merőben bölcselleti módszerekre támaszkodik. Ezekben az értelmezésekben a jövő döntő jelentőségű dimenzió lesz, mivel a világot megváltoztatni akaró praxis elsőbbségbe kerül az elméleti megfontolásokkal szemben. A jövő perspektívája feltárul a cselekvő ember beavatkozásai előtt, úgy, amiként az elméleti szemlélődés előtt megmutatkozik a világ lényegi szerzekete.

Másképpen, a hit területén maradva értelmezi Isten Országának titkát *B. Pascal*, akinél már jelentkezik az újkori tudományosság eszméje, de ő még határozottan megkülönbözteti az értelem és a szeretet rendjét. A szeretet rendjében lehet beszélni Isten és Krisztus királyságáról, mert ebben az ember önmaga fölé emelkedve létezik, megtapasztalja bűnei bocsánatát és megkezdi ízlelni Isten barátságának egész más természetű boldogságát.

Az *újkori teológiában*, a Tübingeni Iskolában lényeges értelmező elvként jelentkezik Isten Országá. *J. S. Drey* szerint Isten Országá a kereszténység ideája, mely minden más magában foglal és minden belőle értelmezhető. *J. B. Hirscher* Isten Országának alapeszményéből vezeti le a krisztusi erkölcsöt. Az emberi képességek lényegileg olyan adottságok, amelyek Isten Országához tartoznak, ebbe az Országba a megtéréssel lépünk be, majd Isten uralma érvényre jut az élet minden területén.

Isten Országá központi teológiai fogalomná vált a *pietizmusban*, a pietista vallásosságban, amely igyekezett az egyénben felébreszteni a vallásos érzületet, az egyéneket pedig a Biblia olvasásával kis közösségekbe akarta összefogni, hogy ezáltal a világban megvalósuljon Isten uralma.

Schleiermacher szerint, aki pietista nevelésben részesült és a romantika hatása alá került, Isten Országá nem más, mint a jámbor hívők szabad közössége, amelyben a tagok egyéniségüket szabadon kibontakoztathatják, az élet művészetét elsajátíthatják. Az ember személyes teljessége Jézus Krisztusban valósult meg legtökéletesebben, aki Istennel való tiszta összhangja révén az ember őstípusa, a hívő közösség alapja lett.

A *felvilágosodás* szellemében értelmezi *A. Ritschl* Isten Országát, mint a Jézus Krisztus által alapított erkölcsi közösséget, melyben az emberek szeretetben kapcsolódnak egymáshoz, és Isten viláгурalmát hivatásuk teljesítése által valósítják meg. Ez az elgondolás lett a polgári életideál. Erőteljesen kiigazította ezt a polgári felfogást *J. Weiss* és *A. Schweitzer* egezetikus munkássága, akik újra felfedezték Jézus üzenetének, Isten Országának eszkatológiai karakterét. Ezt az irányt követte a modern egezetikus kutatás, mely újra feltárta az Isten Országáról szóló tanítás teljes gazdagságát. Többek között *K. Barth* hatalmas egyházi dogmatikája gyümölcsöztette ezeket a szempontokat, amelyben

a szerző Isten Országá tanát krisztocentrikus és eszkatologikus rendszerben fejtette ki. Isten Országának levezethetetlen kegyelmi karaktere van, magába foglalja mindazt, ami a világ, a történelem, az ember üdvösségét szolgálja.

Az evangélikus egzegézis nyomán a katolikus egzegétikai munka is igen szép eredményeket hozott Isten Országá értelmezésében (R. Schnackenburg).

A mai emberiség valósága és feladata szintén megköveteli, hogy benne is konkretizáljuk Isten Országának valóságát. W. Hamilton, Th. Altizer értelmezésében feltűnik az emberiség jelenlegi állapotának, problémáinak felmérése, és az a törekvés, hogy a jelenlegi emberiséget magasabb, isteni szintre emeljék fel. Megkísérlik az istenhitet a modern szekularizációs folyamatban úgy bemutatni, hogy a keresztények elfogadják és elvégezzék a Krisztus uralmának érdekében vállalt feladatokat és felépítsék Isten Országát.

Mi az Isten Országá? Hogyan jön el Isten Országá? Mikor jön el Isten Országá? Ilyen és hasonló alapvető kérdések ihlették a történelem folyamán a teológusokat és a gondolkodókat különböző szintű és értékű értelmezésekre, amelyekből néhány szempontot felvillantottunk. A kérdések arra keresték a választ, hogy Isten Országá a jövőben vagy a jelenben valósul meg?

Milyen értelemben tapasztalható meg Isten Országának valósága, vallásos vagy erkölcsi magatartást tételez-e fel megvalósulása? Isten valóban beleavatkozott az emberiség életébe, amikor az Isten Országáról szóló üzenet által új emberi létezmódot hozott létre világunkban. — A keresztény teológiai gondolkodásmódban — megszakítatlan hagyományos folyamatban — mindig is jelen volt Isten Országának, titkának értelmezése és a gyakorlati élet számára való alkalmazása.

Tarjányi Béla

ISTEN ORSZÁGA ÉS AZ EMBERI TÁRSADALOM

I. A KERESZTÉNY VALLÁS ÉS ERKÖLCS ALAPJAI

A keresztény vallás alapítója, Jézus Krisztus, és első munkatársai, az apostolok meg voltak győződve arról, hogy az emberek között megvalósulhat és meg is fog valósulni a teljesen igazságos, tökéletes társadalom. Ez a meggyőződésük rendkívül mély, vallásos hitükből fakadt: a tökéletes társadalom kialakítása azért lehetséges, megvalósulása azért biztos, mert ez az akarata Istennek, aki az embereket teremtette és a történelmet irányítja. Márpedig az, amit Isten akar, amit teremtése céljával kítűzött, az mindenképpen meg is fog valósulni.

Az újszövetségi Szentírás elmondja, hogy az új emberiség kialakítása érdekében mit tett Jézus és követőinek első csoportja; hogyan kell közreműködnie ebben a következő nemzedékeknek, és kifejti, hogy ez az új társadalom, mint az ember és Isten közös műve, milyen körülmények között, milyen módon fog megvalósulni. Úgy gondolom, hogy ha ezeket a szempontokat közelebbről megvizsgáljuk, kellőképpen megismerkedünk az újszövetségi Szentírásnak mind vallási és erkölcsi, mind társadalmi és politikai koncepciójával. Mindenekelőtt a keresztény vallás és erkölcs kettős alapjáról kell szólnunk.

1. A végcél: Isten Országá, Isten uralma. — Az Újszövetségi tanításának kellő értékeléséhez tudnunk kell, hogy ezt a tanítást olyan környezetben fogalmazták meg, amelyben az emberek meg voltak győződve arról, hogy a létezők világa tovább terjed mint a fizikailag érzékelhető valóság. Hittek Isten és más természetfeletti erők, szellemi lények

létében, sőt arról is voltak homályos elképzeléseik, hogy az ember léte nem szűnik meg a halállal, — de ezek az elképzelések meglehetősen bizonytalanok, ellentmondásosak. Az emberek vallásosak voltak, de vallásosságuknak nem voltak igazi távlatai. Voltak erkölcsi törvényeik, de ezeknek a törvényeknek nem volt elég szilárd alapja, motivációja. Az *ószövetségi zsidó vallásban* mindaz, aki megtartja a parancsokat, Isten akaratát teljesíti, és elnyeri jóindulatát és áldását: az evilági javak bőségét. Mivel azonban a mindennapi tapasztalat gyakran rácaffolt erre, mert elmaradt a kilátásba helyezett jutalom vagy büntetés (ld. Jób könyve, panasz-zsoltárok), a halál utáni igazságszolgáltatással pedig nem számoltak komolyan, a vallási és erkölcsi élet tulajdonképpen eléggé bizonytalan alapon állott.

Az újszövetségi Szentírás szerint Jézus, — és az ő nyomában az első keresztyének —, a vallási és erkölcsi életnek határozott és biztos alapot teremtettek azáltal, hogy a kinyilatkozató Isten nevében meggyőződéssel és meggyőzően tanítottak *Isten országáról, Isten irgalmáról. Arról a természetfölötti világban megvalósuló társadalomról, ahová a földi élet után mindenki eljut, aki megfelelő módon élt.*

Jézus és az apostolok tanítása nyomán az Újszövetség — a lehetőségekhez képest — egészen világos és határozott képet fest erről az országról. Isten uralkodik itt, akarata mindenben érvényesül. Jóságát maradéktalanul megtapasztalja mindenki, akit az igazságos ítélet erre a helyre juttatott. Nincs itt bűn és gyűlölet, sem félelem, fájdalom és szomorúság; nincs szenvedés, nincs gyász és halál. Mindenki kárpótlást nyer földi szenvedéseierért és bőséges jutalmat jótetteierért. Ez az új teremtés, *az új ég és új föld, az új Jeruzsálem, a visszatért paradicsom.* Akik itt élnek, mind Isten gyermekei, a világosság és örök nappal fiai, a prófétai ígérek örökösei; az igazak, akik hazatértek mennyei, örök otthonukba.

Az Újszövetség erkölcsi és vallási téren nagyon sokat vár az embertől. Egyszersmind olyan határozott és vonzó célt ad, amelyért érdemes megtenni bármit, öröm feláldozni mindent. Jézus egyik hasonlata ezt juttatja kifejezésre: „A mennyek országa hasonlít a szántóföldben elrejtett kincshez. Amikor egy ember megtalálta, újra elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta mindenét, amiye csak volt és megvette azt a szántóföldet”

(Mt 13,44).

2. A közvetlen cél: az ember. — A fentiekből értesülve azt hihetnénk, hogy az Újszövetség erkölcsi és vallási szemléletmódja teljességgel életidegen, hisz az ember figyelmét a titokzatos jövőben megvalósuló Isten országára irányítja. Talán valóban ez lenne a helyzet, ha a végcél vázolása mellett nem állítaná az érdeklődés középpontjába magát a *konkrét embert*: önmagunkat, és a körülöttünk lévőket. Az Újszövetség Jézus tanítása és tettei fényében teljesen *új megvilágításba helyezi az embert, az emberi életet.* Vallási alapon, az Isten szemszögéből nézve értékeli az embert és olyan magas méltóságra emeli, amely páratlan a kultúra és a vallások történetében.

Istenről szólva Jézus tulajdonképpen nem is beszél másról, mint arról, hogy az ember mennyire fontos Istennek, mennyire szereti Isten az embert. És nemcsak a jókat, hanem a bűnösöket is: „esőt ad jókra és gonoszokra egyaránt” (Mt 5,45); ő az Atya, aki aggódva várja és megbocsátó szeretettel fogadja a tékozló fiút; ő a pásztor, aki utánamegy az elveszett juhnak. Jézus szavaiból úgy ismerjük meg az Istent, mint akinek az a legfőbb gondja és öröme, hogy az embert maga mellett tudja és boldoggá tegye.

Amikor pedig az Újszövetségben megszólalnak Jézus tanítványai, akik hiszik és hirdetik, hogy Jézus Isten Fia volt, az ő tetteiről beszámolva még szemléletesebb és kézzelfoghatóbb módon tárják eléink azt, hogy az ember mennyire fontos Istennek, és Isten mire képes az emberért.

Ki az ember, akit gyöngösege, bűnei ellenére így szeret az Isten — hangzik el a ki nem mondott kérdés az Újszövetségben. A keresztyén tanítás szerint a válasz így hangzik: Mindenki, kivétel nélkül Isten gyermeke, társa és munkatársa, — és ha még nem az, hát azzá kell lennie! Nem csupán a távoli jövőben, hanem már most, ebben az életben. Az

Újszövetség szerint ez a keresztény vallás közvetlen célja: kialakítani önmagunkból a tökéletes embert. A mérce Isten, akit megismertünk, a példa Jézus, akit követünk.

Az Újszövetség tehát Isten emberszeretetének tükrében rámutat az ember egyedülálló értékére és méltóságára, ugyanakkor hirdeti, hogy az idők végezetén Isten akaratából, Isten környezetében megvalósul a tökéletes emberi közösség.

Figyelemreméltó, hogy *Jézus ígéhirdetésének középpontjában* ez a kijelentés állt: *Isten országa elérkezett*. Isten uralma kezdődik. Nem valami beláthatatlan jövőben, nem is a más világon, hanem itt és most, az ő föllépésével, működésével. *„Isten országa köztetek van”* — mondja hallgatóinak. *Jézus megvalósította, létrehozta azt, amiben hitt. Úgy élt és cselekedett, mintha Isten országa már az ő életében valósággá vált volna. Tudatosan és következetesen azt tette, amit az Isten: szeretett és segített, jót tett mindenkivel.* Ezzel máris elkezdődött az a világ, amelyben az Isten akaratát és jósága érvényesül, uralkodik.

Közben *társakat* is igyekezett maga köré gyűjteni, akik mellette megtanultak ugyanígy jót tenni, szeretni és szolgálni. Kialakult körülötte *az első olyan közösség, amelynek alaptörvénye a szeretet.* Az Újszövetség úgy mutatja be őt, mint aki arra törekszik, hogy *ez a kis közösség egyre növekedjék és teremtsen újat az egész világot.* Ezt a jelenséget, földi Isten országát Jézus kovászhoz hasonlította, amely átjárja, megkeleszti az egész tésztát. Máskor az aprócska mustármaghoz, amely hatalmas növényé fejlődik, vagy a lámpáshoz, amely megvilágít mindenkit, aki a házban van.

Jézus tehát *már itt a földön elkezdte megvalósítani* a tökéletes emberi közösséget. Mindez egyenesen következett abból, hogy komolyan vette a végső célt és rendkívül nagyra értékelte az embert. Mégsem mondhatjuk azonban azt, hogy fantaszta volt, aki nincs tisztában a valósággal, a körülötte lévő világgal. *Nem élt álomvilágban, nem tett úgy, mintha bűn, gonoszság, szenvedés már nem is létezne, csupán béke és mennyország.* Követői türelmetlenkedtek is, szerették volna Isten országának békéjét, boldogságát élvezni. Az ő problémájuk és vágyuk fogalmazódik meg a *példabeszédben*, amelyet a búzában növekvő konkolyról mondott nekik. Az aggódó szolgák reménykedve kérdezik a búzaföld gazdáját: *„Uram, akarod, hogy elmenjünk és kitepjük a búzából a konkolyt?”* — *„Nem”* — válaszol a gazda szavaival Jézus — a konkolynak ott kell maradnia, ahol van. Ebben a világban mindig lesz bűn, mindig lesznek gonosz emberek. Hogy miért, arra már nem kapunk választ. Talán a búzában van szüksége a nehéz körülményekre, talán a konkoly kap haladékot és lehetőséget, — ez az Isten titka. Mindenesetre *a földön kezdődő és kibontakozó Isten országának sorsát végigkíséri a küzdelem, a jó és a rossz élet-halál harca.* De a végső győzelem és beteljesedés biztos.

Bizonyítékként Jézus tetteiről is szól az Újszövetség. Jézus körül gyógyulnak az emberek, a bűnösök megtérnek, a megszállottak kimenekülnek a sátán hatalmából. Az újszövetségi Szentírás számtalan olyan eseményről emlékezik meg, amelyek megerősíthetik a hitet, sőt meggyőzhetnek arról, hogy Jézus fáradozása nem hiábavaló; *Isten országa, az új társadalom és az új élet már itt a földön születőben van.*

II. A KERESZTÉNY VALLÁS ÉS ERKÖLCS

Az Újszövetség vallási és erkölcsi koncepciója, célkitűzése alapvetően egyezik azzal, ami Jézus működésének legfőbb célja volt: *már most, itt a földön megvalósítani Isten országát, előkészíteni a végső beteljesedést, eléje dolgozni annak.* Fölemelni az embert arra a tökéletességre és méltóságra, amelyre őt a teremtő Isten szánta. Ez határozza meg az Újszövetség vallási és erkölcsi rendszerét, parancsait, mindenekelőtt pedig azt a *három alapelvet*, amelyre minden más törvény és feladat épül.

1. alapelv: az *egyenlőség.* — Láttuk, hogy az Újszövetség úgy mutatja be Istent, mint aki az embert rendkívüli módon értékeli, szereti, sokat vár tőle és sokat ígér neki. De azt is megtudjuk, hogy *Isten szeretete nem személyválogató:* számára mindenki egyformán fon-

tos. Ez az újszövetségi istenkép kiegészül, nyomatékot kap mindazzal, amit Jézus tesz: segít bárkin, válogatás nélkül, szóbaáll, törődik mindenkivel. Nincs tekintettel arra, hogy az emberi társadalom egyeseket megbélyegez vagy elítél, kitaszít vagy háttérbe szorít. Sőt, Jézus különösen ezekkel érezti jóságát és barátságát; a bűnösökkel, vámosokkal, leprásokkal, nőkkel, szegényekkel, koldusokkal. Mindezt megdöbbenve, sőt olykor megbotránkozva szemléli a korabeli társadalom. A Jézus által alapított közösségben mindenki egyenrangú: „a vámosok és utcanők asztalhoz telepszének Isten országában.” *Mindenki egyformán Isten gyermeke*, Isten mindenkit megszabadított Jézus megváltó halála által, és mindenkit egyaránt meghívott országába. Pál apostol ezt írja a galáciai keresztényeknek: „Nincs többé zsidó vagy görög, rabszolga vagy szabad, férfi vagy nő, mert mindannyian egygyé lettetek Krisztus Jézusban” (Gal 3,28).

Az egyenlőség megteremtése nem könnyű, de kezdettől fogva szükségszerű követelmény. A keresztény vallás mindennapi gyakorlata felszínre hozza a fonákságokat, és elősegíti azok kiküszöbölését. Természetes például, hogy *a keresztény szeretetlakomán, az úrvacsorán egymás mellett ül válogatás nélkül mindenki, szegény és gazdag, rabszolga és szabad.*

A keresztény vallás és erkölcs első alaptörvénye: *Isten előtt minden ember egyformán értékes.* Jézus keresztdozatával Isten mindenkit egyaránt megszabadított és *új életre hívott.* Ezért nekünk embereknek sem szabad hátrányos megkülönböztetéseket tennünk, a meglévő megkülönböztetéseket pedig meg kell szüntetnünk. Hisz milyen jögon tennénk (vagy teszünk) mi különbséget ott, ahol Isten azt nem teszi?

2. alapelv: *szeretet.* — Az Újszövetség arra tanít, hogy minden emberre Isten szemével nézzünk: különbségtétel nélkül ismerjük el embertársaink értékét, emberi méltóságát. És arra is tanít, hogy *minden emberhez úgy viszonyuljunk, mint Isten: egyformán, maradéktalan szeretettel.* Olyan szeretettel, amilyen az Istené: fölemelő, jóakaró, növelni, gazdagítani akaró szeretettel. Amikor azt látjuk, hogy Isten megkülönböztetett szeretettel veszi gondjaiba a bajbajutottakat és kismizmizetteket, tudhatjuk, hogy nekünk is hasonlóan kell cselekednünk. Mint Jézusnak, nekünk is észre kell vennünk az özvegyasszony könnyét, a betegek segélykiáltását, a szegények szükségét. Érzékennyé kell válnunk a másik ember sorsa, nyomorúsága iránt, és fölünk telhetően segítséget kell nyújtanunk. Isten nemcsak a jókat szereti, hanem a gonoszokat és bűnösöket is, fáradozik az ő megmentésükön is: nekünk is szeretnünk kell tehát még ellenségeinket is.

A felebaráti szeretet főparancs az Újszövetségben, egyenrangú az istenszeretet parancsával. Eddig gyakran előfordult, hogy a felebaráti szeretet parancsa, mely az Ószövetségben is érvényben volt, összeütközésbe került az Isten iránti kötelezettségekkel. A Jézuskorabeli törvénytudók szerint ilyenkor az Isten ügyét kell előbbre helyezni; sőt, Istennek tetsző ajándéknak tartják azt is, amit a másik embertől vonunk meg (Mt 15,5). Mindez számos esetben igazságtalansághoz vezetett, a szeretetlenség az istenszeretet álarca mögé rejtőzött. Jézus megszüntette ezt a kettősséget: *egy szintre emelte az istenszeretet és az emberszeretet parancsát.* Arra tanított, hogy Istent éppen a másik embert szeretve szeressük. „Amit egynek tesztek a legkisebbek közül — mondja Isten nevében —, nekem teszitek” (Mt 25,40). Szerinte az utolsó ítéleten is az lesz a döntés alapja, hogy ki-kí hogyan viselkedett embertársával, mert mindezt úgy veszi Isten, mint órá irányuló szeretetet: „Éheztem és ennem adtatok, szomjas voltam és megittattatok, ruhátlan voltam és felöltöztettetek... Jöjjetek, vegyétek birtokba a nektek készített országot!” (Lk 25,34-36).

3. alapelv: *szolgálat.* — Az a mű, amely itt a földön kibontakozik és az öröklétben teljessé válik, az az új társadalom, amely Isten akarata szerint fokozatosan megvalósul, rendkívül nagy és szent dolog: *Isten gyermekeinek szent közössége.* Jézus és követői ezt általában is kifejezésre juttatják, hogy mindazokat, akik ezen új társadalom megteremtésén fáradoznak, nem vezetőknek, uraknak hívják, hanem szolgáknak. „A királyok uralkodnak a népeken, — olvashatjuk Jézus szavait Lukács evangéliumában —, s akiknek hatalom van a kezükben, jótevő úrnak hivatják magukat. Közöttetek azonban ne így legyen.

A legnagyobb legyen olyan, mintha a legkisebb volna, az előjáró pedig mintha szolga volna... En is úgy vagyok köztetek, mintha a szolgátok volnék" (Lk 22,25-27). Erre törekedett Pál apostol is: „Bár mindenkitől független voltam — írja a korintusi híveknek —, mégis mindenkinek szolgálja lettem, hogy minél többeket megnyerjek... Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit az üdvösségre segítsek" (1Kor 9,19.22).

Feltétel: *szabadság*. — Az egyenlőség, a szeretet és szolgálat alapelveinek ismertetése után említést kell még tennünk arról a *feltételről* is, amely elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy valaki ezek szerint tudjon élni, és *tevékeny részt vállaljon Isten országa építésében*. Ez a feltétel a *belső szabadság*.

Az Újszövetséget lapozgatva azt látjuk: Jézus újra és újra figyelmeztette tanítványait, hogy ha követői akarnak lenni, mindent el kell hagyniuk. „Mindaz, aki értem és az evangéliumért elhagyja otthonát, testvéreit, anyját, apját, gyermekeit vagy földjét, százannyit kap most ezen a világon... az eljövendő világban pedig az örök életet" (Mk 10,29-30). „Aki apját vagy anyját jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám" (Mt 10,37).

Jézus talán megvetette azokat az értékeket, amelyek megszerzésére minden megfontolt ember törekszik: az anyagi javakat, a rendezett családi körülményeket, a tudást, a holnapról való gondoskodást? Nem, erről szó sincs: mindez szerinte is érték. Viszont szomorúan tapasztalta, hogy az ember nem használja fel jól ezeket az értékeket, amelyeket Isten eszközül adott, hogy általuk fölemelkedjék és tökéletesedjék. A gazdag a vagyonának a rabja, az okos a tudásában bízik, az előrelátó embernek a legfontosabb a holnap biztosítása. Életcélá válik az, aminek az élet, az ember szolgálatában kellene állnia. Az ember szolgáltságba süllyed, elveszti méltóságát, nem figyel, nem törekszik más, magasabb célokra. Az ilyen ember nem lehet Jézus társa sem, mert nem marad ideje és energiája, hogy részt vegyen Isten országának építésében. Nem az a célja, hogy minden ember egyenlő legyen, hanem az, hogy neki magának minél rendezettebb és boldogabb legyen az élete, minél több érték legyen a birtokában.

Természetes tehát, hogy az *újszövetségi erkölcs alapvető követelménye a belső szabadság*, a függetlenség mindenfajta kötöttségtől, amely rabbá teheti az embert: az anyagiaktól, a családi kötöttségektől, saját okosságunktól, előrelátásunktól. Azon az úton, amelyet Jézus mutat, csak szabad emberek tudnak járni, az új társadalmat csak szabad emberek tudják építeni. Az Újszövetség eszménye a szabad ember, aki *belsőleg szabad*: szabad önmagától, szenvedélyeitől, saját vágyaitól és elképzeléseitől. A külső, fizikai, politikai vagy személyes szabadság nem követelmény, mert az ember nem a rablánc által veszíti el méltóságát, hanem azáltal, ha önmagát nálánál alacsonyabbrendű dolgok szolgálatába állítja. Az apostolok bilincseikben is szabadoknak vallották magukat.

Az ősegyház példája. — Az Apostolok Cselekedeteiből és az apostoli levelekből kiderül, hogy az *első kereszények számára sem volt könnyű* Jézus művének folytatása, a jézusi alapelvek következetes megtartása, alkalmazása. Nem volt könnyű szabaddá válniuk, nem ment zökkenők nélkül az egyenlőség megvalósítása, a szeretet gyakorlása, a Jézus szellemében való szolgálat. Mégis ezek az alapelvek egyre jobban érvényre jutottak.

Az első közösségről így ír az Apostolok Cselekedetei: „A hívek mind összetartottak és közös volt mindenük. Birtokaikat eladták, s az árát szétosztották azok között, akik szükséges szenvedtek. Egy szívvel-lélekkel mindennap összegyűltek a templomban. A kenyeret házaknál törték meg, s örömmel és tiszta szívvel vették magukhoz az ételt. Dicsőítették az Istent, és az egész nép szerette őket. Az Úr pedig naponként vezetett hozzájuk olyanokat, akik hagyták, hogy megmentsék őket (ApCsel 2,44-47).

Az újszövetségi szerzők azt is leírják, hogy *Jézus művének folytatása nem ment zökkenők nélkül*. Bemutatják, hogy az egyenlőség kialakítása, a szeretet gyakorlása, a Jézus szellemében való szolgálat csak sok-sok fáradtság és küzdelem árán kezdett megvalósulni. A korintusiaknál például látjuk, hogy pártokra szakadnak, vetélkednek egymással, míg az apostol rendre nem utasítja őket. Tesszalonikiben egyesek nem dolgoznak, mert Jézus közeli eljövételében bízva fölöslegesnek tartják a munkát. Pál keményen megfeddi őket:

„Aki nem dolgozik, ne is egyék” (2Tesz 3,10). Erkölcstelenség is előfordul, és az apostolnak kell a híveket emlékeztetni arra, hogy a kicsapongás az ember lealacsonyítását jelenti (1Kor 6,12-20).

Az ilyen és hasonló eseteket okulásul, tanító céllal örökítette meg az Újszövetség. Nem akarja az utókorral elhitetni, hogy az emberek egy csapásra megváltoztak, sem azt, hogy az ősegyházban mindig minden egyszerű és világos volt. *Isten emberekre bízta országának építését*, akik minden energiájukat erre összpontosítják. Az emberi gyöngeségek, korlátok és nézetkülönbségek nem hiúsítják meg az új társadalom kibontakozását, sőt, ezek sokszor az egészséges és kiegyensúlyozott megvalósulás zálogai.

Az ősegyház a belső viták és feszültségek ellenére is egészen újszerű emberi közösség volt a maga korában: az egymást őszintén szerető és segítő hívek közössége. „Nem akadt köztük szűkölködő — írja az Apostolok Cselekedetei —, mert akinek földje vagy háza volt, eladta, és az érte kapott pénzt elhozta és az apostolok lába elé tette. Mindenkinek adtak belőle a szükségéhez mérten” (ApCsel 4,34-35). A rászorulókról való gondoskodást a közösségen belül külön csoport, a diakónusok testülete végezte. Olyan közösség volt ez, ahol észrevették, szóvátették és megszüntették az igazságtalanságokat. Olyan közösség, ahol nem lehetett többé nyugodt lelkiismerettel nézni, hogy valaki szükségét szenved, beteg vagy magányos. Olyan közösség, amely a rabszolgát ura mellé ültette a szeretetlakomán. Az Újszövetség bemutatja, hogy Jézus fáradozása nem volt hiábavaló: az emberek között *megszületett és növekedett a szeretet társadalma, az Isten országa.*

III. AZ ÚJSZÖVETSÉG TÁRSADALMI ÉS POLITIKAI PROGRAMJA

Az Újszövetség vallási, erkölcsi jellegű írás, nem találunk benne külön kidolgozott társadalmi vagy politikai programot: maga az egész vallási és erkölcsi rendszer a program a társadalom számára. Az alapelvek világosak: az egyenlőség, a szeretet és a szolgálat. Ezen alapelveknek kell átformálni, újjászervezni a társadalom egészét.

Az Újszövetség nem hirdet kampányokat, nem kezdeményez látványos, forradalmi változásokat. Nem mondja a szegényeknek: vegyék el a gazdagok vagyonát; nem buzdítja a nőket: követeljétek meg magatok számára az egyenlő jogokat; nem szólítja fel a rabszolgákat sem, hogy lázadjanak fel uraik ellen. Ezáltal ugyanis senki és semmi meg nem változna, csak a szerepek cserélődnének fel: a kisemmizettekbelől lennének a kisemmizők, a jogfosztottakból a jogfosztók. Az Újszövetség ezért a szegényt boldognak mondja, az asszonyt férje iránti engedelmességre buzdítja, Pál a szökött rabszolgát visszaküldi urához. Azért, hogy szabadok legyenek: belsőleg szabadok; szabadok attól a vágytól, hogy helyet cserélhessenek a gazdagokkal, a férfiakkal, a rabszolgatartókkal.

De az Újszövetség a gazdagot, a férfit, a rabszolgatartót is meg akarja változtatni. Isten példájára, az ember méltóságára, a teremtés rendjére hivatkozva rá akarja bírni őket arra, hogy tartsák tiszteletben az emberi méltóságot. *Önmaguk méltóságát* azáltal, hogy szabaddá válnak a vagyon, az uralkodás, a kihasználás igényétől és rabságától; *embertársaik méltóságát* pedig azáltal, hogy megadják nekik azt, amire szükségük van: az anyagiakat, az egyenrangúságot, az önrendelkezés jogát. Az Újszövetség szerint az emberi társadalom sebei csak úgy fognak begyógyulni, ha belsőleg szabad emberek krisztusi szolgáló szeretettel egymást támogatni, felemelni és gazdagítani igyekeznek.

Befejezésül ide kívánczok a *kérdés*: vajon az elmúlt 19 évszázad során mi lett a sorsa ezeknek az eszméknek? Kovász volt-e az újszövetségi tanítás a világban? Tovább bontakozott és növekedett-e az Isten országa, az új társadalom?

Azt hiszem, nyugodtan megállapíthatjuk, hogy az *elvetett mag kikelt és szárba szökkent, ha százszoros termést nem is hozott még.* Ha nem is lett a világ kereszténnyé, a keresztény alapelvek köztudomásúvá váltak és sok-sok jóakarátú ember célkitűzésévé. A rabszolgaság durva formái megszűntek, napirenden a női egyenjogúság kérdése, újból és újból leszögeznek, meghatározzák a minden embert, népet és fajt egyformán megillető emberi

jogokat. Az evangéliumi elveket nem egyszer viszontlátjuk akár nem hívó mozgalmak, forradalmak lobogóira írva, mint például a francia forradalomban a „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszavát. Néha csak szólamok ezek, de sokszor valós törekvéseket takarnak. Egyre inkább társadalmi méreteket ölt és szervezett formában is megvalósul a szociális gondoskodás — egyenes folytatásaként annak, amit az ősegyházban az első diakónusok végeztek. Egyre többen vannak, akik nem tudnak nyugodt lelkiismerettel napirendre térni embertársaik, más népek nehéz sorsa fölött, — és a lehetőségekhez mérten segíteni is igyekeznek. A bűn, a szenvedés, a hatalomvágy és gyűlölet nem vészelt ki a világból, de növekszik a jó is, a megértés és a másik embert értékelő, felemelő szeretet, szolgálat. Az új társadalom még nem valósult meg, de születőben, növekvőben van. „Elközelgett az Isten országa.” Minden jóakarátú ember feladata elősegíteni, hogy tovább növekedjék és be is teljesejék.

Szell Margit

AZ IGAZSÁGOSSÁG, SZERETET ÉS BÉKE ORSZÁGA

A világháború vérzivatarra után, a kommunista uralom erőszakos feltörése idején, az 1925-ben tartott Szentévben XI. Piusz (aki mint lengyel-orosz apostoli vizitátor és közbenjáró személyesen tapasztalta meg a papok és szerzetesnők kínzását és mártíriumát) elrendelte Krisztus királysága ünnepét és kiadta a *Quas primas* kezdetű körlevelét, melyben arra indít: „Csak a mi Királyunkhoz való visszatérés hozhatja meg a nyugalmat, békét és boldogságot...” — „Krisztus uralma csak az Ő országában lehetséges, ezért engesztelősül felajánlom az emberiséget a szeretet Királyának” — hirdette a világnak a *Miserentissimus Redemptor* kezdetű körlevelében (1928). A Krisztus Király ünnep prefációjában pedig ezt olvassuk: Csak Krisztus hozza meg nekünk „az igazság és élet országát, a szentség és kegyelem, az igazságosság, szeretet és béke országát...”

Később, mintegy harminc évig, a királyságok eltűnése, a népi uralmak elterjedése idején az egyházi dokumentumok Jézusnak inkább egyéb megnevezéseit hangsúlyozták: Ő a Megváltó, a Szabadító stb. Egy emberöltő után a II. Vatikánum „Isten vándorló népéről” tanít, VI. Pál már kifejezetten hirdeti *Isten Országát* (Lumen gentium) és sürgeti terjesztését (Evangélii nuntiandi). II. János Pál első körlevelében az emberiség megmentéséért Jézus Krisztushoz, Isten Országá Urához és Királyához könyörög, minket szolgálatára buzdít, és beszél „Istennek arról a meghívásáról, amely az embert Krisztus királyi méltóságában akarja részesíteni” (Redemptor hominis, RH 16). Ugyanezt a gondolatot mélyíti el a Christifideles laici apostoli buzdításában egészen a legutóbbi Redemptoris missio dokumentumig. Napjainkban a 2. évezred végén ismét sokfelé feltör a bölcsen országló királyok utáni vágy. Elég, ha Szent István, Szent László ünneplésére utalunk.

ISTEN ORSZÁGA — JÉZUS ÖRÖKSÉGE. Nyilvános működése kezdetén Jézus bejelenti, elérkezett az *Írásokban ősidők óta megígért Isten Országá*: „Beteljesedett az idő és már közel van Isten országa” (Mk 1,15). Az ország Jézusnak Atyjától kapott öröksége, mely igéiben, tetteiben és végig való jelenlétében nyilvánul meg: „Krisztus azért jött, hogy szolgáljon és odaadja életét váltságdíjúl mindenkiért” (Mk 10,45).

— *Írásokban megígért...* Az ősi sémi eredetű szó, a király, a hatalmát gyakorló, népét védelmező, gonoszkodó vezetőt jelenti. Izrael a babiloni népek mintájára alapított király-

ságot. A király jelentését hamarosan Istenre is átvitte, mivel Ő az abszolút Úr. Mózes hálaénekét így zárja: „Az Úr uralkodik örökkön örökké” (Kiv 15,18). — Búcsúáldásában az Úrhoz fordul, aki „Királya lett igaz népének, amikor egybegyűltek a népek fejei” (Mtörv 33,5). — A héber „malkuth” szó és görög megfelelője a „baszileja” első értelmében a királyi méltóság és hatalom kifejezése, majd annak a területnek, országnak is a neve, ahol és ameddig a király hatásköre terjed. Izrael a Messiás birodalmára várakozik (melynek a nép változó lelkülete szerint hol evilági, hol lelki, mennyei jelentése van), — az evangéliumok Krisztus Országát hirdetik. Az előbbi a héber „másiach” szóra utal, melynek megfelelője a görög „khrisztosz”, mely a felkent királyt, főpapot jelenti.

Jézus ismételtén mondja, hogy nem valami zárt, határolt (in facto), hanem nyitott és fejlődő országot akar (in fieri), mely magként bennünk, köztünk van és földi zarándokutunkon egyre inkább fejlődik, terjed, mígnem eljutunk a dicsőséges Király végső birodalmába. Királyunk azonban rejtetten, „álruhában” mindvégig közöttünk van: „ha kitartok velem megpróbáltatásaimban, nektek adom az országot, mint ahogy az Atyám nekem adta, hogy asztalomnál egyetek és igyatok (tehát otthon legyetek) országomban...” (Lk 22,28-29).

Jézus az országot keresztáldozatának engedelmes szolgálataért (Fil 2,8-10) nyerte el, és uralma a keresztra trónján emelkedett a magasba. Pilátusnak nyíltan megvallja: „Az ÉN ORSZÁGOM nem e világból való... Igen, KIRÁLY vagyok” (Jn 18,36.38).

ELVILÁGIASODOTT VILÁG ÉS ISTEN ORSZÁGA. A kettő összehasonlításából jobban kitűnik az Ország sajátossága. Az ember élni akar és célja elérésére képes leigázni, felhasználni társait, környezetét. A szenvedélyeiben, bűneiben meghasonlott ember önzően magáénak vallja a világot. Fejlett tudományával nemcsak épít, de pusztít is. Technikája és luxustárgyai érdekében kiirtja az őserdőket, beszennyezi a vizeket. Ám a mérgezett állatok és növények károsodásai visszahatnak az emberre, a következmények beláthatatlanok. A gazdagon termő föld, a zöld természet azonban mindenkié, nemcsak a kiváltságosoké! — Az elvilágiasodott kultúra, a művészet is, az ifjúságnak önpusztító szórakozást kínál. A „Nagyobbra születtem!” jelszavát az „árufoyasztók” értelmetlennek, vagy nevetségesnek tartják. — „Azonban mi mást jelenthet a királyi méltóság és uralkodás a világon, minthogy az etikai rendnek fölötte kell állnia a technikának, a személyt előtérbe kell helyezni a dolgokkal szemben és a léleknek előnyt kell biztosítani az anyaggal szemben?” (RH 16). — Ha életet akartok, adjátok vissza a világnak Istent és Istent a világnak! — Az államhatalom, főleg a felvilágosodás után, korlátlan hatalmú, mindent elnyelő Leviathan lett — állapítja meg Thomas Hobbes, az empirista filozófus — és ezért a vallás beleszólását nehezen tűri. Bismarck korától egyre élesedő, egyházellenes liberalizmus kiűzte Istent a törvényhozásból, miközben felülkerekedett a pénz kapzsi hatalma. „Mindent szabad”, csak az evangéliumot ne „keverjük” bele. A történelem azt mutatja, hogy az ilyen ideológiát valló birodalmak előbb-utóbb a fanatizmus áldozataivá lesznek, de addig maguk is sok áldozatot szednek.

Aquinói Szent Tamás szerint egy ország fölbomlásának főleg három oka van: — 1./ hiányzik az uralkodóból a *bölcsesség*; — 2./ hiányzik az egyetemes *igazságosság*, mely alapján mindenki elnyeri az őt megillető javakat; — 3./ végül hiányzik a belső megfontolásból fakadó *engedelmesség*. Enélkül a törvényeket csak külső erők az árán lehet megtartatni (Quest. disp. de malo q. 7, a.9). Isten Országá azonban nem úgy tartja fenn magát, hogy másokat támad, elnyom, hanem mindenkit befogad. Nem az erőszak és a hatalom, hanem a szelidség országa. Jézus azt kívánja, hogy e világban legyen olyan rend, törvénytisztelet, melyet nem a félelem és a megtorlás tart fenn, hanem *Isten törvényének tisztelete*: „Mindenkinek vesse alá magát a fölöttes hatalomnak, a hatalom... Isten eszköze, mely javadra szolgál (Róm 13,3.4). *Krisztus a népek jele* — *Signum populorum*, — *nélkülszétesnek a földi birodalmak*. — Isten országa nem hatalmi terjeszkedésre törekszik. Magva és középpontja a „pusillus grex”, melyet Jézus így bátorít: „Ne félj te kicsiny nyáj! Úgy tetszett az Atyának, hogy nektek adja az országot” (Lk 12,32). Ám ezt az Országot böl-

csen, szelíden, fegyvertelenül és eszköztelenül is szeretettel kínálja fel: „Úgy küldelek titeket, mint juhokat a farkasok közé. Legyetek okosak, mint a kígyók (azaz az adott helyzetben találjátok meg a legjobbat), és (szelíden) egyszerűek, mint a galambok” (Mt 10,16).

„AZ ÉN ORSZÁGOM NEM E VILÁGBÓL VALÓ”... ÉS MÉGIS?! Mégis e világban kell élnünk, Isten ránk bízta a földet és önmagunk kibontakoztatását. A „két ország” — evilági és mennyei — nem szaggatható szét. Amint Jézus Krisztus osztatlan Istenember — úgy országa is egy és oszthatatlan! Az emberben sem választható el a lélek a testtől, a természetes élet a kegyelmi élettől: az ember csakis mint osztatlan egység teljesezhet be. Sem a sport és testkultusz kolosszusai, sem a könyvmolyok, a túlhajtott érzelmesek és ábrándozók árnyalakjai nem képviselik az ideális harmóniát. Jézus egészséges embereket akar: „Azért jött, hogy életetek legyen és egyre bőségesebb legyen” (Jn 10,10).

Isten országa *evilági fejlődésében* nem lehet sem csupán nemzeti, sem csak nemzetközi. Nem fogadhat be semmiféle fajtabeli, kulturális megkülönböztetést. Isten országának polgárai nem nézhetik le az „idegeneket” sem azért, mert féltik, hogy „kincseiket”, gyűjtögetett tulajdonukat meg kell osztani másokkal, vagy mert különbnek érzik magukat. Semmiféle „kimagyarázó” csoportonzés nem fér össze a feltámadott Jézus Krisztussal, a testben és lélekben megdicsőült Istenemberrel. Ő *osztatlan Ország királya*, népét nem különíti előnyt élvezőkre, vagy hátrányosan megkülönböztetetté. Az Ő Országában az a „nagy”, aki „kicsi”; az a „nyerő”, aki a „vesztes” — „aki meg akarja menteni életét elveszíti azt...” (Mk 8,35); „aki a legnagyobb közületek, az a szolgátok”. — *Isten országa törvényei ellentétesek a világgal.* „Ha tehát föltámadtatok Krisztussal, keressétek az oda-fönn (azaz Országában) valókat... Vessétek le a régi embert és keressétek az ÚJAT, aki Teremtőjének képmására MEGÚJUL a teljes megismerésig. Itt nincs görög vagy zsidó, körülmetélt vagy körülmetéletlen, barbár vagy szittyá, rabszolga vagy szabad, MINDEN ÉS MINDENBEN KRISZTUS!” (Kol 3,1.10-11).

Az *Ország törvénye* az „új parancs”: Szeressünk úgy, ahogy királyunk Krisztus szeretett minket, „...hiszen arról ismernek meg titeket, hogy tanítványaim vagytok, hogy szerettetek egymást” (Jn 13,35). „Krisztus az új parancsban nyilvánítja ki Isten titkait és terveit, ezért képes átalakítani az emberek szívét, életét” (EN 11). A megújulás bennünk kezdődik, majd kiáradó erővé válik: „Újítsunk meg mindent Krisztusban!” (X. Piusz). Minden erőfeszítésünkkel építjük az Országot, mert egy a szükséges: „Keressétek elsősorban Isten országát, a többi hozzáadatik”... „mennyei Atyánk tudja, mire van szükségünk” (Mt 6,55; 6,33). — Ez a tudat nyugalmat ad és boldoggá tesz!

ISTEN ORSZÁGA — A BOLDOGOK ORSZÁGA. „Az ember természete úgy kívánja, hogy vágya mindig a boldogságra irányuljon, mert minden boldogság az isteni jósnak felel meg” (Contra Gentiles I.11).

Jézus lelkeségének összefoglalása a Hegyi Beszéd, mely Krisztus Országának Magna chartája. A „mennyei országa közel van” ismétli Máté Jézus szavait („mennyeiket” mond, amikor a zsidóknak hirdeti az evangéliumot, mert ők nem nevezhetik nevén az Istent). Ez a „közelség” nem időben vagy térben van — ahogy sokáig gondolták —, hanem Jézus állandó és sürgető jelenlétében. — De mit tegyünk érte? „Menjétek és hirdessétek... gyógyítsátok a betegeket..., és ne feledjétek, ingyen kaptátok, ingyen adjátok...” (Mt 10,10). — *Az Országot éberem ügyeljétek:* „Virrasszatok, mert nem tudjátok sem a napot, sem az órát... amikor eljön az Úr”. — Akik megkésnek, kicsinyes dolgokkal bibelődnek, lemaradnak és — mint a balga szűzek előtt — becsukódik a boldogság ajtaja (lásd Mt 24. és 25. fej. szemléletes példait).

Máté evangéliuma Aquinói Szent Tamásnak kedves szövege. Szívesen kommentálja (In Postilla super Matthaeum), különösen a *mennyei országa nyolc boldogságát*. A lelkiéletre érzékeny hittudós számos helyén visszatér a boldogság mivoltára. Többször idézi Boethius meghatározását: „A boldogság minden jónak együttes és tökéletes birtoklása.”

— A boldogságot mindenek előtt *Istenben* keresi (Sth q.26), akiben valóban minden más boldogság jelen van, aki azt magából árasztja. Az evangéliumi boldogságokban mindenki egyénisége, élethelyzete és érdemei (beatitudo ad meritum) szerint részesedik. — Szent Tamásnak mégis az a meggyőződése, hogy csak a *Szentlélek túlláradó ajándékai* tehetik bennünk teljessé a boldogságokat (beatitudo ad praeium). — Ilyen szempontok szerint vázoljuk a következőkben Isten országának már a földön megízlelhető örömeit (vö. Sth 1-2 q.69, a.2.).

— *Boldogok a lelki szegények.* Az emberi akarat a gazdagságban, tekintélyben, hatalomban csak pillanatnyi megnyugvást talál. A boldogság illúzióját keresi a viharos nemi élvezetben, a siker szédületében, vagy pótlékként alkoholban, narkotikumban, akár egy-egy cigaretta néhány perces elégedettségében. Mindez azt jelzi, hogy az ember boldogságra született, ennek a reménye tartja életben (beatitudo in spe). Boldogság tükröződik a gyermeki tekintetben, akit anyja védelmez és még nincsenek beláthatatlan igényei. Még boldogabbak, akik tudatosan és önként mondanak le eleve a földi javakról. Ilyenek a szerzetesek, akik Isten Országáért „az egyház javára felajánlják Szentlélektől megszentelt életüket. — Eleve bíznak Istenben és lemondásukkal élő tanuságot tesznek róla — és azon fáradoznak, hogy Krisztus Országá gyökeret verjen a lelkekben és az egész földön elterjedjen” (LG 44). — „Isten országa a tisztaság, szegénység és engedelmesség fogadalmában már *előképként* jelen van és titokzatos módon *elővételezett*, sőt *megízlelhető*” (ChrL.55). Mások ugyan használják a javakat, de bármikor készek elhagyni, azokban másokat részesíteni Szent Pál lelkületével: „Éljünk a világ dolgaival, de úgy, mintha nem élnénk velük!” (1Kor 7,31). A lelki szegénység boldogító titka, kiüresítjük szívünket, hogy mindjobban befogadhassuk Istent. A lélek olykor csak pillanatnyi, „átmeneti egyensúlyban” tapasztalhatja meg az isteni Főnség nagyságát — mondja Keresztes Szent János (beatitudo in re). A lelki szegénységben kiüresített lelket a Szentlélek az *istenfélelem ajándékával* tölti be (Sth 2-2 q.19. a.12).

— *A földet csak a türelem és szelűdség teheti elviselhetővé, lakhatóvá.* Ez nem a gyengeség jele, hanem a lelki erő és az önfegyelem uralma. Az önzés túlkapásai a világot a nyomorúság és pusztulás siralomvölgyévé változtatják. A szelűdséget Szent Tamás a teremtő Isten iránti gyermeki tisztelet és szeretet — a *pietas* — ajándéka körébe sorolja (Sth q.121, a.1.).

— *Milyen gyakran szomorodik el szívünk,* bár jól tudjuk és valljuk: „Köztetek az Isten!” (1Kor 14,25). Földi kudarcaink csak fokozzák szomorúságunkat. Még a „megízlelt mennyei boldogság” is gyakran elhomályosodik lelkünkben. Ha azonban *felismerjük*, hogy a viharos felhők felett Isten napja örökké ragyog, vigasztal az a *tudat*, hogy Őt sohasem veszíthetjük szemünk elől. A szomorúságot a Szentlélekből áradó *tudomány ajándéka* formálja át bennünk a vigasztalás boldogságává (vö. STt 2-2 q.9, a.4.).

— Amikor Jézus a Hegyzen tanított, a tömeg *megéhezett és megszomjazott*, mégsem hagyták ott, mert méginkább éheztek és szomjuhoztak igazságaira. Jézus csodálatos módon bőségesen megvendégelte hallgatóit, majd folytatta tanítását. Nem csoda, hogy a nép felismerte benne a Messiást és országa királyává akarta tenni. Az isteni igazság — pontosabban igazságosság (iustitia) — megköveteli, hogy Isten földi országában ne éhezzen és szomjuhozzon senki, sem a mások kapzsisága, sem a saját elesettsége miatt. Csak ha eleget tettünk az isteni igazságosság és szeretet parancsának, akkor vehetjük méltóképpen magunkhoz az élő Kenyeret, Krisztus testét, evilági erősítőnk és a végső boldogság zálogát. Szent Tamás az Eucharisztia dicséretében ismerte fel a nagy összefüggést: az *igazságosság utáni szomjas vágyakozást csak az erősség Lelke csillapíthatta bennünk* (Sth q.139, a.1.).

— A világ nyomorúságát, szenvedését, véres pusztulását a médiumok nap mint nap elének tárják. „Már látni sem bírom...” mondjuk gyakran. Szívünk lassan megkérgesedik és az önfenntartás ösztöne — „csak nálunk ne legyen semmi baj” — könnyen részvétlenné, irgalmatlanná tesz. Álérvekkel tagadjuk meg a tőlünk könyörgőtől a pillanatnyi, de talán életmentő segítséget. Ma nagyon időszerű az *irgalmasságról* beszélni, arról a *kiírástól szeretetről*, amely mindig többet ad a kelleténél, és kevésbé sújt a megérdemelnél. Nem feledkezhetünk meg, hogy mi is állandó lelki és testi függőségben élünk, rászoruló környezetünk és Isten irgalmasságára. Amikor Jézus a vámosok és bűnösök közé ült és a farizeusok ezt számon kérték tőle, így kiáltott fel: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot!...” (Mt 9,13). Sok jó tanáccsal buzdíthatunk az irgalmasság gyakorlására, mert ez az egyetlen lehetőség arra, hogy elfeledjük a rosszat, megbocsátsunk és jószívvel tudjunk adni. Szent Ágostont idézi Tamás, amikor kijelenti: *a jótanács ajándékával a Szentlélek erősíti bennünk az irgalmasság boldogságát* (Sth 2-2 q.52, a.4).

— *Boldogok a békességese!* — Belső és külső békéről van itt szó. A szentéletű embert is zaklathatják a vágyak. A test kívánságával, a szemek kívánságával és az élet kevélységével a sátán még Jézust is megkísértette. Ő elhárította magától és a „gáncsoskodó” ekkor sejtette meg, hogy Jézus a bűn nélkül való Istenfia. Minket egy életen át űz a belső nyugtalanság a pillanatnyi élvezetek, a birtoklás és az érvényesülés felé. Pedig a búcsúzó Jézus ajándékkul hagyta: „Az én békémet adom nektek... nem úgy, ahogy a világ adja” (Jn 14,27). De milyen ez a béke? — „A béke a rend nyugalma!” — mondja Szent Ágoston. Aki önmagában rendet tesz, az rend-, és béketeremtő lesz közelebbi és távolabbi környezetében. A rend megteremtéséhez azonban igen gyakran kevés az emberi bölcsesség. *A boldogító békesség minden esetben az isteni Bölcsesség Lelkének ajándéka.* Ő az, aki minden bűnös indulatot kiejt szívünkéből (Sth 2-2 q.45, a.6.).

— *Az így megtisztult szívek boldogok*, mert meglátják Istent a mennyek Országában. A Szentlélek az *értelem ajándékával* világosítja meg a szíveket, — tanítja Szent Tamás (Sth 2-2 q.8.a.7). Az ilyenek egyre érzékenyebben tapasztalják meg Jézus ígétét: „Elmegyünk és lakóhelyet veszünk nála” (Jn 14-24). Ezzel megkezdődik a Szentháromság bennünk lakozása. Istennek ez a kicsiny hajléka már valóságosan Isten Országá mibennünk, mivel: „Isten, mint (dicsősége) foglalóját árasztotta szívünkbe a Szentlelket” (2Kor 6,16).

Zarándokutunkon Krisztus mindvégig bennünk és köztünk van. Országá egyre jobban szélesedik, mígnem az út végén feltárul a teljes Boldogság birodalma. Isten Országába mindannyian meghívottak vagyunk: Isten azért lett emberré, hogy az ember „megistenüljön”. Ebben az életben azonban Isten Országá mindvégig misztérium marad. Jézus maga mondja, az eljövendő országról:

„Szem nem látta, fül nem hallotta,
Emberi szív föl nem fogta,
Amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt”
(1Kor 2,9).

„...REMÉNYSÉGBEN ÉLÜNK” (RÓM 8,24)

Az Ószövetség alapeseménye a választot népnek Egyiptomból történő kivonulása volt. Úgy látszik, hogy ez a kivonulás nem csupán egyszeri történelmi esemény, hanem az egész üdvtörténet modellje. Isten az emberrel való „kalandját”, történetét a kivonulás „előmintájára” komponálta. Ez a kivonulás nemcsak az ember, de az Isten részéről is megtörténik. Már maga a teremtés is egyfajta „kivonulás”, Isten kilépése önmagából. A csúcspont a megtestesülés és a Szentlélek eljövetele. Mindkettővel kapcsolatban bibliai alapszó a „küldés”. Isten, az Atya mintegy „ki”-küldi a Fiút és a Szentlelket a világba. Szemléletesen ábrázolja ezt a kiküldetést a Filippieknek írt levél: „Ő (Jézus Krisztus) isteni mivoltában nem tartotta Istennel való egyenlőségét olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, hanem szolgálai alakot fölvéve *kiüresítette* önmagát és hasonló lett az emberekhez... Megalázta magát és engedelmes lett mindhalálig, mégpedig a kereszthalálig” (2,5-11). Istennek az önmagából való kilépése, ajándékozó gesztusa az emberi élet alapmodellje, mert Isten az embert a maga képmására teremtette (Ter 1,27). Az ember csak úgy érheti el önmagát, ha elajándékozta önmagát, azaz kilép, kivonul önmagából. Az evangéliumok ismételten visszatérő fogalmazása: „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, de aki elveszíti életét énértem, megmenti azt” (Lk 9,24). Ezért nélkülözhetetlen, visszatérő szavak a Szentírásban: megtérni, követni, hívni, kivonulni, sátrat verni, vándorolni, zarándokolni. Jézus maga útnak mondja magát (Jn 14,6). Ennek a folytonos „mozgásnak” oka, hogy az ember nem találhatja meg önmagát, boldogságát önmagában. Az ember célja nem az ember. Az ember célja egyedül Isten lehet, a transzcendens, az embert és világot túlhaladó Valóság, aki felé *ki* kell lépni, önmagunkat, a világot *túl* kell haladni, hogy egyesülhessünk vele, elérkezhessünk hozzá.

Istennek és az embernek ezt a találkozását, egymásratalálását fogalmazza meg a Szentírás „az Isten országa”, illetve „Isten uralma” kifejezésekben. Ahhoz, hogy ez az Isten országa elérkezzék, a világnak át kell alakulnia, meg kell újulnia, *új teremtéssé* kell válnia: „Akkor új eget és új földet láttam. Ezután láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem leszáll a mennyből, Istentől. Díszes volt, mint a völgyének felékesített menyasszony. A trón felől harsány hangot hallottam: Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. Ami eddig volt, elmúlt” (Jel 21,1-4).

Isten országának megvalósítója maga Isten, aki az abszolút Jövő. A Jelenések könyvének megfogalmazásában: „Szent, szent, szent az Úr, a mindenható Isten, aki volt és aki van, és aki eljövendő!” (4,8).

Jézus Krisztus igehirdetésében világosan megfogalmazódik az Isten országának a jövőhöz való vonatkozása. Isten országa több, mint ez a világ, nem magyarázható meg ennek a világnak a lehetőségeiből, és nem is egyszerűen a felfokozása evilág erőinek, lehetőségeinek. Az Isten országáról szóló jézusi példabeszédek (Mt 13) közül a konkolyról, valamint a mustármagról és a kovászról szólók különösen is hangsúlyozzák az Isten országának a jövőbeli elérkezését, ami egybeesik a világ végével (Mt 13,39.49), azaz Jézus Krisztus második, dicsőséges eljövetelével (Mk 13,26; vö. 2Tesz 2,8). Hogy mikor? — ezt nem tudjuk. Imádkozva várhatjuk, éber, hűséges keresztény élettel készülhetünk rá, de meg nem határozhatjuk (Mk 13,32-37).

Pál apostol szemlélete egészen Jézus igehirdetéséből táplálkozik. Számára a megváltás tény, de kiteljesedése — jöllehet erre a világra vonatkozik — nem ennek a világnak teljesítménye, hanem Isten ajándéka: „Az a véleményem, hogy a jelen szenvedések nem mérhetők az eljövendő dicsőséghez, mely nyilvánvalóvá lesz rajtunk. A sóvárgással el-

telt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja. Meg vagyunk ugyan váltva, de még reménységben élünk. A remény azonban, amit beteljesedni látunk, nem remény. Hiszen ki remélné azt, amit lát? Ha tehát reméljük, amit nem látunk, akkor várjunk csak türelemmel" (Róm 8,18-25).

Az a tény, hogy Pál apostol reményről beszél, jelzi, hogy valamilyen tapasztalatunk már a jelenben is van Isten országáról. Enélkül a tapasztalat nélkül nem is lennénk képesek remélni, reményünk tárgyát megfogalmazni. Ezt a tapasztalatot maga Jézus Krisztus jelenti. Benne ugyanis megjelent közöttünk Isten országa. Mindaz, amit Jézus megélt közöttünk, ahogyan élt, amit tett és tanított, Isten országának megvalósulása ebben a világban, — ha „mustármagnyi” méretben is. Jézus Krisztus ezt aényt hallatlan öntudattal mondta ki: „János fogságba jutása után Jézus Galileába ment, és hirdetni kezdte Isten országának evangéliumát”. Ezt hangoztatta: „Az idő betelt: közel van Isten országa. Térjete meg és higgyetek az üdvösség jóhírében” (Mk 1,14-15). Keresztelő János kérdésére, hogy Ő lenne-e a Messiás, így válaszol: „Menjete, jelentséte Jánosnak, amit hallotok és láttok: Vakok látnak, sánták járnak, leprások megtisztulnak, süketek hallanak, halottak föltámadnak, a szegények pedig hallgatják az evangélium hirdetését. Boldog, aki nem botránkozik meg bennem” (Mt 11,2-6). Jézus itt Izajás prófétát idézi (35. fejezet), amelyben a próféta ezekkel a képekkel a messiási országot, a végső időket jövendőli meg. De még határozottabban fogalmaz Jézus a farizeusokkal és írástudókkal való vitáiban: „Ha én Belzebubbal úzők ördögöt, fiaitok kinek a segítségével teszik? Ezért ök lesznek a ti bíráitok. De ha én Isten Lelkével úzők ördögöt, akkor elérkezett hozzátok Isten országa” (Mt 12,27-28; vö. Lk 11,20). Vagyis a Jézus által meggyógyított vakok ragyogó szemében, a süketek hallásra nyíló fülében, a sánták ugrándozásában, az életre kelte halottakban az az ép világ jelenik meg, amelyet János apostol Isten országaként így jellemez: Isten „letöröl szemünkről minden könnyet” (Jel 21,4). Jézus Krisztus tehát Isten közénk érkező országának, uralmának jele. Óröla olvasható le, milyen is lesz ez az Isten országa. Természetesen Isten országának e betűzgetésében, kitapogatásában nem tekinthetünk el az Úr feltámadásától sem, hiszen éppen a feltámadás jelzi, hogy „milyen gazdag a szentek fönséges öröksége, és milyen mérhetetlenül nagy az ő hatalma fölöttünk, akik hívők-ké lettünk”. Ebben a feltámadásban mint „cseppben a tenger” megjelenik Isten országa: „Nagyszerű erejének hatását Krisztuson mutatta meg (ti. Isten), amikor halottaiból feltámasztotta, s a mennyben jobbára ültette, minden fejedelemség, hatalom, erő és uralom, s minden néven nevezendó méltóság fölé, nemcsak e világon, hanem az eljövendőben is. Mindent lába alá vetet és az egész egyház fejévé tette őt: ez az ő teste és teljessége, aki mindent mindenben betölt” (Ef 1,18-23).

Ezek a tapasztalatok készteették a keresztény ókor nagy gondolkodóját, *Origenészt*, hogy kijelentse: „Jézus személyében az Isten országa”. Jézus Krisztus óriási paradoxon: egyszerre Isten és ember, föld és menny, zarándokúton járó és céljához ért. És mivel a názáreti Jézus úton volt, jóllehet az Igével való személyes egysége folytán már beteljesedett, az általa megjelenített Isten országáról is meg kell fogalmaznunk a paradoxont: „Már most — még nem”. Isten országának erői Jézusban (és az általa alapított egyházban) itt vannak, a világban működnek, elrejtettségekben is hordozzák ezt a világot, bár világon még messze nem lehet fölfedezni azt a végső formát, azt a megdicsöült alakot, amiért az egész teremtés vajúdik.

Isten országának a paradoxonát talán a legszebben a nyolc boldogság fejezi ki (Mt 5,3-12). Az Új Jézus boldognak mondja a szegényeket, a szomorkodókat, a szelídeket, az igazságra éhezöket és szomjazókat, az irgalmasokat, a tisztaszívűeket, a békességszerzőket, az igazságért üldözést szenvedöket, de a boldogságuk tartalmát jövöidőben fogalmazza meg: a „lesz” és a „majd” újra meg újra előbukkan a szövegben. Valami sajátságos „lebegés” van ebben a szövegben. Szeretnének nagyon foghatóan megmagyarázni, mit is jelent, de érezzük, hogy minden magyarázat elől „visszavonul”. Csak Istennel mérhető. Ilyen az Isten országa is ezen a világon: rejtett és világos, gyenge és erős, titok és magátólértetődöség. Mint kovász hatja át a világot, mégis más mint a világ. Benne a

transzcendens Isten a végső felelet kérdéseinkre. Ő maga ajándékoz meg önmagával és ezzel életünk értelmével is.

Az Isten országával kapcsolatos homályos tapasztalatainkban is érvényes: „Ma még csak tükörben, homályosan látunk, akkor majd színről-színre. Most csak töredékes a tudásom, akkor majd úgy ismerem, ahogy én is ismert vagyok. Most megmarad a hit, remény szeretet...” (1Kor 13,12-13). Isten országát tehát nem kezelhetjük úgy mint valami evilági ideológiát vagy utópiát, ami egyszersmindenkorra megoldja gazdasági, társadalmi, politikai életünk minden feszültségét, a természethez való viszonyunk minden problémáját és megteremtí a világban a mennyországot. Az Isten országáról, uralmáról szóló üzenet az üdvösségről, létünk és egyáltalán a lét végső értelméről beszél. *Karl Rahner* megkísérelte bemutatni a jövő keresztény lelkiségét. Ebben a meditációjában olvassuk: „A jövő lelkiségét is az *abszolút jövőre* való várakozás jellemzi: realista marad, ezért újból és újból szembeszegül azzal az illúzióval, hogy ez a világ saját erejével (és ravaszságával) történelme folyamán meg tudja teremteni az igazság és szabadság örök országát” (Hit, remény, szeretet. Budapest-Luzern 1991. 44.o.).

Újra és újra megkérnyékez bennünket a kísértés, hogy az üdvösséget csupán evilági keretek között értelmezzük és azonosítsuk evilági életünk valamilyen csúcs-szinten történő megoldásával. De lehetséges-e ez? A válasz: nem. Ez a „nem” furcsa módon magából az emberből következik, jóllehet éppen az ember próbálkozik meg ismételten már itt a földön az „üdvösség” elérésével. Itt most nem arra gondolok, hogy szinte annyi érdek ütközik össze percről-percre, amennyi ember él a világon. Míhelyt valaki megfogalmaz, ajánl, állít valamit, azonnal jönnek a reakciók, amelyek mindent megvalósíthatatlannak, értelmetlennek, fölöslegesnek látnak. És ha mindez nem kellő önfegyelmekkel és kompromisszumokra való készséggel történik, jönnek a fegyverek, kíméletlen és értelmetlen pusztítása az emberéletnek, kultúrértékeknek, természetnek. A bűn evilági realitás. Ma sem vesztette el aktualitását Pál apostol fájdalmas tapasztalata: „Akarni ugyan kész volnék, de arra, hogy a jót meg is tegyem, nem vagyok képes. Hiszen nem azt teszem, amit szeretnék, a jót, hanem a rosszat teszem, amit nem akarok. Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem is én cselekszem azt, hanem a bennem lakó bűn. Így tehát erre a törvényre találok: Bár a jót szeretném tenni, a rosszra vagyok kész. Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől? Hála legyen Istennek, Jézus Krisztus, a mi Urunk által!” (Róm 7,18-25). Arra a tényre gondolok, amit *Blaise Pascal* így öntött szavakba: „Az ember a Végtelen felé meghaladja az embert.” Éppen a közelmúlt magyar irodalmában fogalmazta meg a „még nem elég” általános emberi élményét *Váci Mihály* és *Simon István*. Az utóbbi költeményéből való az alábbi néhány sor:

*A nem-elég szent himnuszra
A gyötrő, ösztönző varázs,
Mert félőn érezzük, hogy a
Létben a legnagyobb család
Az ember, aki tudja: él
És megkérdézheti: miért?*

....
*Elhullhat az állat, a fű,
Fereg a levél lefele,
De él bennünk a gyönyörű
Végtelenség igézete,
S kutatjuk, követjük tovább
A boldogság lába-nyomát.*

....
*S bár szeme ferdén megtörik
A végtelen konvex ívén,
Nem hátrál, vív és küszködik —
S ha testében az oxigén*

Végsőt sercenne leég,
Azt kiáltja: Nem volt elég!"

Vajon le tud-e mondani az ember a jövőről? Vajon le tud-e mondani az ember arról a sejtésről, hogy a jelen pillanat nem a teljesség, hogy az élet még mindig tartogathat valami többet, teljesebbet, boldogítóbbat? Ezt a teljességet azonban ez a világ nem nyújthatja, és valójában az ember — bár gyakran nem is tud róla — nem tőle várja.

Simone de Beauvoir egyik regényének hőse halhatatlanná válik. Ettől tönkremegy az élete, minden emberi kapcsolata visszájára fordul. A szerző talán a feltámadás hitét akarta parodizálni. Mégis, ha nem is volt célja, világosan megfogalmazta, hogy a feltámadás, a véglegesség, a kiteljesedtség nem fogalmazható meg ennek a világnak keretei, lehetőségei között, mert ez a világ képtelen a létnek ezt a „hőfokát” átélni, elviselni.

Ezért van kudarcra ítélve minden olyan kísérlet, amely az üdvösséget szekularizált formájában képzei el. A marxizmus evilági messianizmusának üressége egy évszázad alatt kiderült. Háttérbe szorulása után az emberek pótlékokat keresnek. Ilyen pótlék a *Jehova tanúinak* földi mennyországa, amely a Jelenések könyvének hibás értelmezésén alapul. Ilyen pótlék a *reinkarnációtól* kezdve az *okkultizmus* különféle formáin, a *parapszichikai jelenségeken*, a *New Age-en* át az *agykontrollig* minden, ami azt az illúziót kínálja az embereknek, hogy ezekkel a módszerekkel megszerezhetik, előállíthatják, biztosíthatják üdvösségüket, életük értelmét. De végeredményben ebben a körben mozog a *zsidó* és a *keresztény felszabadítási* teológia egyes irányzatainak az a meggyőződése is, hogy a megváltás, az üdvösség ezen a világon, ezen a történelmen belül megvalósulhat. Amennyiben ez nem történik meg, nem is beszélhetünk megváltásról.

Ezeknek az elgondolásoknak elemzése, átgondolása, értékelése meghaladja ennek az írásnak kereteit. De — úgy vélem — a magyar teológiában is el kellene kezdődnie annak az alapos munkának, mely ezeket a szekularizált üdvánlatokat nem kezelettséggel intézi el, hanem alapos elemzést ad róluk népszerűsítő szinten is. Erre annál inkább szükség van, mert ezek a „pótlékok” — különösen a tömegkommunikációs eszközök által — úgy jelennek meg, mint szenzáció, mint divat, mint korszerűség, mint a boldogság nélkülözhetetlen és biztos útja. Ez a munka is hozzátartozik ahhoz a feladtunkhoz-küldetésünkhöz, hogy hitelesen hirdessük: Jézus Krisztuson kívül „nincsen üdvösség senki másban, mert nincs más senki az emberek között az ég alatt, akiben üdvözülünk lehetne” (ApCsel 4,12).

A jövővel kapcsolatos megfontolások között az a felismerés is szerepel, hogy az ember jelenét mindig az elképzelt jövőjéhez szeretné igazítani. Az a jövő, amit Jézus Krisztus hozott a világba, nem „elképzelés”. Éppen ezért fontos és lehetséges, hogy jelenünket ez a jövő határozza meg, formálja át. Bár az üdvösség nem valósulhat meg ennek a világnak történelmében belül, mert Isten országa transzcendens valóság, de ez nem zárja ki, hogy az eljövendő ország szellemében éljünk már most, ennek követelményei érvényesüljenek életünkben. Ennek követelményei fordítsanak embertársaink felé és készítse nek arra, hogy előkészítsük a világ vajúdo átalakulását Isten országává. Isten országa számunkra igazi remény, ezért nem fordulhatunk el a világtól, nem hagyhatjuk magára a világot. Ez a felismerés készítette a II. Vatikáni zsinatot arra, hogy nagyon is elevenné tegye azt a keresztény lelkiséget, amely tudatosan nem a világból, de a világban és a világért él. Éppen ezáltal lehet az egyház a világban JELLÉ, az emberiség üdvösségének jelévé és eszközévé.

Az elmondottakat összegzik az Úr szavai: „Bizony, bizony mondom nektek: Ti majd sírtok és jajgattok, a világ azonban örülni fog. Ti szomorogtok, de szomorúságtok örömmé fordul... Ti is, most ugyan szomorogtok, de majd viszontlátlak titeket: akkor örülni fog szívetek és örömötöket senki sem veszi el többé tőletek” (Jn 16,20-22).

Isten országa: a szomorúság örömmé fordul.

Isten országa: „már most — még nem”.

Isten országa: megalapozott, élő remény.

Boda László

ISTEN ORSZÁGA AZ ERKÖLCSTEOLÓGIA SZEMSZÖGÉBŐL

A múlt század végén és századunk elején komoly gondot okozott az egyház életében a modernizmus. A francia teológia józan önkritikája szerint daganat volt az egyház testén. A rosszindulatú daganat azonban valós problémákat takart, és ezeket a problémákat igazában csak a II. Vatikánum tárta fel. Megoldási kísérletének lényege: modernizálni — modernizmus nélkül. A modernisták Loisy-vel az élükön megfogalmazták sommás kritikájukat, melynek értelmében: Jézus meghirdette Isten országát, — és jött az egyház. Hitbéli tanítása megmerevítve dogmatizálta, erkölcsi tanítása pedig moralizálta az Evangéliumot. A kritika éle tehát arra irányult, hogy az egyház és Krisztus eredeti tanítása között szakadás történt, méghozzá a lényegben. A vád pedig az erkölcssteológiát is érinti.

De elszakadt-e a katolikus morál az Evangéliumtól? A modernizmus vádja mögött ebben is fölismerhetők a valós problémák, de ezek nem érintik az Evangélium üzenetének lényegét. Érintik viszont a felületet. Mert korjelenségként egy időben elharapódzott az erkölcssteológiában is a szörszálhasogató kazuisztika. A lelkiismereti döntéseket patikamérlegre helyező szigorúság rigorista hajlama is tartósan kísértett, ami megérlelte a reform igényét ebben a vonatkozásban is. Mindennek ellenére a katolikus erkölcsszemlélet nem maradt hűtlen az Evangélium üzenetéhez. Még a skolasztika időszakában komolyan vette a Szentírást, és a tanítás szintjén kellő hangsúllyal tárgyalta a három teológiai erényt: a hitet, reményt és szeretetet, amelyben a köztünk és bennünk kezdődő Isten országának jelenlétét, „levegőjét” érezzük.

Míndez nem jelenti azt, hogy ne kaphatna az üzenet még jelentősebb visszhangot a keresztény cselekvés és életforma szempontjából. Ezért fedezzük föl meglepetten a katolikus erkölcssteológia bátor vállalkozását a múlt századból, amikor J. B. Hirscher megálmodott és megvalósítani próbált egy olyan koncepciót, mely kifejezetten *Isten országának evangéliumi örömhíre alapján kísérli meg rendszerbe foglalni a keresztény életformát: „A keresztény erkölcs mint Isten országának emberi megvalósítására vonatkozó tanítás”* (Tübingen, 1835). Ennek hatása érezhető J. Stelzenberger szándékán is, aki szintén ezt tekinti alapkoncepciójának (*Die Sittlichkeit der Königsherrschaft Gottes, Paderborn, 1953*). A Hoffman-Éid szerzőpár azonban ezt nem tartja megvalósíthatónak, bár komolyan veszi a szentírási tájékozódást, és elismeri a törekvés nemes szándékát. S ha az erkölcssteológia egészére nehezen volna is alkalmazható ez az összefogó szempont, annál inkább lehet ezt a címet adni a hit, remény és szeretet kérdéseit tárgyaló résznek (egy teljes félév témája): „Isten országa közöttünk”. (A jelen tanulmány írója ezzel a címmel kívánja publikálni az Erkölcssteológia II. kötetét.)

Amikor tehát a szekularizált világ színpadán és Európa újraevangelizálásának megéledő törekvésétől áthatva keressük az előjeleiben köztünk és bennünk bontakozó Isten országát, s benne emberi sorsunk üdvösségre menő színjátékát, a hitben, reményben és szeretetben találjuk meg annak lényegi vonásait. Ennek az Országnak ugyanis „Alapkövetelménye, hogy *hittel* elfogadjuk, amit Isten nekünk felajánlott” — mondja Franz Böckle. Ennek az Országnak beteljesülésére irányul a *keresztény remény*. Haring pedig ennek az Országnak alaptörvényeként emeli ki a *szeretetet*.

A HITBEN MEGFOGANT ISTEN ORSZÁGA. Mi tehát a *hit jelentősége* a köztünk és bennünk elkezdődő Isten országát illetően, s ezzel együtt a megkezdett örökélet megtapasztalására vonatkozólag? Elsősorban az, hogy *nélküle nincs üdvösség*. Benne viszont

már földi létünk izelítőt ad Isten országának légköréből, amely azonos az üdvösség kezdetével. Pál apostol különös hangsúllyal fogalmazza meg a hit jelentőségét üdvösségünk szempontjából, főleg a Rómaiaknak és a Galatáknak írt levelében. Üzenete jól ismert: nem az ószövetségi törvény üdvözít, hanem a hit (Róm 3,27; Gal 2,16). Van azonban az apostolnak egy olyan mondata, melyet lefordítani értelem szerint csak körülírva lehet. Ez érzékelteti leginkább, hogy az élő hitben már belépünk Isten országába, amely elővételezi a végső beteljesülést: „A hit szilárd bizalom abban, amit remélünk, meggyőződés arról, amit nem látunk”. (Zsid 11,1) A mondat igazi jelentősége abban rejlik, hogy elővételezi az eszkatont. A páli szöveg alapján fogalmazza meg Walter Kasper a hitet, mint a végső beteljesülés „anticipálását”, — elővételezését — mint az „eszkatologikus üdvösség reális kezdetét”. A keresztény létforma — más szóval: az egzisztencia — alapélménye és légköre tehát a hit, mellyel egyre mélyebben hatolunk be Krisztus realitásába, a vele való sorsközösségbe, amely Isten országát jeleníti meg már itt a földön. Az egzisztenciális hit „a jelenben elővételezett örök élet”, fogalmazta meg Zemplén György, a neves ciszterci teológus s hozzátette: „a legbelsőbb életközösség az élő és igaz Istennel. A hittel kezdődik az emberben a keresztény egzisztencia”.

A hit által tehát belépünk Isten országába, és a hit elmélyítésével válhatunk egyre bensőségesebb tagjaivá a Titokzatos Testnek, az egyháznak. A végső beteljesülésnek ez a sajátos elővételezése, „anticipálása” különösen a szentek életében tükröződik. Vannak olyan karizmatikus jelek, melyek érzékletesen is túlmutatnak világunk dimenzióin. Sziénai Katalin esetében — vagy századunkban Neumann Teréznel — az Eucharisztia vétele egy időre a táplálkozást is feleslegessé teszi. Vannak példák a test súlytalansági állapotára (Don Bosco) vagy a gondolatolvasásra (Vianney János). Olyan jelek ezek, melyeket a parapszichológia ismer és számon tart. De végül is nem ez a lényeg. A leghatásosabb karizmája a hitnek az, amikor úgy sugárzik Isten tanúból, mint például Roger Schutz egész lényéből. Ez mindennél többet mond a nem kanonizált, a közöttünk élő szentek közvetlen tanúságtételében. Mert bennük olyan személyes hittel találkozunk, amely valóban sorsalakító és történelem-formáló erő. A szentek ugyanis megtapasztalható jeleit nyilvánítják annak, mit jelent Isten országának kezdődő realitásában élni. Ugyanakkor nem válnak hűtlenné a mi látható és érzékelhető világunkhoz, amelyhez a megmentő irgalom és a tevékeny szolgálat köti őket. A keresztény hit ebben az összefüggésben tehát egzisztenciális tapasztalat: Isten országának sajátos életformája a világban.

ISTEN ORSZÁGA A REMÉNYBEN. A keresztény remény, az üdvösségre meghívottak ajándéka, szorosan kapcsolódik a hithez, amint azt az Ószövetség tanúsítja. Ez a remény termékeny várakozás Isten ígéréteinek beteljesülésére. Miután a megtestesült Ige eljött közénk, az Ígélet „első szakasza” valóra vált. A Jézus Krisztusban nem csupán meghirdetett, hanem benne elérkezett Isten országa azonban újabb szakaszát jelenti a keresztény reménynek, egészen a végső időkig. A remény a hithez hasonlóan s azzal szerves kapcsolatban az emberi és a keresztény egzisztencia meghatározója. Isten országának létformája a földön, s vele az egyház küldetésének lényegi vonása, hogy ti. a remény hordozója legyen ebben a világban, s vele a bennünk kezdődő üdvösség hirdetője. Megváltásunk és vele üdvösségünk ugyanis Pál apostol szerint még „reménybeli” (Róm 8,24)...„Ha tehát reméljük, amit nem látunk — folytatja —, várjuk állhatatosan” (uo. 25.). Amikor ezt a meghívottakra alkalmazza, Isten országába szóló meghívást is kimond vele, amelyben a Szentlélek ereje teszi „túlsordulóvá” a keresztények tevékeny várakozását (vö. Róm 15,13). S hogy ez az Ország mennyire nem a beteljesült üdvösség biztosítéka földi létünkben, arra vonatkozóan egyértelmű a Szentírás üzenete és a teológusok vallomása. A római levél a türelmet említi ezzel az üdvözítő reménnyel kapcsolatban (15,4). Häring pedig meggyőzően fogalmazza meg a remény „két arcát”. Isten országa ugyanis úgy bontakozik ebben a világban — köztünk és bennünk —, hogy a várakozásnak nem csupán örömét, de megpróbáltatásait is magán viseli.

Még Aquinói Szent Tamás felismeri a *remény küzdelmes* jellegét, amennyiben az a nehezen elérhető jóra irányul (bonum arduum). Az üdvösség java is ilyen. A földi élet kereteiben bontakozó Isten országa tehát nem mentes a szenvedésektől és megpróbáltatásoktól. Moltmann még azt a keményen fogalmazott jelzőt is megkockáztatja, hogy ez a várakozás „keresztre feszített remény”, legalábbis földi létünk bizonyos periódusaiban (pl. háborúk). De mivel Isten országában él mindaz, aki a meghívást elfogadja, nem eshetik áldozatul a kétségbeesés kísértésének. Moltmann megkapóan mély gondolata szerint Krisztus passiója folytatódik a történelemben. Jézus Krisztus azonban ennek az üdvösségtörténelemmé fölemelt emberi történelemnek kereteiben is reményünk záloga, aki „szenvedéstörténetünket fölvette a sajátjába. Ezért az ő jövője a mi jövőnk is”.

Ez az alapja a remény másik arcának, mely ahhoz a hegymászóhoz hasonlít, aki közel van a célhoz. A nagy erőfeszítés után eléri a pihentető peremet, és megnyugodhat. A köd és a felhők mögül előbukkan a nap, és ez a kép talán megsejtet valamit a „fénybeborult remény” tapasztalatából. Ez a kettős arc — a mai teológia többször említi a Janus-arcot — Pál apostolnál nyer hiteles megfogalmazást, amikor azt írja: „Örömmel szenvedek értetek”, mert „Krisztus bennetek a megdicsőülés reménye” (Kol 1,24-27). Ezért ujjong az első korintusi levélben „a rá váró jövő gondolatától” (2Kor 5,1). Ez tehát a köztünk és bennünk kezdődő Ország sajátos levegője, a köddel és a föl-fölbukkanó nappal. Erről fogalmazza meg üzenetét Pál apostol, korunkig érő visszhanggal: „Tartsunk ki rendületlenül reménységünk megvallásában, mert hűségess adott szavához az, aki az ígéretet tette” (Zsid 10,23).

ISTEN ORSZÁGA A SZERETETBEN. A keresztény hit, a reménnyel szövetségben, alapvető fontosságú a Jézus által meghirdetett Isten országa „légkörének” szempontjából. Mégis a szeretet az, amelyben ez az Ország leginkább megtapasztalható. Az evangéliumi szeretetről van szó természetesen, amelynek különleges jelentősége, hogy Pál apostol szerint odaát is megmarad. A három teológiai erény között tehát épp a harmadikként említett az, amely összeköti a földi keretekben bontakozó Országot a földöntúllival, illetőleg azzal, amelynek beteljesült formáját az „új Föld” és az „új Egek” ígérete hordozza. Mindemellett egészen kiváltságos ez a szeretet erkölcs-teológiai vonatkozásban is. Például azzal, hogy nem csupán készséget formál a képességekből (hatásosabban, mint a gyakorlás), hanem a szeretet az, amely hősiess fökora képes fölemelni emberi döntéseket, sőt akár az egész életformát. A morálteológus tulajdonképpen zavarban van, amikor jelentőségét akár hozzátétőlegesen is fölmérni próbálja. Hiszen nem csupán a megtérés titka lehet, hanem a megtérésben a személyiség átformálója. Magdolna esete a bizonyosság, és az a minősítés, amit Jézus szavai érzékeltetnek: „Sok bűne bocsátatott meg, mert nagyon szeretett” (Lk 7,47). Az evangéliumi szeretet az, amely a hitet lefordítja az élet nyelvére, hogy az így váljék cselekvővé, és a szó teljesebb értelmében — egzisztenciális —, ahogyan Pál apostol mondja (Gal 5,6). A szeretet az, amely a megszámlálhatatlanul sok jogi szabályt és még a tízparancsolatban foglalt erkölcsi törvényt is képes egyetlen legfőbb parancsolatba sűríteni, hogy a szabályoktól gúszbakötött embernek Isten fiai szabadságát ajándékozza. Ez ugyan csak a beteljesült Isten országának ígérete, de előzeiben már a földi létben is érezhetővé válik. Erről mondja Szent Ágoston páratlan lényeglátással: „Szeress, és tény, amit akarsz!”

Ez már *Isten országának hiteles levegője*. Ez már olyan emberi tapasztalat, melyet sem a keleti vallások (pl. a hinduizmus), sem a szekták nem mellőzhetnek. Kant híres megállapítását azonban erre is le lehet fordítani. Az értelem tapasztalás nélkül üres, a tapasztalás értelem nélkül vak. Így van ez teológiai áttételében is: a hit szeretet nélkül cselekvésképtelen, a szeretet hit nélkül nem tud tájékozódni. *A szeretet a hit keze, a hit a szeretet szeme.*

Ha tehát az Ország törvényéről beszélünk — a szeretet az —, akkor Isten a törvényhozó, aki maga a Szeretet (1Jn 4,8). Akikben életre kel Isten országa — egyénileg és közösségileg —, azok megtapasztalják „Isten gyermekeinek szabadságát”, legalább azon a fokon, amely a megkezdett örökélet kereteiben megtapasztalható. Isten országára is vo-

natkozik tehát, amit Pál apostol mond: „Mert az egész törvény ebben a mondatban teljesedik be: Szeresd embertársadat, mint saját magadat” (Gal 5,14). Ezzel ugyan az Ószövetségre utal, de megvan az újszövetségi értelme is — tágasabb horizonton —, ha önmagunkat „Krisztusban” értelmezzük, megszabadulva önzésünk magánzárkájából. Ez a szeretet a Szentlélek ajándéka az Ország lakóinak. S úgy valósul meg ennek a világnak dimenzióiban, hogy túlmutat rajta. Hiszen fölmérhetetlen ebben a világban, különösen a gyermekcipőben járó demokrácia kereteiben a szabadság negatív tanúinak száma, azoké, akik a bűnben önmaguk és mások pusztításával élik ki a teremtés kétélű ajándékát, erkölcsi vonatkozásban „kamatoztatva” a „szabad esés” törvényét.

Nem kétséges tehát, hogy amikor Jézus módosítja a humánetikailag is elismert evangéliumi „arany szabályt” (Lk 6,31), és önmagát adja örökségül mint a leghitelesebb erkölcsi normát — „Szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket” —, akkor *Isten országának alaptörvényét* hagyatékozza ránk. Ezért joggal mondja Bernhard Häring, hogy Isten országa — már köztünk és bennünk — „Isten szeretetének országa”.

AZ ORSZÁG HATÁRAI A BŰN FELŐL NÉZVE. Isten országa — Franz Böckle kifejezésével — elválaszthatatlan Jézustól „akinek erkölcsi tanítása csupán része Isten országa meghirdetésének”. Gál Ferenc rámutat ennek az Országnek misztériumára. Titokszzerű, hogy nem ebből a világból való, mégis erre a világra való — mégha kezdeteiben is —, mert ez a világ nagyon rászorul. Titok azonban az is, hogy mivel mérjük határait. Ezeket a határokat nyilván nem lehet a kínai fal mintájára elgondolni, mert Isten Szentlélkének működésében nem szabhatunk határt. Nem lehet tehát azonosítani az egyházzal, pontosabban: az egyház látható és nyilvántartható közösségével. „Isten gyermekeinek életét élheti a vándorló nomád és a modern technika szövevényében élő ember” — mondja Gál Ferenc. Ezek a határok — úgy tűnik — nehezebben fogalmazhatók meg pozitív oldalról, mint negatív oldalról, a bűn felől. Tudjuk, hogy a megtérés a „vízum” ebbe a rejtélyes Országba. Tudjuk, hogy a hit, a remény és a szeretet mellett az igazságosság is lényegi jellemzője, s vele a béke, meg az öröm (vö. Róm 14,17). Pál apostol azonban többször is említi azokat a bűnöket — vagy inkább bűnös életformákat —, amelyek kizárnak Isten országából. Tulajdonképpen a halálos bűn sokat vitatott kérdésben is tőle kapjuk szentírasi alapon a legvilágosabb eligazítást, hiszen elvi formában is megfogalmazza, hogy „a gonoszoknak nem lesz részük Isten országában” (1Kor 6,9). Ezt azonban földi létünkre is vonatkoztathatjuk. A „gonosz” a megátalkodott bűnösre vonatkozik, aki nem hajlandó a megtérésre. A „lesz” szó ugyan a jövőre utal, de a rákövetkező mondat már a jelent idézi: „Ne ámsítátok magatokat! Sem tisztátalan, sem bálványimádó, sem házasságtörő, sem kéjenc, sem kicsapongó, sem tolvaj, sem kapzsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem részesül Isten országában” (1Kor 6,9-10). A Galatáknak írt levélben is felsorolja azokat a bűnös életformákat, amelyek egyszerűen nem illenek bele ebbe az Országba. Ez egyébként tipikusan hermeneutikai, vagyis értelmezéstani érvelés (mi illik bele a kontextusba, mi nem). Pontosan egybevág üzenete a Lélek szerinti élet követelményeivel (Isten Szentléleke az Ország Lelke). Ezért mondja: „Vezessen benneteket a Lélek”, továbbá: „Lélek szerint éljétek”. Mert „akiket Isten Lelke vezérel, azok Isten gyermekei” (Róm 8,14). Aztán felsorolja a „test cselekedeteit”, s ezzel nem valami gyanús antropológiai dualizmust kíván tanítani, hanem ilyen címen foglalja össze a csak testi, anyagi javakra tekintő — mondjuk ki a szót — „materialista” életfelfogás bűneit: kicsapongás, bálványimádás, babonaság, ellenségeskedés, szakadás, pártoskodás, gyilkosság, tobzódás „és ezekhez hasonló”. Maga hangsúlyozza, hogy a lista nem teljes. Nyilván olyan bűnöket emel ki, amelyek az adott közösségre jellemzők, s amelyek életformában rögzödtek. Majd hozzáteszi: „Akik ilyeneket művelnek, nem öröklik Isten országát” (Gal 5k).

Összegezve tehát elmondhatjuk, hogy a dogmatika és a Szentírásstudomány mellett az *erkölcsteológia* is erősen érintve van abban, hogy tanítását Jézus üzenete alapján felülvizsgálja ebből a szempontból: *miben tudja alkalmazni Isten országának örömhírét*, amely

együttal a megkezdett örökéletre is vonatkozik. Ebben a távlatban új hangsúlyt kap a keresztény életforma egésze, vele „talaja” és „levegője”. Nyilvánvalóvá lesz, hogy a keresztény erkölcs lényege szerint nem egyszerű parancs-teljesítés, hanem belegyökerezés a láthatatlan Ország életformájába. Tehát nem a pontosan lemérhető aszketikus gyakorlatok, a „teljesítmény morálon” van a hangsúly. Az Evangélium ebben a tekintetben nem is ad számunkra még vázlatos erkölcsstant sem, csupán alapvető perspektívát, melyben az éleletszándéknak és a küzdelemben kibontakozó alapmagatartásnak nő meg a jelentősége. Mindez nem teszi feleslegessé azt az erőfeszítést, hogy a keresztény erkölcsöt az adott kor tudatfokán minél inkább konkretizáljuk, akár több kötetben is. Mégsem téveszthetjük szemünk elől az alapvető üzenetet, melyet így lehetne összefoglalni, mint a keresztény erkölcs lényegét: Krisztusban Isten országának meghívott polgára lettél. Ehhez igazítsd az életedet!

TEOLÓGIAI—LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Brückner Ákos Előd O.Cist.

A VILÁGI HÍVŐK RÉSZVÉTELE AZ EGYHÁZI ÉLET KÖZÖSSÉGÉBEN

1. A világi hívő közösségi volta

Lelkipásztori megfontolásunk címe kölcsönzött kifejezés: Christifideles Laici apostoli buzdítás II. fejezetének tartalmát jelöli. Ez a tartalom sokak számára már nem csupán tanítás, hanem lassanként bontakozó valóság, amelyet szívesen tanúsítanak is. Valóban igaz, hogy „a világi hívőnek nincs joga önmagába zárkózni, lelkileg elkülönülve a közösségtől, hanem inkább folytonos érintkezésben kell élnie a többiekkel, a testvériség aktív indítása révén, örömben a mindenkiel azonos méltóság fölött...” (ChrL 20.).

Ma a hiteles közösség megteremtése fontossá, életfontosságúvá vált a társadalmi átrendeződések, az életformák átalakulása, a különféle nézetek egymásrahatása miatt. Még a természetes emberi kapcsolatokat is szinte meg kell menteni, újra kell alakítani, az elsődleges kapcsolatokat a másodlagos fölé értékelni. Különben az ember magára marad a civilizáció és kultúra feszültségében, a nagyvárosok elidegenítő hatásának kiszolgáltatottan, az anyagi érdekek harcába merülten. Így korunknak a mindennapi ember síkján is feladata a közösségek elfogadása, a másfajta közösségek tolerálása, a tágabb ölelésű összetartozás építése.

Ennek a korproblémának felel meg korunk kegyelmeként a II. Vatikánum egyházköz-pontúsága, az egyházkép iránti érzékenysége. Ha a „szent” mindig a kor betegségének ellenmérge, akkor ma az egyház azzal orvosol, hogy önmagát igyekszik hitelesebben kifejezni, otthonosabbá tenni. A világi hívőnek valóban nincs joga önmagába zárkózni, hanem azt kell szándékolnia, „hogy a többiekkel együtt örökségre kapott mérhetetlen kincset gyümölcsöztesse” (ChrL 20.).

2. Örökségünk: nyitottság, párbeszéd, újraevangelizálás

Az ezredfordulóra az utóbbi három évtized jelentős örökséget hagyott, amelyek lényegesen meghatározzák pasztorációinkat, interperszonális kapcsolatainkat. XXIII. János pápa az aggiornamentót, a *nyitottság* elvét mondta bele szavával és egyéniségével világnkba. VI. Pál a dialógus, a *párbeszéd* szükségességére hívta fel figyelmünket, II. János Pál pedig az *újraevangelizálásra* szólított fel mindnyájunkat.

a) Meditálhatnánk azon, hogy az aggiornamento, a *nyitottság* légköre hogyan kezdte oldani nemcsak bentről az egyházat, hanem az egyház iránti nézőmódot még Európa azon térfelén is, ahol mi élünk, s hogyan vált történelemformáló erővé az utóbbi években. Semmiképpen nem tagadva a gazdasági, hatalmi érdekek szerepét, — elsősorban a szellemi erők, az eszmei hatások jelentőségére gondolunk, amelyek áthatják az immanensebb erőket és befolyásolják gondoskodását. Brisits Frigyes, az egykori budai Ciszterci Szent Imre Gimnázium igazgatója így fogalmazta meg ezt, az ötvenes-hatvanas évek küzdelmeit saját sorsán át is szenvedve: „Az eszmék elvéreznek az embereken és az emberek az eszméken.”

A nyitottság eszméjével kapcsolatban mára azt érhettük meg, hogy még az emberek elvérzésén át is igazolódnak eszmék — az emberi méltóság, szabadság, társadalmi önrendelkezés eszméi, alapvető jogai, — és hogy az Istentől belénkteremtett értékek, eszmék még megvéreztetésük árán sem véreznek el.

A *nyitottság* mind az igazságra, mind az egymásközi kapcsolatokra vonatkozik. Míg neveletésünknel fogva — legalábbis a mai idősebb nemzedék — inkább deduktív szemléletű, tekintélyelvű, a jogi kööttségből indul ki, addig a II. Vatikánum stílusa új hangsúlyokra tanít. Az igazság teljességének képviselője mellett meg kell látnunk, hogy abból a másik jelenleg mit érzékel, milyen irányból szólítható meg.

b) Hogy a nézetek és érdekek tisztázása emberhez méltó módon történjék, ennek kulcsszava és eszköze — a vitával, erőszakkal szemben — a *párbeszéd*, a dialógus, tehát a másik félnek is bizalmat szavazó és méltányosan ráfigyelő tárgyalások vállalása. Ma mind a társadalmi történésekben, mind az egyházi életben sok jót remélhetünk az egymásra figyelő megbeszélésektől: a tudományos problémák tisztázásától kezdve a politikai megegyezéseken át a mindennapi gondok feloldásáig.

Hasonlóképpen alakítja át a *párbeszéd* szempontjában rejlő kölcsönösségre törekvés *lekipásztori szolgálatunkat* az egyházzal már szóbaállt rétegek felé. A párbeszéd ugyanis a prelegáló, közlő, kioktató tanításmód helyett kölcsönösségbe, együttgondolkodásba és együttműködésbe vonja a másikat. Amint a nyitottság a megszólíthatóságot biztosítja és az első személyességet kínálja fel, a párbeszéd készsége ezt folyamatossá és kölcsönössé teszi. Megfigyeléseink szerint egyre inkább arra kell törekednünk, hogy a *kölcsönösség* ne csak verbális síkon teljesüljön, hanem *élményközösséget* teremtsen: a hit erejének megtapasztalása hozzásegít ahhoz, hogy tovább mélyüljünk benne. „Ne szeressünk szóval és nyelvvel, hanem tettel és igazsággal. Így tudjuk meg, hogy az igazságból vagyunk...” (1Jn 3,18).

c) Így remélhetjük, hogy az *újraevangelizálás* jelszava megbizonyosodást, megerősödést hozhat. Eredeti szándéka szerint az újraevangelizálás olyan magatartást, módszert jelöl, amely újra érzékennyé tudja tenni az evangélium iránt a keresztyén érték- és életrendből kibicsaklott kortárs rétegeket.

„A jövőre egy új-evangelizációs elkötelezettséget nézzetek, amely új az elkötelezettségében, új a módszereiben és új a kifejezési formáiban” (II. János Pál, Haiti, 1983).

Az újraevangelizálás a jobb és széleskörű „missziós” megközelítési törekvéseken túl az igazságba vetett hitet annak megújító voltában, életértékében látta. Az *újraevangelizálás* nemcsak abban bátor, ahogy másokat megközelít, s nemcsak azzal szolgál, hogy a

hitben megerősít, hanem egyúttal kötelékbe is fonja, *közösségbe, koinomiába is vonja a Krisztusra találtakat.*

Úgy tűnik, hogy a fenti hármas örökség: a nyitottság, a párbeszéd és az újraevangelizálás a mindennapi pasztorációnak ma nagyon szükséges és alkalmas hármas szempontja.

3. A pasztorális örökség megvalósításának újabb formái

A Christifideles Laici körlevélből idézett kulcsmondatunk így folytatódik: „Az Úr Lelke neki — a világi hívőnek — és másoknak is megad számtalan ajándékot, és őt különböző szolgálatokra, feladatokra hívja” (20.). Ezeknek a szolgálatoknak néhány megvalósulási formáját, keretét szeretnénk itt a továbbiakban tanúsítani. Elsősorban azt próbáljuk vázlatosan bemutatni, hogy az *elkötelezett világi hívek hogyan tudnak a perem felől érkezőknek vagy az egyházi életterbe visszatérőknek abban segíteni, hogy ezek itt maradandóan lelki otthonra találjanak.* Munkatársi odaadásukkal azt realizálják, hogy „a plébánia” legyen nyitott ház mindenki számára... Vagy — amint XXIII. János szerette mondani —, a falu kútja, amelyhez a falu minden lakosa odajön szomját oltani” (ChrL 27.).

a) *Az egyház nyitottsága, megközelíthetősége érdekében:*

— *Irodai szolgálat.* Egy-egy plébánia nyitottságának hagyományos fóruma, egyben próbaköve az irodai szolgálat *minősége.* A mai paphiánytól eltekintve is szerencsésnek látjuk, ha ott *megfelelő világi* látja el a szolgálatot. Már a telefonhívásra adott válasza is jellemzi intelligenciáját és egyházszeretetét. Ha pedig személyesen keresik fel, „fogadnia kell” az érkezőt. Nem valami művi pózolásra gondolunk itt, hanem a *krisztusi emberkezelés tiszteletére, derűjére, türelmére, megérteni tudására.* Ha az iroda jól koordinálja az ott összefutó ügyeket, — a plébános gyors áttekintéssel jó döntéseket hozhat. A vele való találkozásra pedig már valamennyire felkészült, tájékozott híveket kap.

— *A találkozás egyéb elősegítői.* Az egyházzal való első találkozásnak számtalan egyéb fóruma is van, a sekrestyétől a *templom előterén-kapuján* át, a bármikor, bárhol történő megszólításig. Mindnyájan tudjuk, milyen lélekjelenlét, jóindulat, türelem kell ahhoz, hogy ilyenkor azok az erények érvényesüljenek, amelyeket a társadalom is méltán értékkel. — Tapasztaljuk — és köszönettel el is ismerjük — milyen *áldás azon világi munkatársaink segítségével, akik az egyház nyitottságát jól képviselik.* — Bizonyára ezen *belterjes formákon túl* ki kellene építenünk számtalan, ma igazából hatékony fórumot: tévé, rádió, videoszalagok, alkalmas plakátok, tájékoztató táblák, szórólapok, bemutatók felhasználásával.

— *A közösség szerepe a szentségeknél.* A szentségek felvételére vagy temetés miatt jelentkezőknél kívánatos, hogy minél hamarabb és minél hitelesebben a *teljes egyházképpel* találkozzanak. Hiszen nemcsak szentségi „szolgáltatás” illeti meg őket, hanem a közösségbe be kell tagozódnok.

Bevált, hogy a *keresztségre jelentkezőket* az irodai kérdőív kitöltése és a lelkipásztorral való személyes ismerkedés után világi asszisztensek készítsék fel a szentség vételére — esetleg több családot közösen —, az egyház-élményt így is ízelletve. Ugyancsak ők segédkeznek a keresztelésre érkező családok fogadásában. A keresztelés szertartására készülvén ők segítik a családokat, hogy abba aktívan bekapcsolódjanak a felolvasó, előírmádkozó szerep vállalásával. Az asszisztensek végzik a továbbgondozás jelentős részét, mert néhány héttel a keresztelés után meglátogatják a családot, majd meghívják őket a már előzőekben jelzett családköri találkozók: „zsibongó misék”, „zsibongó klubok”, „zsibongó körök” közösségébe.

Jelenleg még egy láncszem igénye derül ki. *A családoknak a hasonló családok az apostolai.* Ezért a már készságesnek mutatkozó jelentkezőket össze kell ismertetnünk számukra elfogadható, talán éppen a közelben lakó keresztyén családjainkkal.

Hasonló tapasztalatokról számolhatunk be a *jegyesek felkészítésénél*. Nemcsak a városok közös házassági előkészítő tanfolyamain látnak el pótolhatatlan hiteles szerepet világiak, — hanem az egyes plébániák konkrét felkészítő szolgálatában is. Egy szerény kezdet nyomán ugrásszerűen megnőhet azon elkötelezett, példás életű keresztény családok száma, akik készséggel segítenek a házassági előkészítő kurzuson. Bár a felelős irányítás az illetékes lelkipásztor kezében marad, mégis a felkészülési alkalmak közül egyet, esetleg kettőt az erre előzetesen felkért, beosztott családok a saját otthonukban tarthatnak a jegyeseknek. Az a gyakorlat vált be, hogy egy-egy ilyen fogadó családhoz két, esetleg három jegyespárt osztunk be. A személyes feloldódás, a családi légkör, a felkínált élettapasztalat az oktató formát párbeszéddé oldja. A modelles család a későbbiekre is fogódzópont marad.

Ahol a plébánia már sok élő kisebb közösség közössége, ott az *esküvő után* reális lehetőség és elvárás, hogy a fiatal pár közösségben maradjon egyházközösségével. De ennek az odaadásnak a gyökereit még a házasságra felkészülés során ki kell alakítani, — a peremről jöttek esetében is.

— A világiak — szakértelmük latbavetésével — sok-sok területen teremthetnek fórumot, hogy az *egyház nyílt segítőkészségét* tanúsítsák. Ilyenek felsorolásszerűen: a pszichológiai — esetleg drogmegelőző — tanácsadó szolgálat, a jogsegélyszolgálat, a különféle karitatív szolgálatok. Különféle oktatási, tájékoztatási szolgálatot is kiépíthetünk. Jelen-tősen látszanak a különféle klubok, a kötetlen együttléti formákat biztosító szervezetek, amelyek a jóízű szórakozásnak is teret adnak. Mindezek hatékonysága és hitele elsősorban a működtető vezetőktől, animátoroktól függ. Az egykori amerikai bálók szerepéhez hasonlóan reális igényre felelnek a mai evangéliumi nívón mozgó táncházak, farsangolások... — Ha az egyház kellően nyitott, akkor az oltár felé nemcsak geometriailag, hanem lélektanilag is megfelelő lépcsőket épít az odatartók számára.

b) A kölcsönösség, a párbeszéd-helyzet kialakításának érdekében:

Az érdeklődők, a visszatérők megszólítása után kölcsönösségbe, a szavak és tettek dialógusába kell kerülnünk egymással, ahhoz, hogy „megmaradjunk a szeretetben”. Ebben a dialógusban ugyancsak fontos szerepe van a világi hívőknek.

— *Az egyházközségi képviselőtestületek szakosztályai:* Talán a leghagyományosabb forma az egyházközségi képviselőtestület dialogizálása — nemcsak a lelkipázzsal, de egymás között is. Az egyházközségi vezetők segítőtje rohamosan fejlődik, ha *szakcsoportokat* alakítanak ki az egyes képviselők egymás között és mások bevonásával. Erre talán legelső gyakorló terület a műszaki feladatok köre. Hasonlóan képezhetnek munkacsoportokat a gazdasági, a katechetikai, a karitatív feladatok művelői. A közös munka, a közös felelősség igen mély kapcsolatokat tud teremteni a hívek között és valamiképp multiplikátorokká, animátorokká neveli őket mások bevonására is. Mindez önkéntességében, odaadásában, korrekt stílusában, derűjével és mértéktartásával sajátosan keresztény jelleget kap.

— *A szentmise résztvevőinek kölcsönösségi fórumai.* Megfigyelhetjük, hogy számos egyházközségben hogyan gyógyítja, alakítja a közösség szövetét minden olyan esemény, amely valamilyen — bármely kezdetleges fokú — kölcsönösségre szólítja fel a híveket, például egy-egy mise résztvevőit. A kölcsönösség jó eszköze a „segítséget kérek”, „segíteni akarok” tábla a templom végében vagy alkalmas csarnokában vagy lépcsőin azok a találkozók, „lépcsős zsinatok”, amelyek a miséről kiáramló családok, fiatalok kapcsolatigényéből forrásznak.

Bár tőlünk nyugatra erre a célra a templom alatti-melletti csarnokok állnak rendelkezésre, sokszor teával, feketekávéval ízesítve, klubosítva, talán a mi mai szegénységünknek, kultúrtermeinkől kifosztottságunknak is vannak pillanatnyi előnyei. — Mindenestre a hazai protestáns egyházak időnkénti szeretetlakomáiból mi is tanulhatnánk.

— *Közös munkák.* A kapcsolatépítés eszköze minden jólszervezett *közös munka*: a reno-

válástól kezdve az alkalmi ünnepség megrendezésén át az egyházközségi újság szerkesztéséig.

— *Csoportbeszélgetések:* Tapasztalatunk szerint a híveknek, a fiataloknak különösen is igénye, hogy „kibeszélgethessék” magukat. Erre jó keretet nyújtanak a csoportbeszélgetések, akár valamilyen egyházközségi ankéthoz, előadásorozathoz kapcsolódóan, akár a lelkinapok alkalmával. Sokszorosán kipróbált lehetőség egy-egy lelkinapon a csend biztosítása után a téma közös feldolgozásának felkínálása.

— *Hitoktatás:* A dialógus kölcsönösséget teremtő formáit a hitoktatásban az ifjúsági vagy felnőtt csoportmunkában bizonyára legtöbbször alkalmazzuk. Érdekesen megelevenítette egy kamasz hittancsoport életét, amikor társadalmilag gondozott kortársaik egy csoportja jelentkezett, hogy egészen elemi kérdéseiket megbeszélhessék. Amikor a *gondviselészerűen adódó alkalmakat megragadjuk*, sokszor meglepetésszerű változásokat tapasztalhatunk: valóban igaz, hogy az Úr Lelke a híveknek és másoknak is számtalan ajándékot ad... A kívánatos iskolai hittan mellett a templomi csoportmunka ad teret a közösség alakítására: Biblia-meditációk, videózás, énekkultúra teremtése, eszményképek adása, karitatív munka formájában. Ezek sokat jelenthetnek az érzelmi nevelés, gyógyítás terén.

Megfigyeléseink és a katekétáinkkal való közös töprengéseink nyomán úgy tűnik, napjainkban a *hittanosaink szüleire* kellene jobban odafigyelnünk s főként a kevésbé hívő családok esetében velük oldott légkörű, őket megszólaltató szülői találkozókat tartanunk...

— *Családgondozás:* Kisgyermekes családi körök kialakítását a már felsorolt kezdetleges „zsbongó” találkozási formák elősegíthetik, a tartós kapcsolatok kialakításához azonban valami mélyebb érdekközösség is kell. Ilyen gyökerű kedvelt forma a baba-mama találkozó: hetente egy hétköznap délelőtt a kisgyermekes anyák összejönnek a plébánia-kertben, teremben, vagy egymásnál egy félnapos közös programra. A skála széles: tudunk arról, hogy a 18-20 család — még az autók kihasználására is élénken figyelve — a családi mise után a vasárnap délelőttöt közös kirándulásra szentelte, mások közösen építették meg egymásután a nyaralóházikókat, ugyanarra a lakótelepre költöztek, együtt táboroztak, óvodaegyesületet szerveztek, iskolát létesítettek.

— *Karitás munka.* Sajátos lehetőségeket kínál fel a *karitás munka*, mihelyt a kölcsönösség elvét, ezzel a másik személyes megbecsülését tűzzük ki célul. Az egyoldalúan csak adok, „segélyezek”, „ajándékozok” mentalitás sem a harmadik világrészben sem nálunk, a börtönből szabadultaknál, alkalmi kéregetőknél nem megoldás. Túlás nélkül arra kellett következtetnünk számtalan megfigyelés és próbatétel után, hogy az egyirányú kiszolgálás inkább válik bűnrészességgé, mint tényleges felemeléssé. Ezért a karitatív csoportok egyre jobban odafigyelnek a zsinati elvre: „Az ember azáltal értékes, ami ő maga, nem pedig azáltal, amije van” — ezt ebben a határesetben helyesen értve. Van olyan szeretetszolgálat, amely a gondozottakat naplóírássra készíti, beszélgetést, — lelki beszélgetést kínál fel, személyes figyelemmel törődik az elesett testvérrel a segélyezés mellett. Humanizáló hatása leírhatatlan s alkalmat kezd teremteni arra is, hogy a társadalmi szervek az egyházak szeretetszolgálatát komolyan vegyék és támogassák, — félretéve azt a balhiedelmet, mintha az egyházakat a köteles „romeltakarító” szereppel lehetne zsarolni.

c) *Az újraevangelizálás irányában:*

Úgy tűnik, az eddig felmerült lépéseken át vezet az út az újraevangelizálás irányába. A közlemények, ajánlások, rekiámok zűrzavarában az egyház azzal kínálja fel az evangéliumot, hogy az élet jó és reális megoldásait tudja felmutatni modellként megéltén. Ha a krisztusi közösségek mintái vonzóak és befogadókészek, akkor lehet az evangélium örök újdonságával úgy eléállni a hitből és egyházból kivándoroltaknak, hogy ők Isten népében egészen foghatóan találhassák meg testvéreiket, az Anyaszentegyházban otthonukat. De ehhez a világi hívők együttműködése nélkülözhetetlen.

Bán Endre

KÉRDŐJELEK A MAI HÍVŐKBEN

Induljunk, de merre? — A magyar hívők és papok érzik sürgős szükségét annak, hogy az elnyomatás évei után kibontakoztassák a vallási életet. „Jöjjön el a te országod!” — imádkoztuk eddig is; most itt a konkrét lehetőség az Ország építésére. De máris felmerül a kérdés: eddig nem volt az Isten országa köztünk? A különböző fokú üldöztetések hősie vagy csendes elviselése nem Istan országának jelenlétéről tanúskodott? Most más országot kell építenünk, vagy csak a módszerek változzanak? Kifelé kell-e nagyobb figyelmet fordítanunk, vagy inkább befelé: a térítés-e a fontosabb vagy a lelki élet elmélyítése?

Miközben tervezgetünk és igyekszünk a külföldtől tanulni, zavarba jövünk, ha más országokban járunk. A demokráciákban sem látható Isten országa. Ha egy távolkeleti ember keresztény országban jár, vajon észreveszi-e a kereszténységet a templomokon kívül? A mindenütt hivalkodó reklámokat olvasva elgondolkodhat, vajon kinek vagy mi nek az „ország” a keresztény világ?

Vajon ez a láthatatlanság azt jelenti-e, hogy Isten országa eltűnt a világból? Érvényét veszítette-e a kinyilatkoztatás, hogy „ahol eláradt a bűn, túláradt a kegyelem”? Vagy Isten országa lényege szerint láthatatlan, és akkor nem is kell keresnünk látható jelenlétét, illetve nem szabad törekednünk láthatóvá tételére? Nagyon aktuálisan fogalmazva: szabad-e, kell-e az egyháznak társadalmi szerepet betöltenie?

Egy intelligens, dinamikus jellemű tanár nő egy alkalommal arról érdeklődött az egyetemista hittanos csoportban, hogy miként képzelik el keresztény küldetésüket a világban, hogyan készülnek fel erre? A fiatalok egyöntetű válasza a társadalmi szereplés elutasítása volt: elég, ha szeretjük Istent és embertársainkat. — Érthető a hívő fiatalok viselkedése a társadalmi szerepvállalástól. Belenőttek egy agyonpolitizált világba: a marxista időben már az iskolában is politizálniuk kellett, a rendszerváltás után pedig a pártvitákban megtapasztalják a politika nagyon sötét oldalait. Csoda-e, hogy szívük békéjét Istenben megízlelve, nem kíváncsiak a külsőségek és békétlenségek világába lépni?

Az is tapasztalható, hogy sokan jobban szimpatizálnak a „dogmák” nélküli Isten-kapcsolattal. Benn van ebben az érzésben az ideológiákból való kiábrándulás, de a kötetlenség vágya is. Az újonnan beindult Pécsi Hittudományi Főiskolára jelentkezett világi hallgatók felvételénél többször mehökkentő hitbeli tudatlanság mutatkozott meg, még olyanoknál is, akik gyerekkoruktól kezdve hittanosok voltak. Nem a vallásos buzgóság hiányzik, hanem az igazság keresésének az a szomja, ami például Szent Ágoston vagy Newmann esetében olyan megragadóan mutatkozik.

„Pedig mi azt reméltük”. — Mikor vallási közösségekbe tartozó fiatalabb és idősebb híveket kérdezgettem Isten országáról, ilyen válaszokat kaptam: „Mit jelent Isten országa? Mindent!” — „Bár nem tudhatjuk, hogy mi, csak hogy milyen (földbe rejtett kincs, igazgyöngy...)” — „A szeretet országa. A tökéletes szeretetben való lét.” — „Az, amikor átélem Istenben a boldogságot.” — „Isten országa a szeretet hatalma.”

A válaszok egyértelműen mutatják, hogy a megkérdetteknak komoly istenélményeik vannak. Ugyanakkor azt is elárulják, hogy nem tudják megfogalmazni tapasztalataikat. „Húha!” — válaszolta egy igen buzgó fiatalember, amikor megkérdéztem tőle, hogy neki mit jelent Isten országa.

De mást is mutatnak a válaszok. Azt, hogy Isten országa valamilyen ideális, előttünk lebegő és csak időnként érzékelhető valóság. „Szerintem a legfejlettebb tapasztalása Isten országának az, amikor az ember fizikailag, például egy közösségben is megtapasztalhatja.” De mi van akkor, ha nem tudja megtapasztalni? Akkor megszünt számára Isten

országa? Aki a tökéletes szeretettel azonosítja Isten országát, nem fog-e majd egykor így kifakadni, mint a következő levél írója: „19 éves fivérem motorbalesetet szenvedett. Vidáman és tele étellel utazott el délután. Nem sokkal később kaptam a hírt a balesetről. Egy héten át feküdt eszméletlenül az intenzív osztályon. Aztán meghalt... Hol van itt valamilyen értelem? Hol van itt az Isten? Ingadozom az ilyeneket megengedő Istenbe vetett hit tagadása, és a tehetetlen sírás között, amelyből keserűség és vigasztalanság tör fel. Bátyám halála abszurdá teszi számomra, hogy az élet értelmes, egységes és célra-irányuló valóság” (Sendbote, 1992. jan.).

Valóban ennyire törekeny, tapasztalásainkhoz kötött, vágyainkban tükröződő valóság Isten országa? Nem esünk-e így bele egyes szekták — és egyes karizmatikusok — tévedésébe, akik szerint, ha hitünk van, minden betegségből meggyógyulhatunk. Nem esik-e így ki Isten gondviseléséből és országából a kereszt, az áldozat, következképp maga a felfeszített Krisztus is?

„Mi pedig azt reméltük, Ő fogja megváltani Izraelt”, — mondták a csalódott emmausi tanítványok, akik Isten országát emberi fantáziájuk szűkös odújába próbálták bepréselni. Egy biztos: *Isten országa nem az ember országa* Isten országa isteni, az ember pedig meghívást kapott, hogy oda beléphessen.

„**Te vagy-e az eljövendő?**” — Keresztelő János kérdése Jézushoz ma az egyházra irányítható. Minden szekta ezzel az igénnyel és igérettel lép fel: az eddigi egyházak nem az igazi Isten országát közvetítették, most ők hozzák azt meg. Nem veszik észre, hogy ezek szerint Isten országa mindig „késésben van.” A „majd holnap” mentalitása mintha közelállna a mai emberhez. Általános tanácsalanságában nem akarja elkötelezni magát, legfeljebb csak egy időre. Ha nem tetszik Isten országa, „majd holnap” keresek egy másikat magamnak.

De hogyan látják ezt a komolyan hívők? Hogyan viszonyul szemükben Isten országa az egyházhoz? Kérdéseimre ilyen válaszokat kaptam: „Az egyház része Isten országának, Isten országa több ennél.” — „Az egyház Isten országának látható jele, része.” — „Az egyház Isten országának képviselője.” — „Amennyiben nemcsak a klerust, hanem a híveket is értik az egyház alatt, így igen. Mintegy előkép.” — „Ha szeretetben egyek vagyunk, Ő velünk van. Hogy az egyházban az emberek mindig szeretetben vannak-e együtt, az más kérdés.” — „Az egyház Isten országának intézményes kerete kellene, hogy legyen, de sajnos, a mai magyar katolikus egyház ezt a szerepét csak nagyon kevéssé tölti be.” — „Igen, az egyház Isten országa, persze a kívülállóknak ez botrányos is lehet.”

A válaszok többsége valami *távolságtartást* fejez ki. Jó az egyház, kell az egyház, de azért nem tudok azonosulni vele. Örülnék, ha jobb lenne, örülnék, ha bizonyos múltbeli és jelen eseményeket, vonásokat ki lehetne szűrni belőle. De lehet-e így szeretni az egyházat? Mit is ír Szent Pál? „Férfiak, szeressétek feleségeteket, ahogy Krisztus is szeretete az egyházat, és feláldozta magát érte, hogy a keresztségben szavával megtisztítva megszentelje...” (Ef 5,26). Éppen ez hiányzik sokszor a legjobb hívőkből is: az egyház szeretete. Az egyház emberekből áll, de Isten műve. Mégpedig *Isten élő alkotása*.

Jézus elmondta példabeszédét a mustármagról: Isten országa olyan, mint egy bontakozó, fejlődő növény. Mi a cseresznye? Mag is, vékonyka hajtás is, fácska is, majd fa is, télen csupasz ágakkal, nyáron lombkoronával, tavasszal virágozva, nyáron gyümölcsöt érlelve. Lehet-e szeretni a cseresznyét? Egyik-másik állapotában aligha. De az érett gyümölcsöt igen. — Lehet-e szeretni az egyházat? Igen, ha teljességében vagyok hajlandó látni. Ha „hiszem az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházat.”

Találón írja *Erwin Iserloh*: „Éppen a keresztény történet, aki várja a paruziát, nem lesz kész soha a történelemmel, s nem tehet soha végérvényes kijelentéseket a történelmi eseményekről... A történelem nem az, ami megtörtént, hanem ami megindult és lezárására vár. Minden, ami már megtörtént, még beteljesedhet, vagyis egy magasabb értelmet és összefüggést nyerhet... Az egyház nem különítheti el magát történelmétől anélkül,

hogy önmagát fel ne adná. Az egyház nem kezdheti elől a dolgokat. Vagy a Krisztustól kapott folyamatosságban áll benn, vagy feladja önmagát. A világi ideológiák elégethetik ma azt, amit tegnap imádtak. Az egyháznak ki kell tartania történelme mellett, még akkor is, ha szégyellnivalók is vannak benne.”

Mit jelent kovásznak lenni? — Vitattott kérdés — mint fentebb utaltunk rá —, hogy hívó ember vállaljon-e társadalmi szerepet. Több vallásos kisközösség, könyv, folyóirat egyre belterjesebbé válik. Úgy tűnik, mintha a mi döntésünkön múlték, hogy akarunk-e társadalmi szereplést vagy sem. A helyzet egészen más. Egyszerűen nem élünk külön világban, külön társadalomban. Nem kell megszavaznunk, hogy tudatosan akarunk-e hatni a világra vagy sem. Erre küldetésünk van. S talán ezt sem látjuk ma eléggé világosan. Erre a kérdésemre így válaszoltak a hívők: „Valószínűleg igen, de a politika ne legyen a legfontosabb téma.” — „Az egyház vegyen részt a társadalomban, ismertesse mindenről véleményét, oktassa híveit, és teljesítse Jézustól kapott küldetését.” — „Mindenképpen, de ne mindig a hagyományos formákhoz ragaszkodva.” — „Igen, mint kovász.” — „A keresztény világiak munkájukban álljanak helyt, s ezzel alakítsák a társadalmat.” — „Valódi karizmatikus emberek lévén, mértéktartóan, nem okoskodó tolakodással, hanem elsősorban érett keresztény nagykorúsággal.”

A kapott válaszok ugyan helyeslik az egyház társadalmi jelenlétét, de mértéktartást javasolnak. Az ősegyház számára ez nem volt lehetséges. Az üldözések korában a pogány társadalom meg akarta semmisíteni az egyházat. A *keresztény lét eleve konfrontációt jelentett*, tudatos szembehelyezkedést azzal, amit a pogány környezet képviselt. — A II. századból való *Diognétosz* levél így fogalmazza meg a keresztény létmódot: „A keresztények nem különböznek a többi embertől sem hazájukat, sem nyelvüket, sem külső szokásaikat tekintve. Ők ugyanis nem laknak sehol külön városokban és nem beszélnek egy országban sem a többiekétől eltérő nyelven, sem feltűnő szokásaik nincsenek... Mindamellett csodálatos és kétségtelenül hihetetlen életmódot folytatnak. Saját hazájukban laknak ugyan, de csak mint átutazók. Megtesznek mindent, mint polgárok, és mindent elszenvednek, mintha idegenek volnának. — Hogy azonban röviden szóljak: ami a testben a lélek, azok a keresztények a világban. A testnek minden tagjára kiterjed a lélek, a keresztények is a világ minden államában szét vannak szórva. A lélek a testben lakik ugyan, de nem a testből való, így a keresztények is a világban laknak, de nem a világból valók... A lelket körülzárja ugyan a test, de ő tartja fenn a testet, a keresztények is a világon mintegy börtönben fogva vannak, de éppen ők tartják fenn a világot.”

A levélből látható, hogy a keresztények tudatosan vállalták másságukat. Nem akartak olyan só lenni, amelyik „ízét veszti”; olyan kovász, amelyik nem képes átjárni a tésztát. — Ezt a bátorságot nekünk sem szabad feladnunk. Nemcsak azért, hogy megmaradjunk kereszténynek, nemcsak azért, hogy egy parancsot teljesítsünk, hanem azért is, mert *van mivel megajándékozunk a világot*. A társadalmi szerep visszautasítása a ránk bízott világgosságnak véka alá rejtését jelentené.

Isten Országának örömhíre. — Isten országa az üdvtörténetből érthető meg. Az egyházatyák és teológusok számára a történelem sohasem volt esetleges eseménysor, hanem Isten üdvözítő művének kibontakozása. Ezért tudták az ókori és középkori teológusok a történelem különböző korszakait megkülönböztetni (ma már nem egészen elfogadható felosztásokkal), érzékeltetve az üdvösség dinamizmusát. Ismerjük a „sine lege, sub lege, sub gratia”, vagy az „Atya, a Fiú és a Szentlélek” korszakát hirdető felosztást, — és több ilyen próbálkozás is létezett. Akárhogyan értékeljük a próbálkozásokat, három esemény biztos és egyértelmű: a teremtés, a megváltás és a parúszia. E három üdvtörténeti esemény valóban előrehaladást, kiteljesedést fogalmaz meg. És ha e három mozzanat közös elemét keressük, az egy szóban fogalmazható meg: *kegyelem!*

Isten teremt — szeretetből, megvált — szeretetből és bevezet az üdvösségre — szeretetből. *Isten országa az ajándékba kapott lét!* Isten országából ott lesz a bűnös ember orszá-

ga, ahol az nem akar megajándékozott lenni. A bűnös ember országa „arcunk veritékével” és „sok fájdalommal” terhes. A bűnös ember országa a „csakazértis” önpusztítás örülete. Az üdvtörténet kibontakozás, a bűn a kiüttalan keringés.

„Egyszer eljön az antikrisztus: egy ember és a dolgoknak az általa megteremtett rendje, amelyben az Istennel való szembezállás eléri végső határozottságát... Akkor nyilvánvalóvá lesz, hogy mi a tulajdonképpeni keresztényi, az, ami semmiképpen sem származik a világból, hanem Isten szívéből. A világ legyőzése a kegyelem által — de természetesen annak megmentése is.” (Romano Guardini: az Úr)

Mihályi Gilbert O.Praem.

AZ EGYHÁZMEGYEI PASZTORÁLIS TANÁCS

A kommunió-egyház együttműködésének egyik fóruma

Az egyházmegyei pasztorális tanáccsal foglalkozunk, mely mintha nem töltené be egyházi életünkben a neki kijelölt szerepet. Azt kérdezzük: mi is ez az egyházmegyei pasztorális tanács? Mi az eredete? Miért fontos? Mi jelent magyar egyházi életünk megújulásában?

A II. Vatikáni zsinat kommunió-egyházana. Az egyházmegyei pasztorális tanács eredetének és értelmének alapja a megújult zsinati egyházszemlélet. Köztudomású, hogy a tridenti zsinat hosszú századokon át érvényben lévő jogi, politikai és szociológiai egyházképe helyébe a II. Vatikánum visszaállította a Bibliából forrászó és teológiailag elmélyült egyházant.

Amikor megújult egyházszemléletről beszélünk, a „megújult” kifejezésen nem oly teljesen „új”-at értünk, melyet a zsinat hozott volna létre, netán talált volna ki, hanem lényegében az ősi, eredeti egyházfelfogást, ami a történelem folyamán különböző okok és behatások következtében feledésbe ment. Ez a „rég”, „eredeti” egyházalóság nem véletlenül jött létre, nem önmagától keletkezett, nem az egyházjog alkotása, nem történelmi képződmény — bár annak a történetében alakult ki —, hanem Isten örök terve; Istené, aki üdvözítő szeretetében gyűjtögette az embereket saját népévé.

Az egyház nem individuumok csoportja vagy társasága, hanem személyek közössége, Isten népe. „Bár az ember kedves Isten előtt, ha féli őt és az igazság szerint jár el, mégis Isten nem külön-külön szenteli meg és üdvözíti az embereket, hanem népévé teszi őket” — emlékeztet a II. Vatikáni zsinat (Az Egyház, 9).

Az Úr már az Ószövetségben megszabadította választott népét az egyiptomi fogságból, és a Sináj hegyen közösségébe, szövetségébe fogadta: „Én vagyok a ti Istenetek és ti vagytok az én népem”. Jézus halálában és feltámadásában azután létrehozta „az új és örök szövetség” népét, vagyis az egyházat. Következőleg az egyház legbenső lényegében csak ott van, illetve azok között létezik, akik keresztiségük erejében — mint szőlőtők a szőlővesszőn — kegyelmi, szentségi kommunióban élnek Jézussal, — és Általa a szentháromságos Egyistennel.

Ez a benső isten-emberi közösség, — mivel akik Krisztussal kommunióban élnek, Krisztusban testvérek is — testet ölt világi társadalmi formában, szervezett intézményben. A láthatatlan egyház a látható Isten népében. Hivatása, hogy a kommuniót Jézussal egyre mélyebben megélje és az egymás után következő nemzedékeket a Jézussal való élet- és szeretetközösségbe gyűjtse. A papság és hívek így szent testvériségben, sajátos hivatásuk és karizmáik szerint együttműködnek Isten Országáért. *A részvétel, az együtt-*

működés elengedhetetlen eleme a kommunió-egyház szemléletének és az ebből fakadó gyakorlatnak.

Részvétel a közösségi élet minden szintjén. A kommunió-egyház tehát mindeneke-
lőtt kommunió, közösség Jézussal. Ugyanakkor kommunió Őbenne egymással is, azaz
testvériség, szeretetközösség. Ezt a testvériséget nem külső formák, például a tegeződés
fejezik ki, hanem hangsúlyozottan az, hogy „a megújult egyházban milyen nagy a vilá-
giak szerepe... van-e szavuk a helyi egyház életében, kellő súllyal képviselhetik-e magu-
kat a komoly döntések meghozatalánál” — ahogy Rónay László fejtegeti (Új Ember,
1991. május 26.).

E részvétel fontosságát a Püspökökről szóló zsinati határozat 27. pontja is hangsú-
lyozza: „Nagyon kívánatos, hogy minden egyházmegyében létesüljön külön lelkipász-
tori tanács; elnöke legyen maga a megyéspüspök, tagjai pedig külön erre választott pap-
pok, szerzetesek, világiak. Ennek a tanácsnak az a feladata, hogy felvesse és megtárgyal-
ja a lelkipásztori munkát érintő kérdéseket és gyakorlati következtetésekre jusson”. A
megújult, kommunió-egyház szellemének megfelelő egyházvezetésnek az az útja-mód-
ja. Vagyis a II. Vatikánum nemcsak az egyházszemléletet újította meg, hanem azt is szor-
galmazta, hogy egyes fórumokat jelöljön ki annak kifejezésére, megélésére. Egyik ilyen
fórum az egyházmegyei pasztorális tanács.

Az egyházmegyei pasztorális tanács működése. A zsinatnak az egyházmegyei pasz-
torális tanácsra vonatkozó elgondolását az 1983-as Egyházi Törvénykönyv 511-514. ká-
nonjai öntik jogszabályokba.

— *Feladata* — Hozzá tartozik az egyházmegye lelkipásztori életének egésze. Lényeges
feladatkör tehát, mert a helyi egyház élete ebben lüktet. Feladata, hogy a lelkipásztori
munkára vonatkozó kérdésekkel foglalkozzék: meg kell azokat vitatnia, át kell beszél-
nie, meg kell tárgyalnia és gyakorlati útmutatást, irányelveket kell kidolgoznia. Olyan
fontos központi feladatkör ez, mely kitartó munkát igényel. A tanács vezetője a megyés-
püspök.

— *Összetétele* — A kommunió-egyház a krisztushívők testvéri közössége. Ezért termé-
szetes, hogy tagjai mind a papok, mind a szerzetesek és a világi hívők közül kerüljenek
ki. Ezeket a megyéspüspök választja, illetve hívja meg úgy, hogy képviseljék az egyház-
megye földrajzi vidékeit, továbbá mindenfajta foglalkozást, legyenek gyakorló hívők és
tapasztalt emberek. A főpásztor által kijelölt időtartamra vállalkozniuk kell arra, hogy
együttesen és közösen viseljék a lelkipásztori munka gondját, pótolhatatlan segítséget
nyújtva a megyéspüspöknek.

A tanácsadás részvétel a határozat kialakításában. Ez az egyházmegyei pasztorális
tanács „csupán tanácsadói joggal rendelkezik” — olvassuk az 1983-as Egyházi Törvény-
könyv 514.1. kánonjának magyar fordításában. Tanácsadás? — sokan gondolják ezért —
hát csak ennyi? Mielőtt leértékelnénk a részvételnek ezt a módját, gondoljuk át, mi is
valójában a tanácsadás? Ha komolyan veszik, ha meghallgatják, ha megszívlelik, akkor
aktív részvétel a döntéshozatal kialakításában. Az egyházmegyei pasztorális fórum a ta-
nácsadás szakszerű, lelkiismeretes munkájával hatékonyan segíti a főpásztort küldetésé-
ben.

A valóságos részvétel, a közös munka a megújult egyházszemlélet szükségszerű kö-
vetkezménye. Így gondolja ezt Keszthelyi Ferenc, az új váci megyéspüspök is: „Szándé-
kosan és nyomatékkal használok a többes számot: eddigi életem tapasztalata szerint ezt
(püspöki szolgálatomat) csak együtt lehet csinálni. Nem a saját elképzeléseimet akarom
másokkal megvalósíttatni, hanem a mienket — közösen” (Új Ember 1992. február 23.).

„A tanácsot legalább évente egyszer össze kell hívni” — mondja az idézett kánon 2.
paragrafusában. Ez a jog rendelkezése. A konkrét lelkipásztori munka azonban komoly,
felelős és odaadó szolgálatot követel meg. Ezért az egyházmegyei pasztorális tanácsnak

„évente legalább egyszer”-i összehívása a kommunióban élő egyházmegyében sehogy sem tekinthető elégségesnek.

Az együttműködés fóruma a kommunió-egyházban nélkülözhetetlen. A II. Vatikánnum „nagyon kívánatos”-nak tartja az egyházmegyei pasztorális tanácsot. „Ha a lelkipásztori körülmények (azt) indokolják” — mondja az 511. kánon. A magyar fordítás jegyzetében pedig ez áll: „Megalakítása nem kötelező”.

Ez három különböző értékű megállapítás. „A nagyon kívánatos” zsinati szándékot a Kódex „ha a lelkipásztori körülmények indokolják” szavai eléggé lefokozzák. „A megalakítása nem kötelező” megjegyzés pedig mintha ellene szólna a zsinat elgondolásának. Ami ugyanis nem kötelező, az nem fontos, nem sokat számít, elhanyagolható. Ki merné a kommunió-egyház gondolatát és gyakorlatát így lefokozni, amikor II. János Pál pápa tavalyi látogatásakor a magyar keresztény megújulás egyik sarkkövévé „a szentháromságos élet- és szeretetközösség” kialakítását tette. Csak remélhető, hogy az egyházmegyei zsinatok bevezetik az egyházmegyei pasztorális tanácsot, amely a helyi egyház együttműködési fórumként hatékony előmozdítója lesz a megújulásnak.

Az ilyen közösségi fórumnak hívó népünk szükségét érzi: „Legyen az egyháznak saját arca és saját hangja! Ennek kialakításához szükség volna a belső párbeszéd fórumaira, melyek sajnos még mindig nem jöttek létre. Enélkül a nagykorúságra oly gyakran felszólított világiak egyre inkább úgy fogják érezni, hogy az egyház mégiscsak a hierarchiával azonosítható. A Szentírás azonban másféle egyházat állít elénk: testvéri közösséget, melyben kölcsönös szeretet és felelősség hatja át a tagokat” (U.Zs., Új Ember, 1992. június 28.).

8. A magyarországi egyháznak megvan a lehetősége arra, hogy megújuljon a zsinat szellemében, hogy megvalósítsa Krisztusban a hit, a remény és a szeretet valódi közösségét, és az egész nemzetben szétárassza az Evangélium fényét. Ti valamennyien arra kaptatok meghívást, hogy ebben az újjászületésben tevékenyen részt vegyetek tanulással és imával, odaadástokkal és életetek tanúságtételével, *érvényre juttatva a világi hívek szerepét is, akik Krisztus Testének tagjai, sajátos jogokkal és felelősséggel.* Az lesz a feladatotok, hogy olyan egyházközséget hozzatok létre, amelyben a testvérek a hitben eleven kapcsolatban állnak egymással, és amelyben *kisebb közösségek* alakulhatnak ki állandó összeköttetésben veletek és a megyéspüspökökkel.

Missziós feladatotok arra is kötelez benneteket, hogy helyes kapcsolat létesítsetek *a nem hívőkkel.* Ne feledjétek, hogy megtérésük Krisztushoz többnyire a ti tanúságtételetekből indul ki, az „Örömhír” hirdetéséből, amelyet szóval és tettel tártok elébük.”

II. János Pál pápa beszédéből
a Magyar Katolikus Püspöki Karhoz
Budapest, 1991. aug. 20.

Számunk írói: Hans Urs von Balthasar bíboros, teológus — *Bán Endre* püspöki helynök, Pécs — *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Boda László*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Budapest — *Bolberitz Pál*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Budapest — *Brückner Ákos Előd* O.Cist., az Országos Lelkipásztori Intézet igazgatója, Budapest — *Fila Béla*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Budapest — *Gál Ferenc*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem ny. professzora, Budapest — *Kerekes Károly* O.Cist. prézesapát, Zirc — *Lukács László* Sch.P., a VIGILIA főszerkesztője, Budapest — *Mihályi Gilbert* O.Praem. lelkész, Szombathely — *Nyiredy Maurus* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Rónay László* egyetemi tanár, az ÚJ EMBER főszerkesztője, Budapest — *Széll Margit* tanár, a TEOLÓGIA szerkesztője, Budapest — *Tarjányi Béla*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Budapest — *Vasadi Péter* költő, Budapest — *Zimányi Ágnes*, a TEOLÓGIA szerkesztője, Budapest

SOMMAIRE

LÁSZLÓ RÓNAY: „Sol melius nitet”

LÁSZLÓ LUKÁCS Sch.P.: Le triple naissance de Christ

ETUDES

HANS URS von BALTHASAR: Le Royaume de Dieu et l’Eglise (traduit par *B. Miksa Bánhegyi*)

FERENC GÁL: L’Alliance nouvelle et éternelle par Jésus

KÁROLY KERÉKES O.Cist.: Les images du Royaume dans la langue de Jésus

PÁL BOLBERITZ: Le Royaume à venir

ENTRETIEN DE TEOLÓGIA avec PÉTER VASADI

Le Royaume de Dieu — Jésus Christ (*Ágnes Zimányi*)

TOUR D’HORIZON

BÉLA FILA: Comment entendait-on le Royaume de Dieu à travers les âges?

BÉLA TARJÁNYI: Le Royaume de Dieu et la société humaine

MARGIT SZÉLL: Le Royaume de la justice, de la charité et de la paix

MAURUS NYIREDEY OSB: „Car notre salut est objet d’espérance...” (Rom 8,24)

LÁSZLÓ BODA: Le Royaume de Dieu du point de vue la théologie morale

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

ÁKOS ELŐD BRÜCKNER O.Cist.: La participation des laïcs à la communion de vie de l’Eglise

ENDRE BÁN: Les croyants d’aujourd’hui s’interrogent sur le Royaume de Dieu

GILBERT MIHÁLYI O.Praem.: Le Conseil Pastoral Diocésain (L’un des organes de l’Eglise-communion)

INHALT

LÁSZLÓ RÓNAY: „Sol melius nitet”

LÁSZLÓ LUKÁCS: Sch.P.: Jesu dreifache Geburt

ÄUFSATZE

HANS URS von BALTHASAR: Gottes Reich und die Kirche (übersetzt von *B. Miksa Bánhegyi*)

FERENC GÁL: Jesu neuer und ewiger Bund

KÁROLY KERÉKES O.Cist.: Gottes Reich in der Bildersprache Jesu

PÁL BOLBERITZ: Das kommende Reich Gottes

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA mit PÉTER VASADI

Gottes Reich — Jesus Christus (*Ágnes Zimányi*)

UMSCHAU

BÉLA FILA: Die Auslegung Gottes Reiches — Historische Übersicht

BÉLA TARJÁNYI: Gottes Reich und die menschliche Gesellschaft

MARGIT SZÉLL: Das Reich der Gerechtigkeit, der Liebe und des Friedens

MAURUS NYIREDEY OSB: „Wir sind gerettet, doch in der Hoffnung” (Röm 8,24)

LÁSZLÓ BODA: Gottes Reich aus der Sicht der Moraltheologie

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

ÁKOS ELŐD BRÜCKNER O.Cist.: Die Teilnahme der Laien in der Gemeinschaft des kirchlichen Lebens

ENDRE BÁN: Fragen der Gläubigen von heute über Gottes Reich

GILBERT MIHÁLYI O.Praem.: Der Pastoralrat der Diözese als ein Forum der Zusammenarbeit der Kommunionkirche

JÖJJÖN'EL A TE ORSZÁGOD

*A gyűlölet helyett a szeretet,
a háború helyett a béke,
az erőszak helyett a szelídség,
a bosszú helyett a megbocsátás országa.
A gazdagság helyett a nagylelkűség,
a szegénység helyett a megelégedettség,
a félelem helyett a nyugalom,
a gyász helyett az öröm országa.
A halálfélelem helyett a hívő bizakodás,
a kétségbeesés helyett a megnyugvás,
a bűn helyett a kegyelem,
a lanyhaság helyett a belső izzás országa.
Az önzés helyett az ajándékozás,
a sötétség helyett a fény,
a fájdalmak helyett az öröm,
az üresség helyett a teljesség országa.
A halál helyett az élet,
a kizsákmányolás helyett a felelősség,
a lopás helyett a szolgálat,
az elnyomás helyett a szelídség,
az uralkodás helyett a szolgálatkészség országa.
JÖJJÖN'EL A TE ORSZÁGOD!*

Carlo Caretto

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András
Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László
Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. l. em. 1.
Szerkesztőség: 1053 Budapest, Ferenciek tere 4-8. III. lép. II. em. 9. Tel.: 1173-661/110
(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május,
augusztus és november közepén. — Ára: 60 Ft — Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft — Csekkszám-
szám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban.
Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap
Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár,
vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2
számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta.
Minden jog fenntartva.

Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt. — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779